

RESULTATER FRA

BARN I BERGEN og ung@hordaland

RKBU Vest – Regionalt kunnskapssenter for barn og unge
skal gjennom forskning, undervisning, implementering og kunnskapsformidling være en tjeneste for tjenestene. Vi skal løse våre oppgaver i et nært og forpliktende samarbeid med praksisfeltet, andre regionale og nasjonale kunnskaps- og kompetansesentre, og med nasjonale myndigheter. RKBU Vest er et senter i forskningsinstituttet NORCE.

rkbu.norceresearch.no
post.rkbu@norceresearch.no

2024

Innhold

Forekomst av psykiske vansker	6
Helsetjenester.	9
Språk	11
Adhd	15
Oppmerksomhetsvansker	20
Kognitive funksjoner	24
Atferd.	25
Emosjonelle vansker og atferdsvansker	29
Depresjon	31
Autisme og sosiale vansker.	36
Tics og å høre stemmer	39
Kroppsbilde, aktivitet og spisevansker	42
Overvekt	47
Rus	48
Eksponering for rus i svangerskapet	57
Søvn	59
Kronisk sykdom.	77
Prematuritet.	80
Helseplager	82
Traumer	85
Foreldreforhold	92
Adopsjon.	104
Sosioøkonomisk status	107
Kartleggingsverktøy	115

RESULTATER FRA

BARN I BERGEN
og ung@hordaland

De fleste barn i Bergen og ungdom i Hordaland har god psykisk helse. Samtidig er det mange barn som strever over tid eller i kortere perioder.

Hva er forekomsten av psykiske vansker blant barn og unge? Hvordan utvikler vanskene seg over tid og hva er risikofaktorene? Dette er eksempler på spørsmålene vi ønsket å besvare når vi startet Barn i Bergen-undersøkelsen i 2002. På slutten av 1990-tallet foregikk det en opptrapping av psykisk helsevern for barn og unge. For å kunne anslå omfanget av psykiske vansker og behov for behandling ble det etablert et utvalg med barn som kunne følges over tid.

Vi har fått svar fra både barn og unge, deres foreldre og lærere. Vi har også samlet inn data på flere tidspunkt slik at utvikling psykisk helse kan følges fra barndom til ungdomstid. Nylig har vi også fulgt noen av ungdommene gjennom kobling til nasjonale register som har gitt oss informasjon om blant annet psykisk helse og skolefungering. Her er noen av forskningsresultatene fra Barn i Bergen som kan bidra til å forstå bedre hvordan norske barn og unge har det, hvem som får hjelp og hvilke faktorer som påvirker psykisk helse, mestring og trivsel.

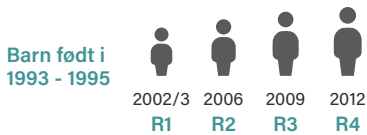

Barn i Bergen er en longitudinell befolkningsbasert studie med mål om å følge alle barn født i Bergen fra 1993 - 95, fra tidlig skolealder til ungdomstiden.

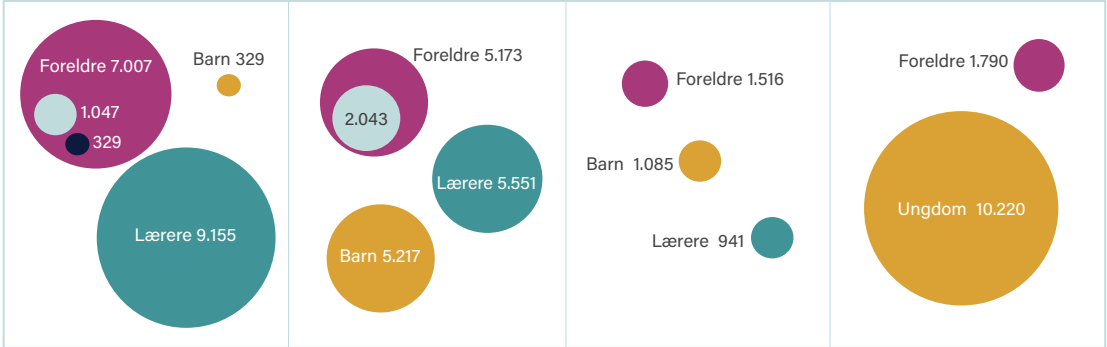

Barn i Bergen

Består av fire runder med insamling av data som er gjennomført

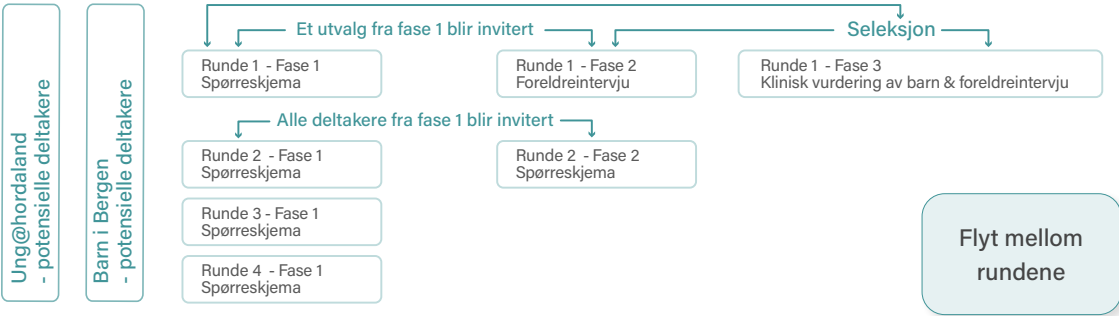

ANTALL INFORMANTER

UNDERSØKELSESFORM

	Runde 1 / R1	Runde 2 / R2	Runde 3 / R3	Runde 4 / R4
Foreldre				
Lærere				
Barn/ Ungdom				

FOREKOMST AV PSYKISKE VANSKER

Samsvar mellom behandlingsbehov hos norske barn og helsetilbud innen psykisk helsevern

R1

Et av målene med opptrappingsplanen for psykisk helsevern var å tilby behandling for psykiske vansker til 5% av barne- og ungdomsbefolkningen. Denne studien ville undersøke om dette samsvarte med de faktiske vanskene og behandlingsbehovene til norske barn basert på svar fra foreldre og lærere.

- Resultatene viste at 7% av barna i utvalget oppfylte diagnostiske kriterier for en eller flere psykiske vansker.
- Den vanligste tilstanden i denne aldersgruppen var angstproblemer i form av enkle fobier eller separasjonssangst, og disse var i liten grad forbundet med andre psykiske vansker.

Forekomsten av psykiske vansker blant barna i dette utvalget var høyere enn det opptrappingsplanen hadde som målsetting. Dette betyr ikke nødvendigvis at tilbudet innen psykisk helsevern er underdimensjonert, men det blir viktig å tilpasse de ulike hjelpetjenestene til barns symptombylle.

Referanse:
Heiervang, E., Stormark, K. M., Lundervold, A. J., Heimann, M., Goodman, R., Posserud M. B., Ullabø, A. K., Plessen, K. J., Bjelland, I., Lie, S. A., Gillberg, C. (2007): Psychiatric disorders in Norwegian 8- to 10-year-olds: an epidemiological survey of prevalence, risk factors, and service use. Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry

Forekomst av psykiske lidelser blant 8-10 åringer

R2

Hensikten med studien var å undersøke forekomst av psykiske lidelser blant 8-10 år gamle deltakere i Barn i Bergen studien. Det diagnostisk intervjuet Development and Well-Being Assessment (DAWBA) ble brukt for å stille diagnosene. En styrke med studien er at det ble brukt vektning for å ta høyde for sosiodemografiske skjevheter, som ellers kan påvirke forekomstestimat.

- Det ble estimert at rundt 7% av norske 8-10 åringer tilfredsstiller kriteriene for en psykisk lidelse.
- De mest vanlige diagnosene i denne aldersgruppen var angstlidelser, ADHD og atferdsforstyrrelser.
- Rundt 11% av barna hadde mer enn én diagnostiserbar lidelse.
- Det ble ikke funnet tydelige alders- eller kjønnsforskjeller i forekomsttallene.

Funnene er i tråd med andre studier som har vist at forekomsten av psykiske lidelser blant barn og unge er lavere i Nordiske land sammenlignet med mange andre land.

Artikkelen er publisert i PLOS ONE og er et samarbeid mellom forskere fra RKBU Vest, NORCE, Universitetet i Bergen, Oslo Universitetssykehus og Universitetet i Oslo.

Referanse:
Bøe, T., Heiervang, E. R., Stormark K. M., Lundervold, A. J., Hysing, M. (2021): Prevalence of Psychiatric Disorders in Norwegian 10-14-Year-Olds: Results from a cross-sectional study. PLOS ONE.

Forekomst og utvikling av psykiske vansker

R4

Overgangen fra ungdomstid til tidlig voksen alder en viktig overgangsperiode med store endringer, og som også kan være en sårbar periode for å utvikle psykiske vansker. Samtidig vet vi lite om hvordan psykiske vansker utvikler seg i denne overgangsfasen. Formålet med denne studien var å se på utvikling og stabilitet av psykiske vansker fra ungdomstid til tidlig voksen alder. Artikkelen benytter et longitudinelt design der data fra ung@hordaland (da ungdommene var 16-18 år) ble koblet til Studentenes helse og trivselsundersøkelse i 2018, da deltagerne var 22-24 år.

Funnene viste at det var en høy grad av stabilitet av psykiske vansker i løpet av denne seksårsperioden. Ungdom med internaliserende vansker hadde en nær tredoblet risiko for fortsatt å ha slike vansker i ung voksen alder, og eksternaliserende vansker viste en lignende stabilitet. Tilsvarende var det rundt en fordoblet risiko for selvmordstanker hos dem som rapporterte om selvskading da de var ungdom. Den tydelige stabiliteten på tvers av vansker understreker viktigheten av å identifisere og iverksette tiltak i ungdomstiden.

Referanse:

Sivertsen, B., O'Connor, R. C., Nilsen, S. A., Heradstveit, O., Askeland, K. G., Bøe, T., & Hysing, M. (2023). Mental health problems and suicidal behavior from adolescence to young adulthood in college: linking two population-based studies. *European Child & Adolescent Psychiatry*

HELSETJENESTER

Ungdommer med høyt skolefravær er ofte i kontakt med hjelpetjenester

R4

Sammenlignet med ungdom som har lavt fravær i videregående skole er elever med høyt og moderat fravær oftere i kontakt med en rekke hjelpetjenester.

- ▶ Ungdom med høyt og moderat fravær målt ved register hadde oftere kontakt med flere enn én tjeneste og var oftere i kontakt med tjenestene.
- ▶ 40% av ungdommene med høyt skolefravær hadde ikke vært i kontakt med noen av hjelpetjenestene som ble undersøkt.

Det at mange av ungdommene som har høyt skolefravær er i kontakt med hjelpetjenestene gir en unik mulighet for tjenestene til å både forebygge og jobbe aktivt med skolefravær. Samtidig vil det være en større utfordring å nå den store andelen av ungdommer som ikke er i kontakt med tjenestene.

Referanse:

Askeland, K. G., Haugland, S., Stormark, K. M., Bøe, T., Hysing, M. (2015): Adolescent school absenteeism and service use in a population-based study. *BMC Public Health*

Sammenhengen mellom barn og unges bruk av psykisk helsevern og symptomer på psykiske vansker og foreldres utdanningsnivå

R4

I denne studien undersøkte vi om det er forskjell i kontakt med psykisk helsevern basert på forskjeller i foreldrenes utdanning. Vi brukte selv-rapportert informasjon om foreldreutdanning og psykiske vansker målt ved Strengths and Difficulties Questionnaire. Denne informasjonen ble koblet til opplysninger om kontakt med psykisk helsevern fra Norsk Pasientregister for 9411 samtykkende deltagere.

Ved bruk av disse data undersøkte vi om noen barn og unge hadde mer eller mindre kontakt med psykisk helsevern enn deres symptomer på psykiske vansker skulle tilsi, og om foreldrenes utdanningsnivå kunne forklare et eventuelt over- eller underforbruk.

- Resultatene viste at barn og unges kontakt med psykisk helsevern i hovesak kunne forklares av symptomer på psykiske vansker, og ikke med foresattes utdanningsnivå.

Referanse:

Bøe, T., Hysing, M., Askeland, K. G., Skogen, J. C. Heradstveit, O. (2021): Do Parental Education-Related Inequality Matter in Child and Adolescent Utilization of Mental Health Services: Results From a Norwegian Register Linkage Study. Health Services Insights

Psykisk helse, negative livshendelser og helsetjenestebruk hos ungdom i barnevernet

R4

Ungdom i kontakt med barnevernet er ofte utsatt for negative livshendelser, og mange har behov for hjelp fra helsetjenester.

Hensikten med denne studien var å sammenligne psykisk helse og helsetjenestebruk hos ungdom i alder 16-19 år som bor i fosterhjem, ungdom som mottar tiltak i hjemmet, og ungdom uten kontakt med barnevernstjenesten.

- Resultatene viste at ungdom i kontakt med barnevernet rapporterte mer symptomer på depresjon, angst, tvangslidelse (OCD), og hyperaktivitetsproblemer enn ungdom uten kontakt med barnevernet.
- Ungdom med tiltak i hjemmet rapporterte videre om mer symptomer på depresjon og hyperaktivitet/uopmerksomhetsproblemer (ADHD) enn ungdom i fosterhjem
- Ungdom med tiltak i hjemmet var mer i kontakt med helsetjenester enn ungdom i fosterhjem og ungdom uten kontakt med barnevernet. For eksempel rapporterte 35.2 % av ungdom med tiltak i hjemmet kontakt med psykisk helsevern for barn og unge i løpet av det siste året, sammenlignet med 17.9 % hos ungdom i fosterhjem og 3.7 % hos ungdom uten kontakt med barnevernet.
- Forskjellene i psykisk helse og i helsetjenestebruk mellom gruppene ble redusert i justerte analyser hvor det ble tatt høyde for eksponering for negative livshendelser.

Resultatene viser at ungdommer i kontakt med barnevernstjenesten har vesentlig mer symptomer på tvers av flere indikatorer på psykiske vansker enn ungdom uten kontakt med barnevernet. Ungdom som mottar tiltak i hjemmet er en spesielt utsatt gruppe for psykiske vansker. Funnene understreker viktigheten av koordinering mellom barnevernstjenesten og helsetjenester for å best møte behovene til denne gruppen.

Referanse:

Nilsen, S. A., Askeland, K. G., Loro, D. P. J., Iversen, A. C., Havnen, K. J. S., Bøe, T., Heradstveit, O. (2021): Mental health, adverse life events and health service use among Norwegian youth in the child welfare system: Results from a population-based study. Child & Family Social Work

SPRÅK

Stabil sammenheng mellom språkvansker og atferdsvansker

R1

Språket er et viktig redskap for sosialt samspill og for å regulere atferd og følelser. Vi ønsket å se på utbredelsen av språkvansker hos barn med atferdsvansker. Vi ville se på om språklig fungering og psykisk helse i barndommen kunne predikere den sosiale bruken av språk fem år senere.

- Ungdom med atferdsvansker hadde svakere språklig fungering enn sine jevnaldrende.
- Språkvansker og sosiale vansker kunne predikere den sosiale bruken av språk i ungdomsalder.

Resultatene fra denne studien peker på at kartlegging av språk bør være en del av standard kartlegging når barn og unge blir henvist til psykisk helsevern.

Referanse:
Helland, W., Lundervold, A. J., Posserud, M. B. (2014): Stable associations between behavioural problems and language impairments across childhood – The importance of pragmatic language problems. Research in Developmental Disabilities

Språkvansker vanlig hos barn med ADHD og dysleksi

R1

Kliniske studier har vist en sammenheng mellom vansker med språk, ADHD og lese- og skrivevansker (dysleksi). I denne studien ville vi undersøke språkvansker i form av vansker med å uttale ord, uttrykke seg i fullstendige setninger, ha forståelse av språk og bruke språket i samspill med andre. Vi sammenlignet disse språkvanskene blant barn med ADHD og dysleksi med en gruppe barn uten disse tilstandene.

- Flertallet av barn med både ADHD og dysleksi (81%) hadde språkvansker, og disse viste også de mest alvorlige vanskene.
- Språkvansker blant barn med ADHD eller dysleksi var også vanlig (over 40%), men gruppene skilte seg noe med tanke på hvilke språkvansker som var mest utbredt.

Disse resultatene bekrefter at språkvansker er relativt vanlig hos barn med ADHD og dysleksi. Det er derfor viktig å kartlegge språkfungering hos barn med disse tilstandene for å gi best mulig hjelp og tilrettelegging i skole og fritid.

Referanse:
Helland, W. A., Posserud, M. B., Helland, T., Heimann, M., Lundervold, A. J. (2012): Language impairments in children with ADHD and in children with reading disorder. Journal of Attention Disorders

Elever med språkvansker har ofte psykiske vansker

R1

Det forventes at grunnskolelærere oppdager problemer knyttet til elevenes språkfungering, men lærernes vurderinger kan være sterkt påvirket av kjønn og oppførsel i klasserommet. Målet med denne studien var å undersøke forholdet mellom elevers språkvansker og psykiske vansker, rapportert av deres lærere.

- Flere gutter enn jenter ble vurdert til å ha språkvansker ifølge lærerrapportering.
- Elever med rapporterte språkvansker hadde generelt mer psykiske vansker ved SDQ, enn elever uten språkvansker.
- Gutter med rapporterte språkvansker hadde høyere SDQ-skår enn jenter, med høyest skår på hyperaktivitet.

Disse resultatene viser at grunnskoleelever som er vurdert av lærer til å ha språkvansker, har ofte psykiske vansker. Kartlegging av psykiske vansker er anbefalt for grunnskoleelever hvor lærer rapporterer om språkvansker.

Referanse:
Lundervold, A. J., Heimann, M., Manger, T. (2008): Behaviour-emotional characteristics of primary-school children rated as having language problems. British Journal of Educational Psychology

Evnenivå hos barn med språkvansker

R1

Målet med denne studien var å undersøke evnenivået blant elever på grunnskolen hvor lærere rapporterte språkvansker.

- Det var flere gutter enn jenter med språkvansker.
- Det var en sterk sammenheng mellom lærer rapporterte språkvansker og lavt eller svært lavt evnenivå (IQ) hos barnet.
- Jenter med språkvansker hadde lavere evnenivå (IQ) enn gutter med språkvansker.
- Ca. 50% av de med lærerrapporterte språkvansker hadde også en psykiatrisk diagnose i henhold til DSM-IV-systemet.

Barn med språkvansker har ofte lavt evnenivå, selv etter at man tar høyde for psykiske vansker.

Referanse:
Lundervold, A. J., Posserud, M. B., Sørensen, L., Gillberg, C. (2008): Intellectual function in children with teacher-reported language problems. Scandinavian Journal of Psychology

Å undersøke psykososial helse i ungdomsalder hos barn med språkvansker i barnealder

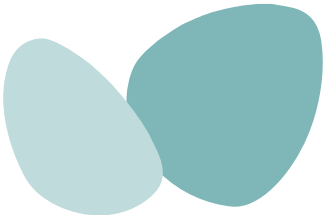
Denne longitudinelle studien undersøkte sammenhengen mellom språkvansker og sosioemosjonelle vansker hos barn basert på en kombinasjon av foreldre-, lærer- og selvrapportering.

Resultatene viste at:

- Barn med språkvansker skåret høyere (hadde større vansker) enn en kontrollgruppe på alle mål på sosioemosjonelle vansker ved begge tidspunkt.
- Av i alt 311 barn som ble identifiserte med språkvansker, viste 47.9 % vedvarende språkvansker fire år senere. Hos sistnevnte gruppe var de sosioemosjonelle vanskene alvorligere enn hos gruppen med forbigående språkvansker.
- Det var en sterk sammenheng mellom hyperaktivitet og vennerelasjoner og risiko for vedvarende språkvansker.
- Atferdsvansker var mest fremtredende hos gutter med vedvarende språkvansker ifølge alle informanter.
- Hos jentene var de emosjonelle vanskene størst, og disse ble kun avdekket gjennom selvrapportering.

Resultatene fra denne studien samsvarer med funn fra kliniske studier og viser en sterk sammenheng mellom språk- og sosioemosjonelle vansker. Studien peker på behovet for en tverrfaglig tilnærming for å kunne gi et best mulig tilbud til barn og unge med språkvansker.

Referanse
Helland, W. A., Posserud, M. B. R., Lundervold, A. (2020): Emotional and behavioural function in children with language problems- a longitudinal, population- based study. European Journal of Special Needs Education

ADHD

Forekomst og kjønnsforskjeller for ADHD er påvirket av både målemetode og hvem som rapporterer vanskene

Symptomer på ADHD ble kartlagt i disse studiene basert på svar fra foreldre og lærere. Man ville undersøke forekomst av ADHD basert på ulike målemetoder og kjønnsforskjeller i forekomst.

- Forekomst av ADHD er avhengig av definisjon og målemetode.
- Symptomer på ADHD er hyppigere blant gutter enn jenter i både lærer- og foreldrerapport.
- Foreldre rapporterer flere symptomer på ADHD hos jenter enn det lærere gjør.
- Det ble funnet undergrupper av oppmerksomhetsvansker og impulsivitet som ikke hører til i symptombildet.

Studiene viser at selv om de fleste barna ikke hadde symptomer på ADHD, var det ganske vanlig å ha vansker rapportert fra både foreldre og lærere. Resultatene viste at forekomst av ADHD varierte med målemetoder, og at kjønnsforskjeller var påvirket av hvem som rapporterte om vanskene.

Disse funnene er hentet fra doktoravhandlingen til Anne Karin Ullebø, som disputerte for PhD-graden ved Universitetet i Bergen i 2010 med avhandlingen: «Epidemiology of ADHD».

Referanser:
Ullebø, K., Posserud, M. B., Heiervang, E., Obel, C., Gilberg, C. (2012): Prevalence of the ADHD phenotype in 7- to 9-year-old children: Effects of informant, gender and non-participation. Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology
Ullebø, K., Posserud, M. B., Heiervang, E., Gilberg, C., Obel, C. (2011): Screening for the attention deficit hyperactivity disorder phenotype using the strength and difficulties questionnaire. European Child & Adolescent Psychiatry
Ullebø, K., Breivik, K., Gilberg, C., Lundervold, A., Posserud, M. B. (2012): The factor structure of ADHD in a general population of primary school children. Journal of Child Psychology and Psychiatry

Intellektuelle vansker hos barn med ADHD

R1

Hensikten med denne studien var å spesifisere intellektuelle vansker hos barn med ADHD i alderen 8-11 år. Barn med ADHD ble sammenlignet med henholdsvis barn med andre kliniske vansker og uten andre vansker.

- ▶ Barn med ADHD viste både svakere flytende og krystallisert intelligens sammenlignet med kontrollgruppene, noe som omfatter både evne til å løse nye oppgaver og innlærte intellektuelle ferdigheter.

Resultatene indikerer at barn med ADHD har intellektuelle vansker som både omfatter konkrete funksjoner og mer generell kognitiv kapasitet.

Referanse:

Tillman, C., Bohlin, G., Sørensen, L., Lundervold, A. (2009): Intellectual Deficits in Children with ADHD Beyond Central Executive and Non-Executive Functions. Archives of Clinical Neuropsychology

De yngste barna med ADHD i en klasse beholder diagnosen over tid like ofte som eldre elever

R1

+

R4

Yngre barn diagnostisert med ADHD ved skolestart har like stor sannsynlighet for å ha diagnosen inn i voksen alder som sine eldre klassekamerater.

Det gir ikke støtte til antagelsen om at yngre barn blir feildiagnostisert med ADHD fordi de er umodne når de starter på skolen. Studien baserte seg på data fra 6,500 barn med ADHD, alle diagnostisert før de var 10 år. Det ble deretter sjekket om disse barna også hadde diagnosen 4 – 33 år senere. Studier fra mange land, deriblant Barn i Bergen studien, bidro med data. Dataene ble analysert lokalt, før anonyme resultater ble rapporter tilbake til hovedforfatterne og sammenstilt i en metaanalyse.

I studien ble ADHD enten definert som en offisiell diagnose eller på grunn av alvorlighetsgrad av symptomer. Barnets relative alder ble vurdert i forhold til når de begynte på skolen, og ADHD-diagnose ble vurdert som vedvarende dersom diagnosen gitt før 10-års alder ble bekreftet minst fire år senere.

Studien kunne imidlertid ikke vurdere om ADHD var en passende diagnose, eller om diagnosen opprettholdes over tid på grunn av foreldres og læreres forventninger til og reaksjoner overfor barn med diagnosen. Fremtidige studier bør avklare dette spørsmålet.

Referanse:
Synergy for the Influence of the Month of Birth in ADHD (SIMBA) study group * (2023): Association between relative age at school and persistence of ADHD in prospective studies: An individual participant data meta-analysis. The Lancet Psychiatry.

* Astri J. Lundevold og Tormod Bøe deltok fra Barn i Bergen studien.

Kjønnsforskjeller ved ADHD

R4

Det er vel kjent at forekomsten av ADHD er høyere hos gutter enn jenter i barndommen, mens dette utjevnes i voksen alder. Noen studier viser at kvinner rapporterer mer funksjonsvansker relatert til ADHD symptomer enn menn. Dette kjønnsparadokset er lite forstått. I denne studien utforsket vi kjønnsforskjeller i selv-rapporterte ADHD symptomer blant unge voksne og voksne med og uten ADHD diagnose i en klinisk og to populasjonsbaserte kohorter. Den norske mor, far, barn studien (MoBa), ung@hordaland og en ADHD-studie (ANA) hos voksne utført ved Universitetet i Bergen.

- Deltakere med ADHD rapporterte mer ADHD symptomer enn de uten ADHD diagnose i alle tre kohortene.
- De yngste rapporterte mest ADHD symptomer, særlig unge kvinner fra ung@hordaland kohorten.
- Vårt hovedfunn var at forskjell i ADHD symptomer mellom de med og uten ADHD var større blant kvinner enn menn i alle kohortene, og statistisk signifikant i ANA og ung@hordaland kohortene.

Dette kan bety at det er eller har vært større barriere for kvinner å bli henvist, utredet og diagnostisert med ADHD. Dataene i denne studien er basert på selvrapporterte symptomer fra perioden 1999-2011. Alle med ADHD diagnose ble diagnostisert i en periode før det ble en økning i ADHD diagnoser hos særlig unge kvinner. Det kan derfor være at man ikke vil finne tilsvarende kjønnsforskjeller hos de som nå blir diagnostisert, men nye studier må se nærmere på dette.

Referanse:
Solberg, B. S., Posserud M. B., Høberg, A., Instanes, J. T., Kvalvik, L. G., Austgulen, A., Khan, A., Lundervold, A. J., Halmøy, A., Gjestad, R., Klungsøyr, K., Haavik, J. (2025): Sex differences in self-reported attention-deficit/hyperactivity disorder symptoms in clinical and population-based cohorts. JCPP Advances

Ungdommer som strever med uttalte ADHD symptomer har betydelig økt risiko for selvskading

R4

Flere studier har vist at både ungdommer og voksne med ADHD har økt risiko for selvskading og suicidal atferd. Hensikten med denne studien var å undersøke om dette var tilfelle hos norske ungdommer med flere uttalte ADHD symptomer, og om ulike faktorer som kjønn, utdanningsnivå, atferdsforstyrrelser, depresjonssymptomer og familiehistorikk kunne påvirke forholdet.

- Selv om kun 2% av ungdommene rapporterte at de hadde fått en ADHD-diagnose tidligere, var det opp mot 25% som rapporterte flere uttalte ADHD symptomer på spørreskjema.
- Hos ungdommene med uttalte ADHD symptomer hadde 15% skadet seg selv tidligere, noe som var nesten tre ganger høyere enn blant de andre ungdommene.
- Overdose som selvskadingsmetode var noe mer vanlig hos de som rapporterte flere ADHD symptomer.
- Blant ungdommene med uttalte ADHD symptomer som skadet seg var det flere som var jenter. Det var mer sannsynlig at de hadde flere symptomer på depresjon og atferdsforstyrrelser, lavere sosioøkonomisk status og hadde oftere familiemedlemmer som tidligere har skadet seg selv, sammenlignet med de som ikke skadet seg selv.

Resultatene tyder på at uttalte ADHD symptomer hos ungdommer kan være knyttet til økt risiko for selvskading, selv uten en formell klinisk diagnose. Depressive symptomer forklarer noe, men ikke hele sammenhengen.

Referanse:
Austgulen, A., Posserud, M. B., Hysing, M., Haavik, J., Lundervold, A. J. (2024): Deliberate self-harm in adolescents screening positive for attention-deficit / hyperactivity disorder: a population-based study. BMC Psychiatry

OPPMERKSOMHETSVANSKER

Oppmerksomhetsvansker kan forekomme uten ADHD og har sammenheng med emosjonelle vansker

R1

Oppmerksomhetsvansker inngår som et av kriteriene for ADHD (Attention Deficit Hyperactivity Disorder), men slike symptomer kan også forekomme hos barn som ikke har ADHD. Disse studiene ville undersøke sammenhengen mellom oppmerksomhetsvansker og emosjonelle vansker ved data fra spørreskjema, intervju med barn og foreldre samt nevropsykologisk kartlegging.

- Resultatene viste en klar sammenheng mellom oppmerksomhetsvansker og emosjonelle vansker.
- Barn med begge disse vanskene viste også flere utfordringer på skolen og sosial omgang med venner.
- Ved samtidige vansker viste barna nedsatt evne til kognitive kontrollfunksjoner, som generelt er viktig for å regulere atferd som å tenke fleksibelt og bearbeide kompleks informasjon.
- Hos barn med ADHD og angst fremkom det økte vansker med å hemme egne impulser, opptre fleksibelt og regulere emosjonelle uttrykk sammenlignet med barn med kun ADHD.

Studiene bekrefter en sammenheng mellom oppmerksomhetsvansker og emosjonelle vansker hos barn, både med og uten ADHD. Det blir viktig å ta hensyn til dette ved oppfølging slik at både hjelp til emosjonell regulering, og til fungering på skolen og med venner blir inkludert for barn med oppmerksomhetsvansker.

Disse funnene er hentet fra doktoravhandlingen til Lin Sørensen, som disputerte for PhD-graden ved Universitetet i Bergen i 2009 med avhandlingen «Emotional problems in inattentive children – Effects on cognitive control functions».

Referanser:

Sørensen, L., Hugdahl, K., Lundervold, A. J. (2008): Emotional symptoms in inattentive primary school children: A population based study. *Journal of Attention Disorders*
 Sørensen, L., Plessen, K. J., Lundervold, A. J. (2011): The impact of inattention and emotional problems on cognitive control in primary school children. *Journal of Attention Disorders*
 Sørensen, L., Plessen, K. J., Nicholas, J., Lundervold, A. J. (2011): Is behavioral regulation in children with ADHD aggravated by comorbid anxiety disorder? *Journal of Attention Disorders*

Viktig å hjelpe barn som er uoppmerksomme på skolen

R1

+ R4

Vi vet at uoppmerksomhet i barndommen ofte er forbundet med skolefaglige problemer senere i livet. Vi vet mindre om hvilke aspekter ved uoppmerksom atferd som er av spesielt stor betydning. Denne studien undersøkte derfor hvilke av ni aspekter ved uoppmerksom atferd i grunnskolen som best kunne forutsi hvilket karakternivå de oppnådde i videregående skole. Grunnskolelærere til 2491 barn i alderen 7-9 år vurderte barnas oppmerksomhet.

- Resultatene viste at barnas evne til å opprettholde oppmerksomhet over tid og holde fokus påvirket karakternivået i videregående skole.
- Forskerne fant at rapportering av problemer knyttet til vedvarende oppmerksomhet og distraherbarhet var av størst betydning for å forutsi fremtidige skoleprestasjoner.
- Alder da grunnskolelærere vurderte barnet var også av en viss betydning. Risikoen for å oppnå svake skoleprestasjoner var større når grunnskolelærerne rapporterte problemer i 3. og 4. klasse enn på lavere klassetrinn.
- Guttenes uoppmerksomhet ble vurdert som mer alvorlig enn jentenes, og guttene oppnådde svakere karakternivå i videregående skole. Kjønn var imidlertid av liten betydning for å kunne forutsi framtidig karakternivå sammenlignet med bidraget fra evnen til å opprettholde oppmerksomheten over tid og unngå distraksjon.

Denne studien viser en klar sammenheng mellom oppmerksomhetsvansker hos barn og senere skoleprestasjoner. Det er derfor viktig å sette inn tiltak tidlig for barn som viser distraherbarhet og strever med å holde fokus. For å kunne hjelpe uoppmerksomme barn er det avgjørende med et godt samarbeid mellom foreldre, lærere og andre som har kunnskap om trening av oppmerksomhetsfunksjoner.

Referanse:

Lundervold, A. J., Bøe, T., Lundervold, A. (2017): Inattention in primary school is not good for your future school achievement—A pattern classification study. *PLoS one*

Hypoaktivitetssymptomer kan reflektere langsom kognitiv prosesseringshastighet

R1

Grunnskolelærere kan være de første som blir bekymret for elever som viser tegn på hypoaktivitet. Denne studien undersøkte om grunnskolelærernes rapportering om hypoaktivitetssymptomer kunne forklares av elevens ytelse på tester av prosesseringshastighet (målt med PSI fra WISC-III).

- Elever som var rapportert med hypoaktivitetssymptomer hadde nesten dobbelt så høy risiko for å få en PSI score under 85 (grensenivå) enn sine jevnaldrende.
- Lærerens rapportering om elevens "problemer med å komme i gang med en oppgave/aktivitet", ble forklart av PSI-målet.

Resultatene viser at lærer rapportering av hypoaktivitetssymptomer reflekterer langsom kognitiv prosesseringshastighet. Det kan være behov for ytterligere kartlegging når dette avdekkes.

Referanse:

Lundervold, A. J., Posserud, M. B., Ullebø, A. K., Sørensen, L., Gillberg, C. (2011): Teacher reports of hypoactivity symptoms reflect slow cognitive processing speed in primary school children. *European Child and Adolescent Psychiatry*

Sammenhenger mellom oppmerksomhetsvansker og hyperaktivitet/impulsivitet i barndommen og vennerelasjoner senere

R1

+

R2

Å ha gode venner, spesielt i barndom og i ungdomsalder, assosieres gjerne med god mental helse. Vi vet mindre om kjennetegn i barndommen som kan forutsi fremtidige vennerelasjoner. Denne studien undersøkte sammenhenger mellom oppmerksomhetsvansker og hyperaktivitet/impulsivitet i barndommen og vennerelasjoner fire-fem år senere. I tillegg undersøkte vi om denne sammenhengen var den samme i Barn i Bergen studien og i en amerikansk studie av 228 jenter med og uten ADHD diagnosen («Berkeley Girls with ADHD Longitudinal study»). Selv om begge studiene brukte liknende kartleggingsmetoder, viste resultatene interessante forskjeller.

- Betydningen av oppmerksomhetsvansker var sterkest blant deltakerne i Barn i Bergen studien.
- I det amerikanske utvalget var det hyperaktivitet/impulsivitet som forklarte venneproblemer i ungdomsalder.

Studien viser betydningen av å ha med deltakere med ulike kjennetegn og funksjonsnivå, og at kulturelle forskjeller bør undersøkes nærmere i fremtidige multisenterstudier.

Referanse:

Ahmad, S. I., Meza, J. I., Posserud, M. B. R., Brevik, E. J., Hinshaw, S. P., Lundervold, A. J. (2021): Attention-deficit/hyperactivity disorder symptom dimensions differentially predict adolescent peer problems: Findings from two longitudinal studies. *Frontiers in Psychology*

KOGNITIVE FUNKSJONER

Spesifikke kognitive funksjoner har sammenheng med intelligens hos barn

R1

Denne studien ønsket å undersøke sammenhengen mellom spesifikke kognitive funksjoner og intelligens hos barn i alderen 8-11 år. Man så på både flytende intelligens, som handler om å løse nye oppgaver, og krystallisert intelligens, som i større grad handler om tillærte intellektuelle ferdigheter. Av 283 barn som deltok, var det 124 som tilfredsstilte kriterier for en psykiatrisk diagnose.

- Resultater på både prosesseringshastighet og bidro til å forklare variasjon i flytende intelligens.
- Resultater på prosesseringshastighet, vedvarende oppmerksomhet og arbeids- og korttidsminne bidro til å forklare variasjon i krystallisert intelligens.
- Det var ikke signifikante forskjeller med hensyn til disse sammenhengene for barn med og uten vansker tilsvarende en psykiatrisk diagnose.

Funnene indikerer at spesifikke kognitive funksjoner påvirker ulike aspekter av intelligens hos barn både med og uten psykiske vansker.

Referanse:

Tillman, C., Bohlin, G., Sørensen, L., Lundervold, A. (2014): Intelligence and Specific Cognitive Abilities in Children. Journal of Individual Differences

ATFERD

Uenighet om symptomer på opposisjonell atferdsforstyrrelse

R1

Opposisjonell atferdsforstyrrelse (ODD) kan defineres som et mønster av negativ og fiendtlig atferd som bryter med sosiale forventninger og regler, og som ofte medfører nedsatt sosial og skolefaglig fungering. Hensikten med disse studiene var å sammenligne svar fra ulike informanter vedrørende symptomer på ODD og samtidige vansker hos barn.

- Foreldre og lærere er sjelden enig om et barn har symptomer på opposisjonell atferdsforstyrrelse, og uenigheten er særlig stor for jenter.
- Når både foreldre og lærere rapporterer om tegn til ODD, er det sannsynlig at barnet også har andre psykiske vansker.
- Resultatene tyder på at barn med ODD ikke har lavere evnenivå eller større vansker med oppmerksomhet enn andre barn.
- Resultatene viste at ADHD var assosiert med nevrokognitive vansker, mens ODD ikke var det.

Studiene viser at foreldre og lærere svarer ulikt med tanke på symptomer på ODD, særlig for jenter. Barn med ODD viser ikke lavere evnenivå eller større oppmerksomhetsvaner enn andre barn, og disse funksjonene er således ikke nødvendige å kartlegge for å diagnostisere ODD.

Disse funnene er hentet fra doktoravhandlingen til Linda Helen Knudsen Flygel (tidligere Munkvold) som disputerte for PhD-graden ved Universitetet i Bergen i 2011 med avhandlingen: "Oppositional Defiant Disorder: Informant discrepancies, sex differences, co-occurring mental health problems and neurocognitive function".

Referanser:

Munkvold, L., Lundervold, A., Lie, S. A., Manger, T. (2009): Should there be separate parent and teacher-based categories of ODD? Evidence from a general population. Journal of Child Psychology and Psychiatry

Munkvold, L., Lundervold, A., Manger, T. (2011): Oppositional Defiant Disorder—Gender Differences in Co-occurring Symptoms of Mental Health Problems in a General Population of Children. Journal of Abnormal Child Psychology

Munkvold, L., Manger, T., Lundervold, A. (2012): Conners' continuous performance test (CCPT-II) in children with ADHD, ODD, or a combined ADHD/ ODD diagnosis. Child Neuropsychology

Atferdsvansker og ADHD påvirker sosial fungering hos barn

R1

Både atferdsvansker og ADHD hos barn er karakterisert av symptomer som kan påvirke sosialt samspill med jevnaldrende. Denne studien ønsket å undersøke om symptomer på atferdsvansker og ADHD påvirket sammenhengen mellom prososial atferd og sosial status blant jevnaldrende.

- Sammenhengen mellom sosiale vansker og prososial atferd ble svakere med økende tegn til atferdsvansker.
- Denne tendensen ble kun funnet i lærerrapport når det gjaldt barn med ADHD.
- Gutter med atferdsvansker viste mindre prososial atferd enn jenter med slike vansker basert på foreldrerapport.

Funnene kan indikerer at selv om barn med atferdsvansker eller ADHD har mulighet til å øve opp sosiale ferdigheter gjennom vennerelasjoner vil ikke dette nødvendigvis øke prososial atferd. Studien viste også forskjeller i rapport fra foreldre og skole, noe som kan indikere variasjon i sosial fungering på ulike livsarenaer for barn med atferdsvansker og ADHD.

Referanse:
Paap, M. C. S., Haraldsen, I. R., Breivik, K., Butcher, P., Hellem, F., Stormark, K. M. (2013): The Link between Peer Relations, Prosocial Behaviour, and ODD/ADHD Symptoms in 7-9-Year-Old Children. *Psychiatry Journal*

Eksternaliserende vansker har sammenheng med kognitive funksjoner

R1

Denne studien ønsket å undersøke sammenhengen mellom eksternaliserende vansker og eksekutive funksjoner hos barn over tid i alderen 8-12 år og 12-15 år.

- Evne til inhibering i barndommen predikerte arbeidsminne i ungdomsalder.
- Vansker med inhibering og vedvarende oppmerksomhet var mer uttalt i barnaldersalder, mens vansker med arbeidsminne var jevnere fordelt på de to alderstrinnene.
- Kognitive vansker hos barn med ADHD er mest uttalt for eksekutive funksjoner under utvikling.

Funnene indikerer at eksekutive funksjoner utvikler seg hierarkisk og understøtter at ADHD kan forstås som en utviklingsforstyrrelse.

Referanse:
Tillman, C., Brocki, K., Sørensen, L., Lundervold, A. (2015): A Longitudinal Examination of the Developmental Executive Function Hierarchy in Children With Externalizing Behavior Problems. *Journal of Attention Disorders*

Utviklingstrekk ved atferdsproblemer og tidsvarierende problemer med jevnaldrende: Barn i Bergen studien

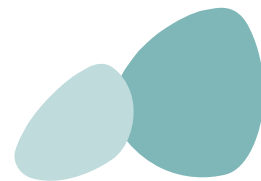
I denne studien undersøkte vi hvordan problemer med jevnaldrende kan påvirke utviklingen av atferdsproblemer hos barn og ungdom ved å bruke data fra runde 1, 2, 3 og 4. I analysene fremkom tre hovedgrupper som beskrev utvikling av atferdsproblemer: de uten atferdsproblemer, de med få atferdsproblemer, og de med en moderat og stabil utvikling av atferdsproblemer.

- Resultatene viser at tilstedeværelsen av problemer med jevnaldrende økte nivået av atferdsproblemer for de med få atferdsproblemer og for de med moderate og stabil utvikling av atferdsproblemer gjennom tenårene. Sammenhengen var lik om problemene med jevnaldrende ble opplevd i barndommen eller i tidlig ungdomstid. Disse sammenhengene ble ikke observert for gruppen uten atferdsproblemer.
- Å være gutt, å ha dårligere familieøkonomi, og å ha foreldre med lavere utdanning, spesielt blant fedre, var mer vanlig blant gruppen med moderat og stabil utvikling av atferdsproblemer. Lav utdanning hos far var også mer vanlig i gruppen som hadde få atferdsproblemer.

Studien illustrerer betydningen av vendepunkter i utviklingen, som i tenårene der problemer med jevnaldrende kan forsterke atferdsproblemer. Dette peker på behovet for å fokusere på sosiale relasjoner og jevnaldrendes innflytelse når man arbeider med å redusere atferdsproblemer hos barn og ungdom.

Referanse:

Girard, L. C., Bøe, T., Nilsen, S. A., Askeland, K. G., Hysing, M. (2024): Developmental trajectories of conduct problems and time-varying peer problems: the Bergen child study. Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology

EMOSJONELLE VANSKER OG ATFERDSVANSKER

Emosjonelle vansker og atferdsvansker påvirker selvfølelse og mestring på flere livsområder

R1

Tidligere forskning har vist at psykiske vansker hos barn påvirker trivsel og fungering på flere livsområder. Disse studiene ville undersøke hvorvidt emosjonelle vansker og atferdsvansker påvirket barnas selvfølelse og mestring med tanke på sosialt samspill, fysisk aktivitet og skolefungering.

- Resultatene viser generelt at barn med psykiske vansker strever med venneforhold.
- Venneproblemer var direkte knyttet til psykiske vansker og skolefungering, men viste også indirekte sammenheng ved at venneproblemer påvirker barnas selvfølelse.
- Barn med angst opplevde seg mindre akseptert av jevnaldrende, og at de var dårligere enn andre i fysiske aktiviteter, og 2/3 av guttene med angst strevde motorisk.
- Barn med angst og depresjon viste særlig lav selvfølelse og sosiale vansker, men dette ble i mindre grad fanget opp enn hos barn med atferdsvansker.
- Barn med atferdsvansker viste en realistisk oppfatning av egen sosiale fungering utfra svar fra foreldre og lærere, mens engstelige barn hadde en lavere sosial selvfølelse enn deres venneforhold indikerte.

Resultatene viser at emosjonelle vansker og atferdsvansker hos barn påvirker deres selvfølelse og mestring på ulike livsområder, og behandling av psykiske vansker i denne aldersgruppen bør derfor inkludere venneforhold, selvfølelse og motorisk fungering.

Disse funnene er hentet fra doktoravhandlingen til Belinda Ekornås, som disputerte for PhD-graden ved Universitetet i Bergen i 2014 med avhandlingen: «Barn med emosjonelle- og atferdsvansker: Selvpålevelse, venneforhold og motorikk»

Referanser:
Ekornås, B., Heimann, M., Tjus, T., Heyerdahl, S., Lundervold, A. (2011): Primary school children's peer relationships: discrepancies in self-perceived social acceptance in children with emotional or behavioral disorders. Journal of Social and Clinical Psychology
Ekornås, B., Lundervold, A., Tjus, T., Heimann, M. (2010): Anxiety disorders in 8-11-year-old children: Motor skill performance and self-perception of competence. Scandinavian Journal of Psychology

DEPRESJON

Tanker og atferd som inngår i symptomer på depresjon er vanlig i ungdomsalder

R4

Denne studien ønsket å undersøke forekomsten av symptomer på depresjon basert på selvrappport fra ungdommer i alderen 16 til 19 år. Man ville også undersøke om spørreskjemaet «Moods and Feelings Questionnaire» (sMFQ) var et egnet spørreskjema blant norske ungdommer.

- Symptomer på depresjon i form av atferd og tanker var svært vanlig blant ungdommene, og jenter viste en høyere totalskåre enn gutter.
- Gitt samme totalskåre hadde jenter noe lavere terskel enn gutter for å rapportere nedstemthet, trøtthet og å gråte mye, mens gutter viste noe lavere terskel for å rapportere at ingen var glad i dem.
- Statistiske analyser viste at sMFQ var godt egnet til å måle symptomer på depresjon blant norske ungdommer.

Resultatene viser at det aktuelle spørreskjemaet var egnet til å kartlegge depresjon hos ungdommer som deltok i Barn i Bergen studien. Tanker og atferd som inngår i depresjon var svært vanlig basert på selvrapport, og dette bør tas hensyn til i forebygging og behandling av psykiske vansker blant ungdommer.

Referanse:

Lundervold, A., Breivik, K., Posserud, M. B., Stormark, K. M., Hysing, M. (2013): Symptoms of depression as reported by Norwegian adolescents on the Short Mood and Feelings Questionnaire. *Frontiers in psychology*

Symptomer på ADHD er vanlig hos deprimerte ungdommer

R4

Ungdomsalderen er en periode i livet der de fleste opplever utfordringer knyttet til regulering av følelser og atferd. I denne aldersgruppen er det derfor ofte spesielt vanskelig å skille mellom normale reaksjoner og reaksjoner som gir grunn til bekymring og innsats fra hjelpeapparatet. Denne studien ville undersøke overlapp av symptomer på depresjon og ADHD basert på selvrapport fra ungdommer i alderen 16 til 19 år.

- Blant ungdommer med symptomer på depresjon rapporterte rundt 20% også tegn til ADHD.
- Selv om jentene rapporterte høyere skårer enn gutter på begge problemområdene, viste guttene like omfattende tegn til ADHD hvis de samtidig rapporterte depressive plager.

Resultatene bekrefter at symptomer på ADHD er vanlig blant ungdommer med depresjon. Studien gir således sterke argumenter for et bredt perspektiv på mental helse ved kartlegging av emosjonelle og atferdsmessige problemer hos ungdommer.

Referanse:

Lundervold, A., Hinshaw, S. P., Sørensen, L., Posserud, M. B. (2016): Co-occurring symptoms of attention deficit hyperactivity disorder (ADHD) in a population-based sample of adolescents screened for depression. *BMC Psychiatry*

Hvordan kan beskyttende faktorer påvirke sammenhengen mellom negative livshendelser og depresjon?

R4

Hensikten med studien var å undersøke sammenhengen mellom negative livshendelser og symptomer på depresjon blant ungdom, og hvordan beskyttende faktorer hos personen selv, i familien og i det sosiale nettverket kan virke inn.

- Å ha opplevd flere negative livshendelser hadde sammenheng med flere depresjonssymptomer, spesielt blant jenter.
- Ungdom som rapporterte høyere nivå av de beskyttende faktorene målorientering, tro på egne evner, sosial kompetanse, sosial støtte og samhold i familien hadde (på gruppenivå) lavere nivå av depressive symptomer.
- Når den relative betydningen av de beskyttende faktorene ble undersøkt, hadde kun troen på egne evner og samhold i familien sammenheng med færre depresjonssymptomer blant både gutter og jenter, i tillegg til sosial støtte kun blant jenter.
- De beskyttende faktorene førte til større reduksjon i symptomer på depresjon blant jenter enn gutter.

Resultatene tyder på at intervensjoner som bidrar til å øke troen på egne evner og samhold i familien kan forebygge utvikling av depresjonssymptomer både blant gutter og jenter, uavhengig av om de har opplevd negative livshendelser tidligere. Det er videre mulig at denne typen intervensjoner kan være spesielt effektive for jenter, som har økt risiko for utvikling av depressive symptom i ungdomstiden.

Referanse:

Askeland, K. G., Bøe, T., Breivik, K., La Greca, A. M., Sivertsen, B., & Hysing, M. (2020). Ufe events and adolescent depressive symptoms: Protective factors associated with resilience. *PLoS one*, 15 (6), e0234109.

Sammenhengen mellom symptomer på depresjon og skolefravær blant ungdom

R4

Hensikten med studien var å undersøke sammenhengen mellom depresjonssymptomer og skolefravær blant ungdom i videregående skole.

Vi fant at:

- Jenter hadde høyere skolefravær enn gutter og eldre ungdommer hadde høyere skolefravær enn yngre ungdommer.

Depresjonssymptomer i ungdomstiden henger sammen med frafall fra videregående skole

R4

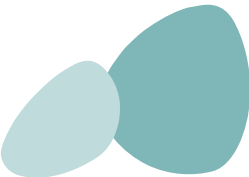
Hensikten med studien var å undersøke sammenhengen mellom depresjonssymptomer – det å ofte ha en følelse av å være lei seg eller ulykkelig, av at man gjør alt galt, å være trøtt og ha vansker med å konsentrere seg, i ungdomstiden og gjennomføring av videregående skole.

Vi fant at:

- Å rapportere flere depresjonssymptomer mens man gikk på videregående skole hang sammen med frafall både for gutter og jenter.
- Det var fortsatt en sammenheng mellom depresjonssymptomer og frafall når vi tok høyde for symptomer på ADHD og atferdsvansker, samt foreldrenes utdanning.
- Omtrent halvparten av sammenhengen mellom depresjonssymptomer og frafall gikk via karakterer, der flere depresjonssymptomer hang sammen med lavere karakterer, som så hang sammen med høyere risiko for frafall.
- Ungdom som rapporterte høye nivåer av både depresjonssymptomer og symptomer på atferdsvansker utpekte seg som en risikogruppe for frafall.

Resultatene tyder på at tiltak med mål om å redusere depresjonssymptomer mens ungdom går på videregående skole kan bidra til å øke gjennomføring. Dette gjelder både for jenter og gutter, selv om jenter som gruppe opplever flere depresjonssymptomer mens færre gutter gjennomfører videregående.

Referanse:
Askeland, K. G., Bøe, T., Sivertsen, B., Linton, S. J., Heradstveit, O., Nilsen, S. A., & Hysing, M. (2022): Association of Depressive Symptoms in Late Adolescence and School Dropout. School Mental Health

- Depresjonssymptomer hang sammen med økt skolefravær, også når en tok høyde for symptomer på ADHD og atferdsvansker.
- Depresjon var relatert til fravær, også for lave nivå av fravær, med en større økning i depresjonssymptomer ved økende grad av fravær.
- Sammenhengen mellom depresjonssymptomer og fravær kunne delvis forklares av kortere søvntid blant ungdom som rapporterte flere depresjonssymptomer.

Resultatene viser en tydelig sammenheng mellom depresjonssymptomer og fravær også ved lave nivå av fravær, noe som åpner for universell forebygging i skolen. Både depresjonssymptomer og søvnvansker kan være tidlige risikofaktorer for skolefravær som en kan rette søkelyset mot i det forebyggende arbeidet.

Referanse
Askeland, K.G., et al., The Association Between Symptoms of Depression and School Absence in a Population-Based Study of Late Adolescents. Frontiers in Psychology, 2020. 11(1268).

AUTISME OG SOSIALE VANSKER

Gradvis overgang mellom nedsatte sosiale ferdigheter og autisme

R4

Autisme og Asperger syndrom kjennetegnes grunnleggende sett av en manglende interesse for sosialt samspill og vansker med å forstå sosiale koder. Forekomsten av ulike autismetilstander har vist seg å øke i Norge, både grunnet endrede diagnosekriterier og bedre kunnskap om slik tilstander blant fagfolk og i allmennheten. Denne doktorgraden ønsket å kartlegge forekomst av sosiale vansker i aldersgruppen basert på svar fra foreldre og lærere samt klinisk undersøkelse av barna.

- Gutter har oftere sosiale vansker enn jenter.
- Det er viktig å ha flere informanter for å avdekke tegn til autisme ettersom noen symptomer ble fanget opp av lærer og andre av foreldre.
- Det var ikke et klart skille mellom nedsatte sosiale ferdigheter og autisme, men heller en gradvis overgang.
- Dette indikerer at hvordan man definerer skille mellom normal fungering og autisme vil påvirke forekomsten av autistiske tilstander hos barn.

Studiene indikerer at man ikke bør se på autisme som et særskilt fenomen, men heller et ytterpunkt i en normal dimensjon av sosiale ferdigheter.

Disse funnene er hentet fra doktoravhandlingen til Maj-Britt Posserud, som disputerte ved Universitetet i Bergen i 2008 med avhandlingen: «Epidemiology of Autisme Spectrum Disorders».

Referanser:

Posserud, M. B., Lundervold, A., Gillberg, C. (2006): Autistic features in a total population of 7-9-year-old children assessed by the ASSQ (Autism Spectrum Screening Questionnaire). Journal of Child Psychology and Psychiatry

Posserud, M. B., Lundervold, A., Steijnen, M., Verhoeven, S., Stormark, K. M., Gillberg, C. (2008): Factor analysis of the Autism Spectrum Screening Questionnaire. Autism

Posserud, M. B., Lundervold, A., Gillberg, C. (2008): Validation of the Autism Spectrum Screening Questionnaire in a total population sample. Journal of Autism and Developmental Disorder

Posserud, M. B., Lundervold, A., Lie, S. A., Gillberg, C. (2010): The prevalence of autism spectrum disorders: Impact of diagnostic instrument and non-response bias. Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology

Autisme blant ungdommer kan måles ved nytt spørreskjema (ASSERT)

R4

Autismesymptomer er ofte rapportert av foreldre og det var ønskelig å få ungdommens selvrapport på slike vansker. Noen spørsmål fra det diagnostiske intervjuet for voksne, ASDI, ble brukt som utgangspunkt og tilpasset til spørreskjema-format og til ungdom. Det nye spørreskjemaet ble omdøpt til ASSERT.

- Over halvparten av ungdommer svarte at de hadde interesser som forstyrret dagliglivet, men dette ble forstått som et vanlig ungdomsproblem, så lenge det ikke var knyttet til sosiale vansker.
- Omtrent en halv prosent av ungdommene svarte at de hadde fått en diagnose innenfor autismespekteret.
- ASSERT fanget opp de som selv rapporterte å ha fått en autismediagnose, og aller best fungerte spørreskjemet når vi vektla de sosiale vanskene mer enn de sterke interessene.

Resultatene for det nye spørreskjemaet ASSERT er lovende med tanke på å kartlegge autisme blant ungdommer basert på selvrapport.

Referanse:
Posserud, M. B., Breivik, K., Gillberg, C., Lundervold, A. (2013): ASSERT – The Autism Symptom SElf-ReporT for adolescents and adults: Bifactor analysis and validation in a large adolescent population. Research in Developmental Disabilities

Tilleggsvansker og hverdagslig fungering blant barn med autisme

R1

Kliniske studier har vist at autisme er forbundet med tilleggsvansker som kan bidra til ytterligere funksjonssnedsettelse hos barn med slike tilstander. Denne studien ønsket å kartlegge tilleggsvansker og funksjonsnedsettelse blant barn med mange autismesymptomer basert på svar fra foreldre og lærere.

- Barn med mange autismesymptomer hadde også flere tilleggsvansker, for eksempel med læring, oppmerksomhet, angstplager og atferdsvansker.
- En stor del av funksjonsnedsettelsen blant barn med tegn til autisme, kunne forklares av tilleggsvanskene.
- Tilleggsvansker i form av oppmerksomhetsvansker, hyperaktivitet, lærevansker og angstplager, bidro også til at det ble søkt om hjelp for barna.

Denne studien bekrefter at barn med autisme også strever på andre områder, og at slike tilleggsvansker bidrar til nedsatt funksjon og kontakt med hjelpeapparatet. Dette innebærer at funksjonssvikten som barn med autismesymptomer viser, delvis kan skyldes tilleggsvansker som er viktige å fange opp og behandle, særlig språk- og lærevansker og tegn til ADHD.

Referanse:
Posserud, M. B., Hysing, M., Helland, W., Gillberg, C., & Lundervold, A. J. (2018): Autism traits: The importance of “co-morbid”problems for impairment and contact with services. Data from the Bergen Child Study. Research in developmental disabilities

TICS OG Å HØRE STEMMER

Tics hos barn har sammenheng med emosjonelle og atferdsmessige vansker

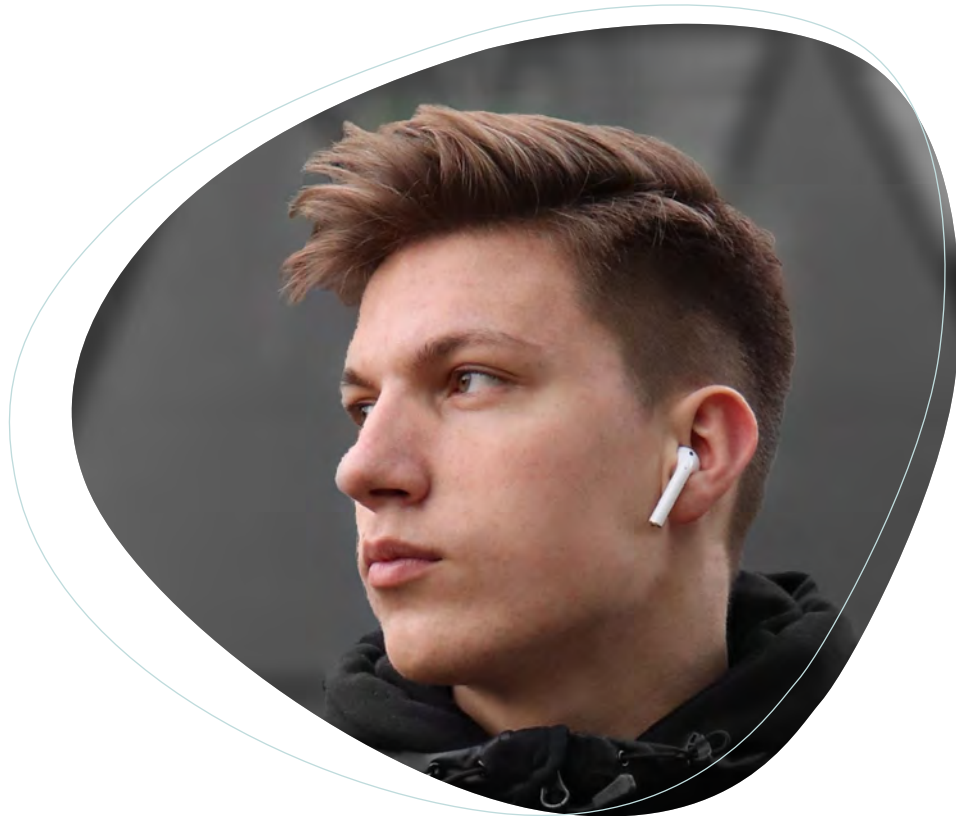
R1 + R2

Tics er plutselige og hurtige ufrivillige bevegelser (motoriske tics) eller lyder (vokale tics) som kremting, hosting, banning og gjentakelse av spesielle ord. Barn som har tics opplever ofte andre problemer som i større grad påvirker livskvaliteten enn ticsene i seg selv. I denne studien undersøkte vi forekomst og forløp av tilleggsvansker hos barn med tics.

- I underkant av 1% av barna hadde symptomer på tics, de fleste var gutter (78,9%), når strenge kriterier ble benyttet.
- Blant barn med tics var det flest med kun motoriske tics (58%), og færre som hadde både motoriske og vokale tics (42%).
- Barna med tics ble vurdert av foreldre og lærere å ha betydelige psykiske vansker, både ved 7 til 9 års alder, og fire år senere.
- Barn med tics viste særlig en økning av emosjonelle og sosiale vansker, fra de var 7-9 år, til de var mellom 10-12 år.

Denne studien bekrefter at barn med tics viser betydelige tilleggsvansker basert på svar fra foreldre og lærere. Dette viser behovet for å se vedvarende emosjonelle vansker og venneproblemer i sammenheng med tics hos barn i småskolen.

Referanse:
Hoekstra, P. J., Lundervold A., Lie S. A., Gillberg C., Plessen K. J. (2013): Emotional development in children with tics: A longitudinal population-based study. European Child and Adolescent Psychiatry

Å høre stemmer som egne tanker er vanligere enn å oppleve disse som plagsomme blant ungdommer

R4

Å høre stemmer kan indikere tegn til psykiske vansker, men er også rapportert blant ungdommer uten kliniske vansker. I denne studien ble forekomsten av å høre stemmer kartlagt ved to spørsmål: «Jeg hører ofte en stemme som sier tankene mine høyt» og «Jeg har blitt plaget av å høre stemmer».

- Samlet sett svarer 10,6 % at de ofte hører en stemme som sier tankene sine høyt.
- Kun 5,3 % av ungdommene oppgir at de opplever at stemmene har plaget dem.
- Jenter har større risiko for å oppleve stemmene som plagsomme, uansett alder.

Forekomsten av å høre stemmer er i overenstemmelse med det som er funnet i tidligere studier med ungdommer og indikerer at det å høre stemmer ikke er uvanlig i denne fasen av livet. Å høre stemmer kan oppleves i ulike kontekster og i ulike grader, men det forekommer ofte blant pasienter med schizofreni eller psykose, og er derfor en god markør for økt risiko for disse tilstandene.

Referanse:

Kompus, K., Løberg, E.M., Posserud, M. B., Lundervold, A. (2015): Prevalence of auditory hallucinations in Norwegian adolescents: Results from a population-based study. Scandinavian Journal of Psychology

Å oppleve stemmer som plagsomme er forbundet med psykiske helsevansker

R4

Studier har vist at noen ungdommer som hører stemmer vil utvikle psykiske lidelser og psykose, mens andre ikke er påvirket av stemmene i hverdagen. I denne studien ble ungdommer som var plaget av stemmene de hørte og dem som ikke var plaget, sammenlignet med jevnaldrende som ikke hørte stemmer.

- Nær 20 % rapporterte at de hørte stemmer, mens bare 5,6 % av disse ungdommene rapporterte å være plaget av stemmene.
- De ungdommene som var plaget av stemmene hadde lavere selvfølelse, opplevde mer mobbing, selvskading, mer angstsymptomer, impulsivitet, og hadde mindre støtte fra familie enn jevnaldrende som ikke hørte stemmer.
- De ungdommene som hørte stemmer, men som ikke var plaget av dette hadde nedsatt sosial funksjon, mer tristhet og ensomhet, men de hadde bedre skoleprestasjoner enn jevnaldrende som ikke hørte stemmer.

Resultatene tyder på at når en tenåring rapporterer å høre stemmer, er hans eller hennes subjektive opplevelse svært viktig: Hvis stemmen er plagsom, er det økt sannsynlighet for at han eller hun har flere risikofaktorer for psykiske vansker, og tilpasset oppfølging bør gis.

Referanse:

Løberg, E. M., Gjestad, R., Posserud, M. B., Kompus, K., Lundervold, A. J. (2019): Psychosocial characteristics differentiate non-distressing and distressing voices in 10.346 adolescents. European child & adolescent psychiatry

KROPPSBILDE, AKTIVITET OG SPISEVANSKER

Forstyrrelser i kroppsbilde henger sammen med spisevansker hos jenter og gutter

R2

Spisevansker har økt blant barn og unge i løpet av de siste tiårene, både i form av unødvendig slanking og økt overvekt. Disse studiene undersøkte sammenhengen mellom spisevansker og kroppsbildeforstyrrelser blant ungdommer i alderen 12 til 15 år. Svar fra ungdommer og foreldre ble benyttet. Kroppsbildeforstyrrelser ble definert som urealistiske oppfatninger av henholdsvis vektstatus og kroppsstørrelse.

- Ungdommer med tegn til spisevansker viste generelt en mer unøyaktig kroppsoppfatning enn de som ikke viste slike vansker.
- Jenter med tegn til spisevansker hadde en tendens til å overestimere egen kroppsstørrelse, mens gutter i denne gruppen viste et motsatt mønster i form av underestimering.
- Ungdommer med normalvekt som overestimerte egen vekt viste også flere tegn til spisevansker og andre psykiske vansker sammenlignet med de som hadde et realistisk kroppsbilde.
- En betydelig andel av barn og unge med overvekt opplevde selv at de var normalvektige.
- Foreldre var også unøyaktige i vurderingen av egne barns vektstatus, og undervurderte vektstatusen til en av tre jenter med overvekt, og tilsvarende en av ti gutter med overvekt.

Resultatene viste at kroppsbildeforstyrrelser henger sammen med tegn til spisevansker, og det ble påvist kjønnsforskjeller med henholdsvis overestimering blant jenter og underestimering blant gutter som ble tolket i lys av rådende kroppsidealer. Studien viste også at en betydelig andel av ungdommer med overvekt underestimerte egen vektstatus og at foreldrene delte denne feiloppfatningen.

Forstyrrelser i kroppsbilde er således viktig å ta hensyn til ved forebygging og behandling av spisevansker. Det er også behov for familiebaserte tiltak for å sikre et realistisk kroppsbilde og sunne spisevaner blant barn og unge.

Disse funnene er hentet fra doktoravhandlingen til Liv Sand, som disputerte for PhD-graden ved Universitetet i Bergen i 2015 med avhandlingen: «Body image distortion and eating disturbances in children and adolescents».

Referanser:

Sand, L., Lask, B., Hysing, M., Stormark, K. M. (2014): In the parents' view: Weight perception accuracy, disturbed eating patterns and mental health problems among young adolescents. *Journal of Eating Disorders*
 Sand, L., Lask, B., Høie, K., Stormark, K. M. (2011): Body size estimation in early adolescence: Factors associated with perceptual accuracy in a nonclinical sample. *Body image*

Unge med spisevansker sitter mer stille

R4

De fleste tidligere studier om sammenhengen mellom spiseforstyrrelser og fysisk aktivitet har vært opptatt av overdreven fysisk aktivitet. Denne studien ønsket å undersøke hvorvidt tegn til spiseforstyrrelser også hadde sammenheng med lavere grad eller fravær av fysisk aktivitet. Det ble også regnet ut kropps-masseindeks (KMI) basert på høyde og vekt hos ungdommene, som indikerer om en person er overvektig, undervektig eller har normal vekt.

- Ungdom med symptomer på spiseforstyrrelser er i mindre fysisk aktivitet enn ungdommer uten slike symptomer.
- Det var et tydelig to-delt skille blant ungdommene med hensyn til KMI. Ungdom med høy kroppsmasseindeks som hadde symptomer på spisevansker, var i lite fysisk aktivitet. Derimot var spisevansker assosiert med økt fysisk aktivitet blant ungdom med lav kroppsmasseindeks. Spesielt jenter med lav kroppsmasseindeks som hadde symptomer på spiseforstyrrelser, var mer fysisk aktive.

Resultatene tyder på at symptomer på spiseforstyrrelser er relatert til en mer stillesittende hverdag, spesielt hos overvektige ungdommer. Vi bør derfor inkludere ungdom med overvekt når vi snakker om spiseforstyrrelser, og tilrettelegge for fysisk aktivitet i hverdagen for denne gruppen.

Når det gjelder gruppen av unge med lav kroppsmasseindeks og høye nivåer av trening, er dette også en risikogruppe vi bør være oppmerksomme på. Vi vet at særlig høye nivåer av trening, i lag med symptomer på spisevansker, kan være et tidlig tegn på en spiseforstyrrelse. Det er derfor viktig å fange opp ungdom med slike symptomer og å vurdere behovet for å søke hjelp fra psykisk helsevern.

Referanse:

Heradstveit, O., Holmelid, E., Klundby, H., Søreide, B., Sivertsen, B., Sand, L. (2019): Associations between symptoms of eating disturbance and frequency of physical activity in a non-clinical, population-based sample of adolescents. *Journal of Eating Disorders*

R4

Sosioøkonomisk status, fysisk aktivitet og deltaking i idrett

Fysisk aktivitet blant ungdommer har mange helsemessige gevinster, og det er kjent at lav sosioøkonomisk status henger sammen med ulike negative helsekonsekvenser. Denne studien ønsket å undersøke hvorvidt sosioøkonomisk status henger sammen med ungdommers vaner knyttet til fysisk aktivitet og deltaking i idrett. Selvrapportert familieøkonomi, foreldreutdanning, jobbtilhørighet, og ungdommenes skoleprogram (allmenne fag og yrkesfag), ble sammenstilt med grad av fysisk aktivitet og deltakelse i idrett blant unge i alderen 16-19 år.

- Det var en sammenheng mellom sosioøkonomisk status og fysisk inaktivitet, men denne sammenhengen var ikke så tydelig og var forholdsvis svak. Ungdommer i yrkesfaglig utdanning var noe oftere fysisk inaktive og deltok noe sjeldnere i organisert idrett sammenlignet med ungdom som tar allmenne fag.

- Lav familieøkonomi og foreldreutdanning hadde også en viss sammenheng med fysisk inaktivitet og lav deltaking i idrett, men disse sammenhengene varierte i større grad på tvers av kjønn.

Resultatene tyder på at lav sosioøkonomisk status i en viss grad henger sammen med lavere grad av fysisk aktivitet og deltaking i idrett.

Referanse:

Heradstveit, O., Haugland, S., Hysing, M., Stormark, K. M., Sivertsen, B., & Bøe, T. (2020). Physical inactivity, non-participation in sports and socioeconomic status: a large population-based study among Norwegian adolescents. BMC Public Health

Symptomer på spiseforstyrrelser er vanlig blant ungdom som driver individuell idrett

R4

Spisevansker er et mål på at ungdom har et anstrengt forhold til kropp, mat og vekt, og er et vanlig symptom på en spiseforstyrrelse. I denne studien undersøkte vi om spisevansker har ulike konsekvenser for ungdom med lav og høy kroppsmasseindeks (KMI) når det gjelder deltakelse i idrett.

Vi fant at:

- Gutter deltar i større grad i lagidrett enn jenter, mens kjønnsforskjellene er mindre tydelige i forhold til deltakelse i individuell idrett.
- Normalvektige ungdommer har generelt høyere deltakelse i organisert idrett enn både under- og overvektige ungdommer.
- Ungdommer med symptomer på spisevansker deltar sjeldnere i lagidrett enn ungdom uten slike vansker.

Følgende var et viktig funn:

- Det er et to-delt skille blant ungdommene med hensyn til KMI i forhold til deltakelse i individuell idrett. Ungdom med høy KMI, og som har symptomer på spisevansker, deltar sjeldnere i individuell idrett. Derimot henger spisevansker sammen med økt deltakelse i individuell idrett blant ungdom med lav KMI.

Studien bekrefter dermed en tidligere undersøkelse som viste at ungdom med spisevansker ofte er lite fysisk aktive. Samtidig viser denne studien til et viktig unntak: Ungdom med spisevansker i kombinasjon med lav KMI deltar ofte i individuell idrett. Studien kan dermed tyde på at det er særlig viktig å være oppmerksom på symptomer på spiseforstyrrelse blant unge i individuell idrett.

Referanse:
Heradstveit, O., Hysing, M., Nilsen, S. A., Bøe, T. (2020): Symptoms of disordered eating and participation in individual-and team sports: A population-based study of adolescents. Eating Behaviors

Fysisk aktivitet, karakterer og fravær blant norske ungdommer

R4

I denne studien undersøkte vi sammenhengen mellom selv-rapportert fysisk aktivitet målt som antall dager i uken med 60 minutters aktivitet eller mer og karakterer og skolefravær hentet fra register.

Resultatene fra studien viste at:

- Lav fysisk aktivitet hang sammen med lavere gjennomsnittskarakterer og høyere skolefravær.
- Det var en gradert sammenheng mellom fysisk aktivitet og karakterer og fravær, der økende nivåer av fysisk aktivitet fra 0 til 4 dager i uken hang sammen med gradvis høyere karakterer og lavere fravær.
- Fra 4 dager med fysisk aktivitet i uken flatet sammenhengen noe ut og økende nivåer av fysisk aktivitet var assosiert med mindre endringer i karakterer og fravær.

Disse funnene understreker viktigheten av fysisk aktivitet i ungdomstiden, også utover helse og fysisk fungering. Funnene tyder på at økning av fysisk aktivitet blant ungdom kan være viktig også for skolefungering, spesielt blant ungdommer som har lavt aktivitetsnivå.

Referanse:
Askeland, K. G., Lorentsen, E. S., Raes, E., Kjølbro, G., Heradstveit, O., Hysing, M. (2025): Physical Activity and School Achievement and School Absence in Norwegian Adolescents. Child & Youth Services

OVERVEKT

Overvekt henger sammen med sosioøkonomisk status, selvbilde og søvnvansker

R2

Forekomsten av overvekt og fedme hos norske barn er tredoblet siden 1970-tallet. Fedme blir i dag sett på som et av våre største helseproblemer, og fedme i barnealder er en risikofaktor for å utvikle sykdommer som diabetes type 2 og søvnapné. Mange foreldre uttrykker likevel at de er mest bekymret for at overvekt skal medføre at barna får dårligere mestring-sopplevelser, lavere selvbilde og oppleve stigmatisering og mobbing. Denne studien ønsket å undersøke om overvekt hadde sammenheng med disse tilleggsvanskene.

Av barna i utvalget hadde 87 % normalvekt, 11 % overvekt og ca. 2 % fedme.

- Blant barn med overvekt rapporterte 65 % av foreldrene lav sosioøkonomisk status.
- Mobbing ble rapportert av 31 % av barn med overvekt, mens dette gjaldt for 14 % av barn med normalvekt.
- Barn med overvekt rapporterte også betydelig lavere selvbilde på områder som skole, sosiale relasjoner, fysisk aktivitet og kroppsbilde, sammenlignet med normalvektige.
- Gruppen av barn med overvekt og lavt selvbilde hadde også i større grad opplevd mobbing og hadde et mer forstyrret spisemønster.
- Fedme hos barn var relatert til kortere søvnlengde.

Studien bekrefter at barn med overvekt eller fedme oftere har utfordringer i form av lav sosioøkonomisk status, mobbing, nedsatt selvbilde, søvnvansker og mer forstyrret spiseatferd. Det kan også se ut som en undergruppe av barn med overvekt opplever mer av alle disse psykososiale vanskene og kan utgjøre en ekstra sårbar gruppe som det er viktig å fange opp i skole og helsetjenester.

Referanse:
Danielsen, Y. S., Stormark, K. M., Nordhus, I. H., Mæhle, M., Sand, L., Ekornås, B., Pallesen, S. (2012): Factors Associated with Low Self-Esteem in Children with Overweight. Obesity Facts

RUS

Det er viktig å satse på rusforebyggende tiltak

R4

Ungdommer er en gruppe som er ekstra sårbar for å prøve ulike rusmidler og risiko for å utvikle en begynnende rusmiddelproblematikk. Denne studien undersøkte rusvaner og psykisk helse blant ungdommer i alderen 16 til 19 år.

- Resultatene viser at de fleste har forsøkt alkohol. Om lag tre av fire som deltok sier at de har forsøkt alkohol, og en av ti har forsøkt minst ett ulovlig rusmiddel.
- En av fem av de som hadde forsøkt alkohol eller et annet rusmiddel, viste tegn til begynnende rusmiddelproblematikk. Like mange rapporterte at de hadde drukket seg tydelig beruset minst 10 ganger.
- Sammenlignet med andre, har ungdommer med begynnende rusproblematikk flere symptomer på hyperaktivitet, depresjon og angst.

Studien viser at det er en stor overlappl mellom rusbruk og psykiske vansker i denne alderen. Selv om en ungdom befinner seg i risikosonen er det likevel ikke sikkert at han eller hun utvikler et problematisk forhold til rus. Likevel bør de som job-

ber med ungdom være oppmerksom på denne gruppen. Screening for rusmiddelbruk og mulig rusproblematikk bør derfor være en sentral del av utredningen blant ungdom med psykiske vansker.

Referanse:

Skogen, J. C., Sivertsen, B., Lundervold, A., Stormark, K. M., Jakobsen, R., Hysing, M. (2014): Alcohol and drug use among adolescents and the co-occurrence of mental health problems. Ung@hordaland, a population-based study. BMJ Open

Atferdsvansker hos barn øker risiko for problematisk rusbruk i ungdomstiden

R1

+

R2

+

R4

Bruk av alkohol og narkotika i ungdomsårene kan videre være en sterk risikofaktor for både langvarige alkohol- og narkotikarelaterte problemer og psykiske helseproblemer.

Forskere har i denne studien fulgt 2438 barn fra de var i 7-årsalderen til de var 19 år. De undersøkte sammenhengen mellom det foreldre og lærere rapporterte av eksternaliserende og internaliserende vansker i barndommen og det ungdommene selv rapporterte om alkohol- og narkotikabruk.

- Resultatene viste at eksternaliserende vansker i form av problematisk atferd i barndommen hadde sammenheng med bruk av alkohol og narkotika i ungdomstiden. Atferdsvansker kan arte seg som problematisk atferd som å lage bråk og uro, konflikter med lærer eller venner og voldelig atferd generelt.
- Det ble også funnet en negativ sammenheng mellom internaliserende vansker i barndommen og senere bruk av alkohol og narkotika i ungdomstiden. Slike vansker kan f.eks. være symptomer på depresjon, angst eller ensomhet.

Barn som har atferdsvansker i barndommen, har høyere risiko for problemer med alkohol og narkotika i ungdomstiden.

Det er viktig å være oppmerksom på dette i arbeid med rusforebyggende tiltak.

Studien viste også en negativ sammenheng mellom internaliserende vansker og senere rusbruk. Man kan forstå den negative sammenhengen mellom slike vansker og rusbruk ut fra blant annet unngåelse og sosial tilbaketrekning, og dermed potensielt mindre eksponering for situasjoner eller grupper med stor risiko for alkohol- og narkotikabruk.

Forskerne presiserer at det også er andre faktorer som kan påvirke bruk av alkohol og narkotika, blant annet om man er genetisk disponert for avhengighet, ugunstige familieforhold, forhold til venner, foreldrenes grensesetting og om foreldre har problemer med alkohol.

Referanse:

Heradstveit, O., Skogen, J. C., Bøe, T., Hetland, J., Pedersen, M. U., Hysing, M. (2018): Prospective associations between childhood externalising and internalising problems and adolescent alcohol and drug use: The Bergen Child Study. Nordic Studies on Alcohol and Drug

Rus og alkohol blant ungdommer kan kartlegges ved spørreskjemaet CRAFFT

R4

Andelen ungdom som bruker rusmidler er stor, og mange ungdommer har problemer knyttet til både rusbruk og psykisk helse. Det er viktig å kartlegge ungdommers rusvaner og identifisere problematisk rusbruk både med tanke på forebygging og behandling. Spørreskjemaet CRAFFT er et kartleggingsverktøy for å avdekke potensielle rusproblemer hos ungdom, og består av seks ja/nei-spørsmål. Denne studien undersøkte den norske versjonen av spørreskjemaet blant ungdommer i alderen 16 til 19 år.

- I klinisk sammenheng er trolig «ja» på ett eller flere av de seks spørsmålene tilstrekkelig for å gå videre med en undersøkelse av ungdommers rusvaner og eventuell rusproblematikk.
- I forskningssammenheng vil det derimot være hensiktsmessig å benytte spørreskjemaet lineært eller å sette skillet ved 2 eller flere «ja».

Resultatene av denne studien viste at CRAFFT er egnet til å kartlegge ungdommers rusvaner og eventuell rusproblematikk. CRAFFT ser ut til å være et effektivt og nyttig spørreskjema som tar kort tid å besvare.

Referanse:

Skogen, J., Bøe, T., Knudsen, A. K., Hysing, M. (2013): Psychometric properties and concurrent validity of the CRAFFT among Norwegian adolescents. Ung@hordaland, a population-based study. Addictive Behaviours

Rusbruk kan svekke skoleprestasjoner blant ungdommer

R4

I ungdomstiden er det vanlig å eksperimentere med alkohol og illegale rusmidler. Denne studien ønsket å undersøke hvordan bruk av alkohol og narkotika hadde sammenheng med skolefungering blant 7874 ungdommer som deltok i ung@hordaland.

- Resultatene viste at bruk av alkohol og narkotika hadde sammenheng med lavere gjennomsnittskarakterer og høyere skolefravær blant ungdommene.
- Denne sammenhengen var gjeldende også når ungdommene ikke viste samtidige psykiske vansker.

Mange unge som viser en risikofylt bruk av rus, vil verken utvikle langvarige rusproblemer eller skole- eller arbeidsrelaterte problemer senere. Likevel viser denne studien at bruk av rus i ungdomstiden kan ha negativ påvirkning på skolefungering. Et viktig funn var også at jo flere tegn det er på at ungdommen har rusproblemer, jo sterkere var sammenhengen med

dårlige karakterer og høyt fravær.

Resultatene tyder på at problemer med alkohol og narkotika er viktige faktorer i skolerelaterte vansker. Det er derfor behov for rusforebyggende tiltak i tjenester som er i kontakt med unge. I tillegg bør det legges til rette for å oppdage ungdom i faresonen for problematisk bruk av alkohol eller narkotika, sammen med tilgang til og bruk av helsetjenester ved behov.

Referanse:

Heradstveit, O., Skogen, J. C., Hetland, J., Hysing, M. (2017): Alcohol and illicit drug use are important factors for school-related problems among adolescents. Frontiers in Psychology

Sammenheng mellom etnisitet og bruk av rus blant ungdommer

R4

Tidligere studier, både norske og internasjonale, har vist at ungdommers bruk av rusmidler er avhengig av etnisk bakgrunn. I denne studien har vi undersøkt om det er forskjeller i bruk av alkohol, tobakk og ulovlige rusmidler

blant etnisk norske ungdommer og etnisk minoritetsungdom.

- Det var store forskjeller i bruk av rusmidler mellom etnisk norske ungdommer, ungdommer fra vestlige land (EU/EØS/USA/Australia og Canada) og ungdommer med bakgrunn fra andre land.
- For eksempel rapporterte ungdom med bakgrunn fra vestlige land oftere røyking og å ha prøvd ett ulovlig rusmiddel, mens ungdom med bakgrunn fra ikke-vestlige land rapporterte sjeldnere røyking og å ha prøvd alkohol.
- Etnisk norske ungdommer rapporterte også hyppigere bruk av snus.
- Funnene i denne studien kunne i liten grad forklares av forskjeller i alder, kjønn og familiens sosioøkonomiske status.

Det er viktige forskjeller i potensiell helseskadelig atferd blant ungdommer med ulik etnisk bakgrunn i Norge. Forskjeller i bruken av ulike rusmidler på tvers av etniske grupper er relevant ut ifra et folkehelseperspektiv, og fremtidige studier bør undersøke mekanismer og foreslå mulige tiltak for å redusere bruk av rusmidler blant ungdom i Norge.

Referanse:

Skogen, J. C., Bøe, T., Sivertsen, B., Hysing, M. (2018): Use of alcohol, tobacco and illicit drugs among ethnic Norwegian and ethnic minority adolescents in Hordaland county, Norway: The youth@hordaland-survey. Ethnicity & Health

Noen psykiske lidelser er særlig knyttet til rusproblemer blant ungdom

R4

Det er få tidligere studier som har sett på hvilke psykiske lidelser som i størst grad henger sammen med rusbruk og rusproblemer blant ungdom. I denne studien ble ung@hordaland-undersøkelsen koblet med Norsk Pasientregister for å undersøke sammenhengen mellom psykiske lidelser og rusbruk blant ungdom. Dermed hadde forskerne tilgang til data fra 9,408 ungdommer i alderen 16 til 19 år, hvorav 853 hadde mottatt hjelp fra psykisk helsevern for barn og unge i løpet av en fireårs periode forut for deltakelsen i ung@hordaland.

- Det er en noe høyere rusbruk blant ungdom som har mottatt hjelp i psykisk helsevern for barn og unge sammenlignet med ungdomsgruppen for øvrig, men det er store variasjoner i rusbruk på tvers av ulike psykiske lidelser.
- Depresjon, traumelidelser og atferdsforstyrrelser henger tydelig sammen med rusbruk og rusproblematikk.
- Disse sammenhengene består også etter at det blir tatt høyde for samtidige psykiske lidelser, alder, kjønn, og sosioøkonomisk status.

Enkelte psykiske lidelser ser ut til å være særlig viktige indikatorer for unge i faresonen for rusproblemer. Det er særlig viktig å følge med på potensiell utvikling av rusproblematikk i disse gruppene, noe som har relevans både for spesialisthelsetjenestens oppfølging av unge med psykiske lidelser, og i rusforebyggende arbeid generelt.

Referanse:

Heradstveit, O., Skogen, J. C., Hetland, J., Stewart, R., Hysing, M. (2019). Psychiatric diagnoses differ considerably in their associations with alcohol/drug-related problems among adolescents. A Norwegian population-based survey linked with national patient registry data. *Frontiers in psychology*

Rusproblemer er utbredt blant unge i barnevernet

R4

Ungdommer som mottar hjelp fra barnevernet har ofte opplevd mange negative livshendelser og familiebebelastninger, og kan være en særlig risikogruppe for å utvikle en begynnende rusmiddelproblematikk. Denne studien undersøkte rusvaner blant ungdommer i kontakt med barnevernstjenesten i alderen 16 til 19 år, fordelt på ungdommer i fosterhjem og ungdom som bor hjemme hos sine foreldre.

- Resultatene viser at bruk av alkohol og narkotika er hyppigere blant unge som mottar hjelp i barnevernet sammenlignet med den generelle ungdomsbefolkningen.

- Ungdom i fosterhjem hadde mer utbredt rusbruk enn den generelle ungdomsbefolkningen, men den høyeste rusbruken var i gruppen som har hatt kontakt med barnevernet det siste året, men som bodde hjemme.
- Sammenhengene bestod også etter at det ble tatt høyde for kjønn, etnisitet, og psykiske helseproblemer.

Studien viser at ungdom som mottar hjelp i barnevernet er en viktig risikogruppe for å utvikle problematisk rusbruk. Dette gjelder for ungdom i fosterhjem, men i enda større for unge som bor hjemme hos sine foreldre.

Referanse:

Heradstveit, O., Gjertsen, N., Iversen, A. C., Nilsen, S. A., Askeland, K. G., Christiansen, Ø., & Hysing, M. (2020). Substance-related problems among adolescents in child welfare services: A comparison between individuals receiving in-home services and those in foster care. *Children and Youth Services Review*

Rusbruk hos ungdom som har ADHD-diagnose

R4

Ungdom med ADHD-diagnoser har ofte mange utfordringer i sin hverdag. En del studier har vist en forhøyet risiko for rusproblematikk hos mennesker med ADHD, men det er mye vi ikke vet om denne sammenhengen. Et spørsmål handler om hvor vidt det ikke er ADHD i seg selv – men snarere samtidig atferdsproblemer – som gir en økt risiko for rus. Dersom dette er tilfelle, vil ungdom med ADHD kun være i økt risiko for rusproblemer gitt at de har samtidige atferdsproblemer.

Denne studien tok i bruk et koblet datasett som kombinerte informasjon fra ung@hordaland-undersøkelsen og Norsk Pasientregister (som har informasjon fra psykisk helsevern for barn og unge [PBU]). Målet var å beskrive rusproblematikk hos ungdom med ADHD-diagnoser sammenlignet med ungdom i fra normalbefolkningen – altså ungdom uten en kjent psykisk lidelse – samt å se på betydningen av samtidige atferdsproblemer.

- Vi delte ungdom med ADHD inn i tre grupper: 1) ADHD uten samtidige atferdsproblemer; 2) ADHD med noe samtidige atferdsproblemer; og 3) ADHD med samtidige atferdsproblemer.
- Vi fant at omtrent en tredjedel av ungdom med ADHD-diagnoser i PBU hadde samtidige atferdsproblemer. I denne gruppen hadde kun 10% en formell atferdsforstyrrelsesdiagnose.
- Det var kun gruppen av unge med «ADHD og samtidige atferdsproblemer» som hadde en forhøyet risiko for rusproblemer sammenlignet med ungdom i normalbefolkningen.
- Derimot var ungdom med «ADHD uten samtidige atferdsproblemer» veldig like som ungdom fra normalbefolkningen når det gjaldt rusproblematikk.

Samlet tyder resultatene på at ungdom med ADHD-diagnoser i PBU sjelden får en diagnose for atferdsforstyrrelse selv om de har symptomer på dette. Det er ungdommene med ADHD og samtidige atferdsvansker som i særlig grad har risiko for rusproblematikk, noe som utfordrer PBU til å fange opp disse ungdommene og sette inn aktuelle forebyggende tiltak knyttet til å bryte en videre utvikling av rusvansker i denne gruppen.

Referanse:

Heradstveit, O., Skogen, J. C., Hetland, J., Stewart, R., Hysing, M. (2019). Psychiatric diagnoses differ considerably in their associations with alcohol/drug-related problems among adolescents. A Norwegian population-based survey linked with national patient registry data. *Frontiers in psychology*

Negative livshendelser, beskyttende faktorer, og rusproblemer hos ungdom

R4

Det er begrenset med forskning som ser på hvordan beskyttende faktorer potensielt kan demme opp for risiko hos ungdom som har opplevd negative livshendelser. Hensikten med studien var derfor å undersøke hvor vidt utvalgte faktorer kunne virke beskyttende imot rusproblemer hos risikoutsatt ungdom.

Vi undersøkte først hvordan en rekke negative livshendelser (så som dødsfall, ulykker, vold, og seksuelt uønskede hendelser) virket inn på ungdoms rusbruk og grad av rusproblemer. Vi fant en sterk og gradert sammenheng. Det vil si at jo flere negative livshendelser en ungdom rapporterte, jo høyere var også risikoen for rusproblemer.

Videre målte vi fem potensielle beskyttende faktorer, via spørreskjemaet Resilience Scale for Adolescents (READ). Vi undersøkte hvor vidt hver enkelt av disse faktorene hadde en beskyttende effekt i forhold til risikoen for rusproblemer.

Vi fant at:

- Fire av fem resiliensfaktorer hadde en beskyttende effekt. Dette var målorientering, selvtilitt, familiesamhold, og sosial støtte
- Effekten var til stede både hos unge med lav og høy grad av eksponering for negative livshendelser, men den var sterkest hos de som hadde opplevd mange negative livshendelser

Samlet tyder resultatene på at det er mulig å identifisere faktorer som har en beskyttende effekt i forhold til rusproblemer i ungdomstiden. Slike faktorer kan derfor være nyttige som målområder i det forebyggende arbeidet blant ungdom. Det er ønskelig med forskning på konkrete tiltak som stimulerer slike beskyttende faktorer.

Referanse:

Heradstveit, O., Hysing, M., Breivik, K., Skogen, J. C., & Askeland, K. G. (2023). Negative Life Events, Protective Factors, and Substance-Related Problems: A Study of Resilience in Adolescence. *Substance Use & Misuse*

Prospektive sammenhenger mellom rusbruk i ungdomstiden og frafall fra videregående skole

R4

Det er gjort studier som viser at bruk av rusmidler er én faktor som kan disponere for problemer i skolesammenheng. Det er imidlertid begrenset med studier av høy kvalitet som har undersøkt prospektive sammenhenger mellom rusbruk og rusproblematikk i ungdomstiden og senere frafall fra videregående skole. Særlig er det mangel på studier som samtidig har tatt høyde for psykiske helseproblemer i denne sammenhengen.

Denne studien tok i bruk informasjon fra et koblet datasett som kombinerte informasjon fra ung@hordaland-undersøkelsen og Norsk utdanningsdatabase, som har registerinformasjon fra videregående skoler i Norge. Vi undersøkte hvordan ungdoms rusbruk og rusproblemer hang sammen med frafall fra videregående skoler. Frafall var definert i tråd med den mest brukte definisjonen i Norge, som grovt sett ser på hvor vidt opplæringen er fullført i løpet av fem år etter oppstart på videregående skole.

- Vi fant at rusproblemer hadde en robust sammenheng med frafall fra videregående skole. Sammenhengen var særlig tydelig i den yngste aldersgruppen.
- Internaliserte problemer, så som symptomer på angstelse og ensomhet, hadde liten innvirkning på denne sammenhengen.
- En del av sammenhengen mellom rus og frafall kunne derimot forklares ved at elevene hadde samtidige eksternaliserte problemer. Det vil si at de hadde symptomer på atferdsproblemer og konsentrasjonsvansker/hyperaktivitet.
- Sammenhengen mellom rusbruk/rusproblemer og skolefrafall bestod selv etter ytterligere justering for alder, kjønn og sosioøkonomisk status.

Samlet tyder resultatene på at rusbruk i ungdomstiden er en relevant risikofaktor for frafall fra videregående skole. Det innebærer at rusforebyggende tiltak på videregående skole, og spesielt tidlig i skolegangen, bør prioriteres som et ledd i arbeidet med å styrke fullføring av videregående opplæring.

Referanse:

Heradstveit O, Hysing M, Bøe T, et al. (2023). Prospective associations between adolescent risky substance use and school dropout and the role of externalising and internalising problems. Nordic Studies on Alcohol and Drugs

EKSPONERING FOR RUS I SVANGERSKAPET

Ruseksponering før fødsel har sammenheng med senere psykiske vansker

R1

+

R2

Denne studien ønsket å kartlegge psykisk helse hos barn som hadde vært eksponert for rus i svangerskapet. Psykisk helse ble kartlagt hos 105 barn i skolealder som var eksponert for rus. Av disse hadde 48 barn primært vært eksponert for alkohol, mens 57 hadde vært utsatt for andre rusmidler. Barna som hadde vært ruseksponert under svangerskapet ble sammenlignet med et kontrollutvalg fra Barn i Bergen.

- Barna som var eksponert for rus før fødsel viste signifikant høyere psykiske vansker enn barn på samme alder i normalbefolkningen.
- Det var ingen forskjeller med hensyn til psykisk helse for barn som hadde vært primært eksponert for alkohol eller andre rusmidler sammenlignet med jevnaldrende.

Studien viser at barn som har vært eksponert for ulike typer rus i svangerskapet har økt risiko for å utvikle senere psykiske vansker. Det er således viktig å være oppmerksom på disse barna, slik at man kan sette inn tiltak tidlig dersom nødvendig. Resultatene støtter opp om viktigheten av kartlegging av psykiske vansker hos barn som har vært eksponert for rus i

svangerskap. En slik kartlegging bør dekke ulike aspekter av psykisk helse for å fange opp kompleksiteten av vanskene. De store konsekvensene for barna i dagliglivet gjør at tidlig intervensjon og oppfølging av barna er avgjørende for å gi dem en best mulig start.

Referanse: Sandtorv, L. B., Hysing, M., Rognlid, M., Aasen, S. N., Elgen, I. B. (2017): Mental Health in School-Aged Children Prenatally Exposed to Alcohol and Other Substances. Substance Abuse: Research and Treatment

Barn som har vært eksponert for rus i svangerskapet viser økte tegn til ADHD og autisme

Denne studien ønsket å kartlegge grad av psykiske vansker og risikofaktorer for disse, hos barn som hadde blitt eksponert for rus under svangerskapet i form av opiater og andre illegale rusmidler. 57 ruseksponerte barn ble kartlagt for tegn til ADHD og autisme, og denne gruppen ble sammenlignet med 171 barn fra Barn i Bergen med tilsvarende alder og kjønnsfordeling.

- De ruseksponerte barna hadde større vansker med oppmerksomhet og sosialt samspill enn barn fra en normalpopulasjon.
- Lavt generelt evnenivå (IQ) var relatert til mer ADHD og autismesyntomer. Barn med tidligere neonatalt abstinens-syndrom hadde mer oppmerksomhetsvansker.
- Tidlig (før fylte 1 år) eller sen (etter fylte 1 år) plassering i fosterhjem var ikke relatert til grad av rapporterte psykiske vansker.

Resultatene støtter opp under viktigheten av tidlig kartlegging av barn som har vært eksponert for rus i svangerskapet. Videre er det viktig at omsorgsgivere får god informasjon om hvilke vansker som kan være fremtredende hos barn som er ruseksponert i svangerskapet.

En begrensning ved studien er at forskerne ikke vet nøyaktig hvilke stoffer som mødrene hadde brukt under graviditet-en. Det kan blant annet ha vært en risiko for underrapportering av bruk av ulovlige stoffer. Informasjon om mors bruk av nikotin var heller ikke tilgjengelig. Videre har studien et sykehusbasert studiedesign, noe som kan ha medført at deltakerne hovedsakelig var de mest utsatte barna. Resultatene bør derfor tolkes med forsiktighet.

Referanse: Sandtorv, L. B., Fevang, S. K. E., Nilsen, S. A., Bøe, T., Gjestad, R., Haugland, S., Elgen, I. B. (2018): Symptoms Associated With Attention Deficit/Hyperactivity Disorder and Autism Spectrum Disorders in School-Aged Children Prenatally Exposed to Substances. Substance Abuse: Research and Treatment

SØVN

Vokser barna søvnvansker av seg?

Søvnvansker er vanlig hos barn og ungdom, men frem til nå har vi visst lite om utviklingen av slike plager over tid fra tidlig skolealder til ungdomsalder. I denne studien har vi fulgt barn fra de begynte i barneskolen og frem til de var i videregående skole.

- En tredjedel av barna som hadde søvnvansker da de var 7-9 år hadde fremdeles søvnvansker på videregående skole.
- I alderen 7-9 år rapporterte 8,5 % av foreldrene om søvnvansker hos barna sine. Mens nivået holdt seg relativt stabilt på 12,7 % da barna var 11-13 år, rapporterte hele en tredjedel av ungdommene at de hadde søvnvansker da de var 16-19 år.
- Gutter har noe mer søvnvansker enn jenter i de yngre aldersgruppene, mens jenter har klart mest søvnvansker i ungdomstiden.
- Tilsvarende var det barna som hadde den relativt sett korteste søvnlengden i tidlig skolealder, som fremdeles hadde kort søvnlengde da de var 16-19 år gamle.
- For barna som hadde søvnvansker både ved 7-9 og ved neste kartlegging når de var mellom 11 og 13, var det fordoblet risiko for at de hadde insomni i ungdomstiden.

I tillegg til en høy grad av kronisitet av søvnvansker, viste studien også en sterk økning av søvnvansker over tid. Resultatene viser således at selv om mange barn vokser av seg søvnvanskene, så vil en stor andel fortsatt streve med søvn opp på videregående skole. For foreldre og helsepersonell kan dette bety at man bør være oppmerksom på søvnvansker, spesielt om de vedvarer over tid. Oppfølging og hjelp til barn som strever med søvn kan være nødvendig for å bidra til å gi dem god og tilstrekkelig søvn.

Referanse: Sivertsen, B., Harvey, A. G., Pallesen, S., Hysing, M. (2016): Trajectories of sleep problems from childhood to adolescence: a population-based longitudinal study from Norway. Journal of Sleep Research

Ungdommer sover for lite

R4

Denne studien undersøkte forekomst av insomni blant norske ungdommer i alderen 16 til 19 år. Insomni innebærer problemer med innsovning på kvelden, oppvåkning i løpet av natten, og som vedvarer over tid samt går ut over funksjon på dagtid.

- Unge mellom 16 og 19 år i Hordaland har et gjennomsnittlig søvnunderskudd på to timer på hverdager.
- I tillegg lider mange av insomni, langvarige problemer med innsovning eller nattlige oppvåkninger flere dager i uken.
- Søvnmengden de unge selv mener de trenger, er i tråd med søvnmengde anbefalt i retningslinjer.
- De mener selv de får for lite søvn.

Resultatene viser at ungdommer sover for lite sammenlignet hva de trenger utfra alder. Det kan være flere grunner til at unge har problemer med å sovne om kvelden. I ungdomstiden er det en del biologiske endringer, som gjør at det tar lengre tid å sovne inn om kvelden.

I tillegg blir det sosiale aspektet viktigere, og sene kveldsaktiviteter bidrar til senere leggetid. Når de begynner på videregående skole må de stå enda tidligere opp.

Ungdommene forskyver også leggetidspunktet i helgene, og sover gjennomsnittlig to timer mer i helgen sammenlignet med ukedager. Søvnvansker vurderes som en av de store folkehelseutfordringene. Lite søvn påvirker skoleprestasjoner, og er man trøtt kan det også påvirke hvordan man håndterer følelsesmessige utfordringer.

Referanse:
Hysing, M., Pallesen, S., Stormark, K. M., Lundervold, A. J., Sivertsen, B. (2013): Patterns and insomnia among adolescents: a population-based study. Journal of Sleep Research

Sammenheng mellom søvnvansker og bruk av alkohol og illegale rusmidler

R4

Tidligere forskning har vist at ungdomstiden er assosiert med en rekke endringer både i søvn mønstre og rusatferd, men fortsatt har få studier undersøkt i hvilken grad slike endringer er assosiert med hverandre. Målet med denne studien var derfor å undersøke sammenhengen mellom flere typer søvnvansker og søvnatferd, og bruk/misbruk av alkohol og illegale rusmidler. Selvrapportert data på søvn inkluderte blant annet informasjon om søvnlengde, leggetider, søvnunderskudd og insomni. De viktigste avhengige variablene var hyppighet og mengde alkohol og illegale rusmidler, i tillegg til problematisk alkoholbruk målt ved CRAFFT.

- Resultatene viste at samtlige søvn mål var assosiert med bruk av alkohol og rus.
- Alle sammenhengene hadde en dose-respons-karakter: Jo større søvnvansker, jo større risiko for eksempelvis problematisk alkoholbruk.
- Sammenhengene ble bare delvis forklart av sosiodemografiske faktorer og symptomer på ADHD og depresjon.

Sammenhengen mellom søvnvansker og rusbruk indikerer at behandling av problematisk bruk av rus eller alkohol blant ungdommer også bør integrere tiltak rettet mot søvn.

Referanse:
Sivertsen, B., Skogen, J., Jakobsen, R., Hysing, M. (2014): Sleep and use of alcohol and drug in adolescence. A large population-based study of Norwegian adolescents aged 16 to 19 years. Drug and Alcohol Dependence

Søvnvansker og depresjon hos ungdommer

R4

Både uttalt søvnproblem (insomni) og depresjon er vanlig i ungdomsårene. I denne studien ser vi på sammenhengen mellom disse to vanskene blant ungdommer.

- Det var stort overlapp mellom søvnvansker og depresjon hos både gutter og jenter, og på tvers av de ulike symptomene på depresjon.
- Ungdom med insomni hadde 4-5 ganger økt risiko for depresjon sammenlignet med ungdom som sov godt.
- Deprimerte ungdommer hadde kortere søvnlengde, samt betydelig lengre innsovningstid og mer våkentid om natten.
- Interaksjonen av insomni og søvnlengde ga en enda større effekt: Det var 8 ganger større risiko for depresjon for dem som hadde både insomni og sov mindre enn seks timer.
- Sammenhengene var for begge kjønn, men var generelt sterkere hos gutter enn jenter.

Studien bekrefter en sterk sammenheng mellom symptomer på depresjon og søvnvansker hos ungdommer. Dette kan medføre en økt sårbarhet som bør forebygges gjennom målrettede tiltak for denne aldergruppen.

Referanse:

Sivertsen, B., Harvey, A., Lundervold, A., Hysing, M. (2013): Sleep problems and depression in adolescence: Results from a large population-based study of Norwegian adolescents aged 16–18 years. *European Child & Adolescent Psychiatry*

Forsinket søvnfasesyndrom og skolefravær hos ungdommer

R4

Forsinket søvnfase («Delayed sleep phase syndrome» – DSPS) kjennetegnes av vanskeligheter med å sovne til normal tid, og at man sovner langt ut på natten. Når man først sovner, sover man godt og uten oppvåkninger, og med mindre man vekkes vil søvnen være av normal varighet. Denne studien undersøkte sammenhengen mellom forsinket søvnfase og skolefravær blant ungdommer.

- Forekomsten av DSPS var samlet sett på 3.3 %. Noen flere jenter (3.7 %) enn gutter (2,7 %) tilfredsstilte kriteriene for tilstanden.
- Insomni eller søvnløshet er likevel den mest utbredte søvnvansken i ungdomstiden, og mer enn halvparten av ungdommen med DSPS oppfylte også kriteriene for insomni.
- DSPS var en betydelig risikofaktor for skolefravær som her er målt med registrert fravær fra det siste halve året.
- Det var en sterkere sammenheng mellom DSPS og skolefravær hos gutter enn jenter.

- Selv etter å ha tatt hensyn til bakgrunnsinformasjon om insomni og depresjon, hadde gutter med DSPS mer enn tre ganger høyere risiko for høyt skolefravær.

Den relativt høye forekomsten, samt assosiasjonen til både insomni og høyt skolefravær, understreker viktigheten av en bred og grundig klinisk tilnærming når ungdommer viser symptomer på DSPS.

Referanse:

Sivertsen, B., Pallesen, S., Stormark, K. M., Bøe, T., Lundervold, A., Hysing, M. (2013): Delayed sleep phase syndrome in adolescents: Prevalence and correlates in a large population based study. *BMC Public Health*

Søvn og autisme

R1

+

R2

Formålet med studien var å se på forekomst og grad av kronisitet for søvnvansker med autisme-spektrumtilstander fra barna var 7-9 til de er 11-13 år.

- Barn med autisme hadde høyere forekomst av søvnvansker enn sine jevnaldrende.
- Søvnvanskene økte over tid og var mer kroniske hos barn med autisme sammenliknet med kontrollgruppen.
- Noe av søvnvanskene kunne forklares av samtidige psykiske vansker, men det var fremdeles en betydelig-forhøyet risiko for søvnvansker blant barn med autisme når dette var tatt høyde for.

Søvnvansker er både hyppige og kroniske hos barn med autisme, og forebyggende tiltak og behandling av søvnvansker bør være en integrert del av oppfølgingen av barn med autisme.

Referanse:

Sivertsen, B., Posserud, M.B., Gillberg, C., Lundervold, A., Hysing, M. (2011): Sleep problems in children with autism spectrum problems: A longitudinal population-based study. *Autism*

Søvnvansker hos barn med kronisk sykdom

R1 + R2

Formålet med studien var å se på forløpet for søvnvansker hos barn med kronisk sykdom.

- Barn med kronisk sykdom hadde mer søvnvansker enn sine jevnaldrende.
- Det var også en betydelig kronisitet, der søvnvansker når de var 7-9 år økte sannsynligheten for at de også hadde søvnvansker tre år senere.
- Hyperaktivitet, oppmerksomhetsvansker og emosjonelle vansker i tidlig skolealder økte også sannsynligheten for utvikling av senere søvnvansker.

Barn med kronisk sykdom strever ofte med søvn, og tidlige psykiske vansker og søvnvansker kan være gode indikatorer for å tilby hjelp for å bedre søvn eller forebygge utvikling av søvnvansker over tid.

Referanse:
Sivertsen, B., Hysing, M., Elgen, I. B., Stormark, K. M., Lundervold, A. (2009): Chronicity of sleep problems in children with chronic illness. A longitudinal population-based study. Child Care Health and Development

Søvnvansker og ADHD

R4

Både søvnvansker og symptomer på ADHD, uoppmerksomhet, hyperaktivitet og impulsivitet er utbredte blant norske ungdommer. Vi vet derimot lite om hvordan sammenhengen mellom søvn og ADHD er hos ungdom.

- Det var stor grad av samsvar mellom søvnvansker og ADHD-symptomer. Symptomer på ADHD var blant annet assosiert med kortere søvn lengde og søvnvansker.
- Ungdom som rapporterte om mange ADHD-symptomer, hadde som gruppe både større søvnbehov og kortere faktisk søvntid enn sine jevnaldrende.
- Det var også flere som hadde forsinket søvnfase og insomni blant ungdommene med mange ADHD-symptomer.
- Depresjon kunne forklare noe av sammenhengen, mens ADHD medikamenter og bruk av elektronikk før leggetid ikke var avgjørende for å forstå sammenhengen mellom søvnvansker og ADHD-symptomer.

Søvnvansker er hyppig forekommende hos ungdom med ADHD-symptomer. Resultatene kan indikere at tiltak rettet mot ADHD hos ungdom også bør inkorporere søvnspesifikk behandling.

Referanse:
Hysing, M., Lundervold, A. J., Posserud, m. B., Sivertsen, B. (2016): Association Between Sleep Problems and Symptoms of Attention Deficit Hyperactivity Disorder in Adolescence: Results From a Large Population-Based Stud. Behavioral Sleep Medicine

Forsinket søvnfase og psykisk helse hos ungdommer

R4

Denne studien ønsket å undersøke sammenhengen mellom forsinket søvnfase og psykiske helsevansker basert på selvrappport fra ungdommene.

- Ungdommer med forsinket søvnfase har høyere nivå av symptomer på depresjon, angst og ADHD sammenlignet med sine jevnaldrende.
- Ungdommer med forsinket søvnfase har også mindre grad av beskyttende faktorer (resiliens).
- Det er også flere av ungdommene med DSPS som kommer fra familier med foreldre med lav utdanning, dårlig familieøkonomi, samt at foreldrene ikke bor sammen.

Studien bekrefter sammenhengen mellom forsinket søvnfasesyndrom og andre psykiske helsevansker. Betydningen av familiesituasjon for ungdommer med forsinket søvnfase ble også tydeliggjort i undersøkelsen. Det høye symptomnivået på tvers av en rekke psykiske helsemål tyder på at en bred og grundig klinisk tilnærming bør inkluderes i kartlegging når ungdom viser tegn til forsinket søvnfase.

Referanse:
Sivertsen, B., Harvey, A. G., Pallesen, S., Hysing, M. (2014): Mental health problems in adolescents with delayed sleep phase: Results from a large population-based study in Norway. Journal of Sleep Research

Sammenhengen mellom søvn og emosjonelle vansker og atferdsvansker hos barn

R4

Hensikten med denne studien var å undersøke sammenhengen mellom søvnmengde og emosjonelle vansker og atferdsvansker. Bakgrunnsvariabler som kjønn, alder, pubertetsutvikling, mors utdanning og familieøkonomi ble tatt høyde for i analysene.

- Utilstrekkelig søvnmengde viste sammenheng med både emosjonelle og atferdsmessige vansker hos barna basert på foreldrerapport.
- Kort tid i sengen og utilstrekkelig søvn viste sammenheng med selvrapporterte emosjonelle vansker og lærerrapporterte atferdsvansker.

Barn med selvrapporterte emosjonelle vansker eller lærerrapporterte atferdsvansker synes å få for lite søvn. Dette bør tas med i forebyggende tiltak for barn med slike vansker.

Referanse:
Fosse, H. E., Pallesen, S., Hysing, M., Stormark, K. M (2011): Time in Bed, Sleep Sufficiency and Emotional and Behavioral Problems in a General Population of 10-12 Year Old Children. The Open Sleep Journal

Søvn og kroppsmasseindeks hos ungdommer

R4

Denne studien fra ung@hordaland har sett på sammenhengen mellom søvn og kroppsmasseindeks (KMI) hos ungdom.

- Studien viser at søvn mønster generelt har en sammenheng med KMI og var mest uttalt hos jenter.
- Både undervektige og overvektige ungdom sov kortere enn sine normalvektige jevnaldrende.
- Kroniske søvnvansker (insomni) var også hyppigere hos både undervektige og overvektige.
- Samtidige symptomer på depresjon forklarte mye av denne sammenhengen.
- Videre var symptomer på obstruktiv søvnapné assosiert med høyere KMI.

Dette er en av de første populasjonsbaserte undersøkelsene som har undersøkt sammenhengen mellom KMI og søvn hos ungdom. Resultatene viste at disse variablene var assosiert med hverandre, men at depresjon bidro til å forklare sammenhengen.

Referanse:
Sivertsen, B., Pallesen, S., Sand, L., Hysing, M. (2014): Sleep and body mass index in adolescence: results from a large population-based study of Norwegian adolescents aged 16 to 19 years. BMC Pediatrics

Skjermbruk på både dag- og kveldstid påvirker unges søvn

R4

Antall elektroniske dingser som ungdommer bruker er flere enn noen gang tidligere i form av smarttelefoner, spillkonsoller, TV, musikkspillere, datamaskiner og nettbrett. Bruken av dem er integrert i de unges hverdag og en viktig del av deres samspill med jevnaldrende. Det kan stilles spørsmål ved hvorvidt økt skjermbruk blant unge påvirker deres helse, trivsel og fungering i hverdagen. Denne studien undersøkte om skjermbruk hadde sammenheng med søvnkvalitet basert på selvrappport fra ungdommer i alderen 16 til 19 år.

- Resultatene viser også at nesten alle ungdommene brukte en eller flere elektroniske dingser den siste timen før de skulle legge seg.
- Ungdom som oppgir å bruke PC mer enn to timer på fritiden har mer enn 2,5 ganger forhøyet risiko for å sove mindre enn fem timer om natten.
- Det er ikke bare skjermbruk om kvelden i timene før leggetid som fører til at norske tenåringer får for lite søvn. Ungdommer som bruker skjerm mye også etter skoletid, risikerer kortere søvn og å bruke lang tid på å sovne.
- Jo større bruken av elektronikk er i timene før leggetid, jo mer øker risikoen for at søvntiden forkortes, og at leggetiden forskyves inn i senere nattetimer.

- Tenåringer som totalt sett tilbringer mer enn fire timer foran skjermer etter skoletid har mer enn 3,5 ganger forhøyet risiko for å sove mindre enn fem timer om natten.

Søvn mangel blant unge som følge av elektroniske dingser er i ferd med å bli en stor bekymring for folkehelsen, og helsemyndigheter bør vurdere å anbefale begrensninger på daglig elektronisk mediebruk. Tydelige anbefalinger om mobil- og databruk for tenåringer kan gjøre det lettere for både foreldre og skolen å følge dette opp.

Referanse:
Hysing, M., Pallesen, S., Stormark, K. S., Jakobsen, R., Lundervold, A., Sivertsen, B. (2014): Sleep and Use of Electronic Devices in Adolescence: Results from a Large Population-Based Study. BMJ Open

Lite søvn påvirker skoleprestasjoner hos ungdomme

R4

Denne studien ville undersøke om kort søvnlengde påvirker skoleprestasjoner blant ungdommer. Data er basert på svar fra 8000 ungdommer om egne søvnvaner sammenholdt med deres gjennomsnittskarakterer.

- Resultatene viser at kort søvnlengde og svake skolekarakterer henger sammen.
- Karakterene er best blant de som legger seg mellom ti og elleve.

Funnene understreker viktigheten av god og nok søvn for denne aldersgruppen. Vi har imidlertid bare sett på sammenhengen mellom søvn og karakterer. Det kan tenkes at de som sover lite også har mye fravær på skolen og derfor presterer dårlig. Når vi tar høyde for dette, finner vi en sterk sammenheng mellom søvn og skoleresultater. Tiltak for ungdommer med svake skoleprestasjoner bør således integrere råd om gode søvnvaner.

Referanse:
Hysing, M., Harvey, A. G., Linton, S. J., Askeland, K. G., Sivertsen, B. (2016): Sleep and academic performance in later adolescence: results from a large population-based study. Journal of Sleep Research

Svakere skoleresultater hos ungdom med forsinket søvnfase

R1 + R2 + R4

Forsinket søvnfase er en tilstand som kan påvirke dagtidfungering, og har tidligere vist sammenheng med selvrapporterte skoleprestasjoner. Fokuset for arbeidet var å se om denne sammenhengen var tilstede ved registerbaserte skolekarakterer.

- Ungdom med forsinket søvnfase hadde svakere karakterer på videregående skole enn sine jevnaldrende. Sammenhengen var delvis forklart av skolefravær.
- Trøtthet på dagtid og kort søvntid bidro også til å forklare de svakere karakterene.

Skolefravær og søvnvanskene i seg selv kan bidra til reduserte skoleprestasjoner blant ungdom med forsinket søvnfase. Påvirkning på skoleprestasjoner kan gi langsiktige konsekvenser for ungdom som snart skal inn i voksenlivet, og god oppfølging og behandling bør være tilgjengelig.

Referanse:
Sivertsen, B., Glozier, N., Harvey, A. G., Hysing, M. (2015). Academic performance in adolescents with delayed sleep phase. Sleep medicine

Søvnvansker er forbundet med økt skolefravær blant ungdom

R4

Søvnvansker har vist sammenheng med dagtidfunksjon, men det var usikkert i hvor stor grad dette er relatert til skolefravær i videregående skole. Dette ble undersøkt i ung@hordaland der skolefravær ble innhentet fra skolens register, mens søvn ble rapportert av ungdommen selv.

- Ungdom med søvnvansker hadde større sannsynlighet for skolefravær sammenlignet med jevnaldrende.
- Kort søvntid og søvnunderskudd var de søvnmålene med sterkest sammenheng med skolefravær.
- Insomni og trøtthet var også relatert til skolefravær.
- Depresjon kunne forklare noe av sammenhengen mellom søvn og skolefravær.

Studien styrker kunnskapen om viktigheten av søvn for dagtidfungering og skolefravær. Forebygging av søvnvansker kan være et viktig tiltak for å bidra til økt tilstedeværelse på skolen, som i sin tur kan virke positivt på økt gjennomføringsgrad på videregående skole.

Referanse:
Hysing, M., Haugland, S., Stormark, K. M., Bøe, T., Sivertsen, B. (2015). Sleep and school attendance in adolescence: results from a large population-based study. Scandinavian journal of public health

Søvnvansker er utbredd blant ungdom i psykisk helsevern

R4

Søvnvansker som insomni og forsinket søvnfase er utbredt blant unge med psykiske vansker. Likevel vet vi lite om forekomsten av slike søvnvansker blant unge som er i kontakt med psykisk helsevern. Formålet med studien var å undersøke forekomsten av selvrapporterte søvnvansker fra ung@hordaland-deltagere som var i kontakt med psykisk helsevern sammenlignet med ungdom som ikke har kontakt med psykisk helsevern. I studien ble data fra ung@hordaland koblet til data fra Norsk Pasientregister om diagnoser og kontakt med psykisk helsevern.

- Resultatene viste at svært få (0.6%) av de som var i kontakt med psykisk helsevern hadde fått en søvndiagnose.
- Basert på spørreskjema, var det en betydelig økt forekomst av søvnvansker blant dem som hadde vært i kontakt med psykisk helsevern sammenlignet med jevnaldrende. For eksempel var forekomsten av insomni 29% blant ungdom med en ADHD-diagnose og 48% blant dem diagnostisert med depresjon, sammenlignet med 17% blant jevnaldrende som ikke hadde kontakt med psykisk helsevern.

- Forsinket søvnfase varierte på tvers av diagnoser, med en forekomst på 20% blant dem med atferdsvansker, sammenlignet med 3 % blant ungdom som ikke hadde hatt kontakt med psykisk helsevern.
- Gruppen av ungdom som har hatt kontakt med psykisk helsevern rapporterte også kortere søvn lengde og lavere søvneffektivitet enn sine jevnaldrende.

Resultatene viser at søvnvansker er svært utbredt på tvers av ulike diagnoser i psykisk helsevern for barn og unge. Kartlegging av søvnvansker, og søvnbehandling ved behov, bør være en integrert del av psykisk helsevern for barn og unge.

Referanse:
Artikkelen er publisert i European Child and Adolescent Psychiatry, og er et samarbeid mellom NORCE, UIB, Folkehelseinstituttet og University of California, Berkeley.

Utvikling av søvn og søvnvansker fra ungdomstid til voksen

R4

Dette er den første studien som benytter en kobling mellom ung@hordaland og en stor nasjonal undersøkelse av studenter ved norske høyskoler og universitet (SHOT-2018). Formålet med studien var å se på utvikling av søvn og søvnvansker fra ungdomstid til tidlig voksen alder.

Det ble funnet flere tydelige endringer i søvnmønsteret fra da ungdommen var 16-18 til de var 22-25 år: Det var en sterk økning av forekomsten av insomni i overgangen til ung voksen. Samtidig var det høy grad av stabilitet blant dem som allerede sov dårlig i ungdomsalderen: halvparten av dem som hadde insomni på første tidspunkt tilfredsstilte fortsatt insomni-kriteriene 6 år senere. Kort søvn lengde viste også høy grad av stabilitet. I løpet av de seks årene mellom undersøkelsene, fant man en økning i våkentid på natten, og det var flere som forsov seg. Innsovningstid var imidlertid stabil over tid.

Resultatene bekrefter at søvnvansker ikke er begrenset til ungdomstid, men derimot vedvarer og til en viss grad øker inn i ung voksen alder. Den høye stabiliteten forsterker behovet for tiltak blant ungdommer og studenter.

Referanse:
Hysing, M., Harvey, A. G., Bøe, T., Heradstveit, O., Vedaa, Ø., Sivertsen, B. (2020). Trajectories of sleep problems from adolescence to adulthood. Linking two population-based studies from Norway. Sleep Medicine, 75, 411-417.

Søvnproblemer har sammenheng med selvskading hos ungdommer

R4

Denne studien undersøkte hvorvidt det var en sammenheng mellom søvnproblemer som insomni og selvskading blant ungdommer, basert på selvrapporterte vansker.

- Totalt 702 (7,2 %) av ungdommene oppfylte kriteriene for selvskading, og mer enn halvparten (55 %) av disse igjen hadde skadet seg selv ved to eller flere tilfeller.
- Selvskadingen skjer hyppigere blant jenter og gutter, og kutting er mest utbredt. Selvskading var også assosiert med andre psykiske vansker som depresjon, tegn på perfeksjonisme og symptomer på ADHD.
- Risikoen for selvskading var fire ganger høyere blant dem som hadde klare tegn på insomni.
- Insomni, kort søvntid, innsovningsproblemer og store forskjeller i leggetid mellom hverdager og helg, avdekket høyere risiko for selvskading.
- I tillegg var denne risikoen gradert, slik at jo større søvnproblemene var, jo mer økte risikoen for selvskading.

Resultatene viser en sterk sammenheng mellom søvnvansker og selvskading blant ungdommene. Gode søvnrutiner kan forebygge stress og negative følelser. Søvnregulering er således en av de faktorene som bør vurderes når man skal forebygge og behandle selvskading blant unge.

Referanse:
Hysing, M., Sivertsen, B., Stormark, K. M., O'Connor, R. C. (2018): Sleep Problems and Self-Harm in Adolescence. The British Journal of Psychiatry

Tidlige risikofaktorer for forsinket søvnfase i ungdomsalder

R4

Denne studien ønsket å undersøke tidlige risikofaktorer for forsinket søvnfase i ungdomstiden. Man så på karakteristika i tidlig skolealder (7-9 år) og tidlig ungdomsalder (11-13 år) med hensyn til søvnmonster og psykisk helse, og hvordan dette hang sammen med forsinket søvnfase i senere ungdomstid (16-19 år).

- De ungdommene som hadde forsinket søvnfase i ungdomsalder, hadde kortere søvntid, mer søvnvansker og mer psykiske vansker når de var mellom 11 og 13 år enn sine jevnaldrende.
- Det var derimot ikke sammenheng med søvnvansker og psykiske vansker når barna var mellom 7-9 år og senere forsinket søvnfase.

Tidligere studier har sett på hva som kjennetegner de som har forsinket søvnfase i tverrsnittstudier, og har da vist sammenheng mellom psykiske vansker og forsinket søvnfase, men det er ikke tidligere kartlagt om dette også er tilstede tidligere i barneårene. Resultatene fra denne studien tyder på at det er identifiserbare risikofaktorer allerede i tidlig ungdomsalder ved 11-13 år, noe som understreker behovet for tidlig identifisering og forebygging av søvnvansker. Det var derimot ikke sammenheng med søvn og psykisk helse og senere forsinket søvnfase fra barna var mellom 7-9 år, noe som kan tyde på at vanskene oppstår rundt pubertetstid.

Referanse:
Hysing, M., Harvey, A. G., Stormark, K. M., Pallesen, S., Sivertsen, B. (2018). Childhood Precursors of Delayed Sleep Phase in Adolescence. A Population-Based Longitudinal Study. Sleep

Lite søvn er forbundet med risiko for overvekt hos ungdom

R4

Ungdom i dag sover mindre enn for 20-30 år siden, i den samme perioden har gjennomsnittsvekten gått opp og flere har utviklet overvekt og fedme. Denne undersøkelsen ser på om søvnlengde i 10-13 års alderen er forbundet med høyere risiko for vektøkning og overvekt når en er 16-19 år.

Funnene fra studien er at:

- Ved 10-13 års alder rapporterte foreldrene omtrent lik søvnlengde for barn med normalvekt og overvekt.
- Det var flere som hadde overvekt og fedme ved 16-19 års alder, sammenlignet med ved 10-13 års alder.
- Kortere søvnlengde i 10-13 års alderen var forbundet med vektøkning og høyere risiko for overvekt senere i ungdomstiden.
- Kort søvnlengde bidrar til å forklare en betydningsfull men liten del av vektøkningen.
- Sammenhengen mellom kortere søvn og vektøkning kunne ikke forklares kun av andre faktorer slik som depressive symptomer, forstyrret spiseatferd eller sosioøkonomisk status.

Konklusjon: Kortere søvnlengde i tidlig ungdomstid er en av livsstilsfaktorene som kan bidra til økt vekt senere i ungdomstiden og utvikling av overvekt.

Referanse:
Hysing, M.; Heradstveit, O., Harvey, A.G., Nilsen, S. A., Bøe, T., & Sivertsen, B. (2020). Sleep problems among adolescents within child and adolescent mental health services. An epidemiological study with registry linkage. European Child & Adolescent Psychiatry, 1-11

Adopterte ungdommer sover kortere og har økt forekomst av insomni

R4

Hensikten med denne studien var å sammenlikne søvnmønster og insomni blant internasjonalt adoptert ungdom og ikke-adopterte jevnaldrende. I tillegg ble betydningen av alder ved adopsjon undersøkt.

- Adopterte ungdommer sov kortere enn ikke-adopterte jevnaldrende, hovedsakelig fordi de våknet igjen etter innsovning.
- De rapporterte også økt forekomst av insomni, noe som delvis kunne forklares av symptomer på depresjon.
- Ungdom som ble adoptert etter de var ett år gamle rapporterte større søvnvansker enn de som ble adoptert før de var ett år gamle.

Disse funnene tyder på at søvnvansker er hyppige blant internasjonalt adopterte ungdommer, som rapporterer om betydelig kortere søvntid enn det som er anbefalt for denne aldersgruppen.

Referanse:
Askeland, K. G., Sivertsen, B., Hysing, M. (2020): Sleep patterns and insomnia among internationally adopted adolescents. Sleep Health.

Ungdom med tiltak fra barnevernet sover dårligere enn jevnaldrende

R4

Vi vet at søvnvansker hos ungdom er vanlig, men vi vet lite om hvordan ungdom som mottar tiltak fra barnevernet sover. Hensikten med studien var å undersøke hvordan ungdom i fosterhjem og ungdom som mottar tiltak i hjemmet sover, sammenlignet med jevnaldrende. Vi så også på betydningen av negative livshendelser for søvn i disse to gruppene.

- Ungdom som mottok tiltak i hjemmet sov kortere, hadde lavere søvneffektivitet og lengre innsovningstid og oppvåkningstid i løpet av natten enn jevnaldrende
- Flere av ungdommene med tiltak i hjemmet hadde insomni, sammenlignet med jevnaldrende
- Ungdom i fosterhjem hadde lavere søvneffektivitet og lengre oppvåkningstid
- Å ha opplevd tidligere negative livshendelser viste sammenheng med søvnvansker for begge gruppene

Resultatene fra denne studien tyder på at ungdom som mottar tiltak fra barnevernet, spesielt de som får tiltak i hjemmet, har større søvnvansker enn jevnaldrende. Det ser også ut til at negative livshendelser i disse gruppene kan forklare noe av den økte risikoen for søvnvansker.

Referanse:
Almaas, M. A. J., Heradstveit, O., Askeland, K. G., Sivertsen, B., Nilsen, S. A., Hysing, M. (2021): Sleep patterns and insomnia among adolescents receiving child welfare services: A population-based study. Sleep Health

Søvn og skolefravall

R4

Kort søvntid og søvnvansker har tidligere vist sammenheng med skoleprestasjoner og fravær, og vi ønsket å undersøke om søvn også var relatert til skolefravall. Artikkelen benytter en registerkobling til Nasjonal Utdanningsdatabase for informasjon om gjennomføring av videregående skole, og informasjon om søvn er selvrapportert av ungdommene.

Funnene viste at det var høyere grad av skolefravall hos ungdom med insomni og forsinket søvnfase. De som ikke gjennomførte videregående skole, hadde også i gjennomsnitt kortere søvntid; et resultat av både lengre innsovningstid og mer våkentid på natten. I tillegg var det en større sosial jetlag, altså en forskyvning av søvntid i helgene hos de som ikke fullførte videregående skole.

Resultatene tyder på at søvnvansker kan være en viktig risikoindikator for fravall fra videregående skole. Forebygging av søvnvansker, tidlig identifisering av søvnvansker og passende oppfølging ved søvnvansker kan være viktig for å tilrettelegge for gjennomføring av videregående skole.

Referanse:

Hysing, M., Sivertsen, B., Nilsen, S. A., Heradstveit, O., Bøe, T., & Askeland, K. G. (2023). Sleep and dropout from upper secondary school: A register-linked study. *Sleep Health*

Søvn og overgrep utsatte barn og unge

R4

Studien har undersøkt søvn og søvnvansker hos en gruppe 16-19-åringer som tidligere har vært utsatt for vold, sammenlignet med jevnaldrende fra den generelle befolkningen. Prosjektet er en del av Trippel-S-undersøkelsen, og deltakerne i prosjektet deltok på et mestringskurs ved Stine Sofie Senteret. Ung@hordaland var kontrollgruppe.

- ▶ Gruppen av ungdom utsatt for vold brukte lengre tid på innsovning, hadde flere og/eller lengre nattlige oppvåkninger og hadde lavere søvneffektivitet enn jevnaldrende
- ▶ Det var ingen forskjell i forekomst av insomni mellom gruppene
- ▶ Psykiske plager forklarte sammenhengen mellom å bli utsatt for vold og lengre innsovningstid samt flere/lengre nattlige oppvåkninger.

Disse funnene støtter opp under at ungdom utsatt for vold har flere av enkelte søvnvansker, og at disse forekommer samtidig med psykiske plager. Denne studien understreker viktigheten av å kartlegge søvnvansker hos ungdom utsatt for vold, og tilby behandling for både søvnvansker og psykiske plager for de med behov.

Referanse:

Schønning, V., Hysing, M., Dovran, A., Nilsen, S. A., Hafstad, G. S., Vedaa, Ø., & Sivertsen, B. (2023). Sleep and childhood maltreatment: A matched-control study of sleep characteristics in Norwegian 16–19-year-olds. *Scandinavian journal of psychology*.

KRONISK SYKDOM

Kronisk sykdomer forbundet med psykisk vansker hos barn

R1

+

R2

I underkant av en tiendedel av barna som deltok i Barn i Bergen hadde en kronisk sykdom eller funksjonshemming. Disse studiene ønsket å undersøke sammenhengen mellom kronisk sykdom og psykiske vansker hos disse barna sammenlignet med jevnaldrende uten kronisk sykdom.

- ▶ Barn med kronisk sykdom har oftere psykiske vansker enn deres jevnaldrende.
- ▶ Barn med nevrologiske tilstander har mer vansker enn barn med andre kroniske sykdommer, hvor barna særlig strevde med vennerelasjoner og viste symptomer på hyperaktivitet og uoppmerksomhet.

- Søvnvansker er hyppigere hos barn med kronisk sykdom enn hos deres jevnaldrende.
- Psykiske vansker, særlig emosjonelle vansker, bidro til å forklare søvnvanskene.

Resultatene viste at de fleste barn med kronisk sykdom hadde god psykisk helse, men at det likevel var flere barn med psykiske vansker og søvnvansker i denne gruppen sammenlignet med jevnaldrende. Resultatene bekrefter behovet for at helsepersonell er oppmerksom på psykisk helse og søvn i møte med barn med kronisk sykdom. Et enkelt kartleggingsin-strument av psykisk helse viste gode egenskaper til å fange opp psykiske vansker i denne gruppen, og kan derfor være et nyttig verktøy for helsepersonell.

Disse funnene er hentet fra doktoravhandlingen til Mari Hysing, som disputerte i 2010 for PdH-graden ved Universitetet i Bergen med avhandlingen: «Mental health in children with chronic illness».

Referanser:
Hysing, M., Sivertsen, B., Stormark, K. M., Elgen, I. B., Lundervold, A. (2009): Sleep in children with chronic illness, and the relation to emotional and behavioral problems. A population-based study. Journal of Pediatric Psychology. Hysing, M., Elgen, I., Gillberg, C., Lundervold, A. (2009): Emotional and behavioural problems in subgroups of children with chronic illness: results from a large-scale population study. Child Care Health and Development. Hysing, M., Elgen, I. B., Gillberg, C., Lie, S. A., Lundervold, A. (2007): Chronic physical illness and mental health in children. Results from a large-scale population study. Journal of Child Psycholog and Psychiatry

Kronisk sykdom, evnenivå og sosial fungering hos barn

R1

Kronisk sykdom hos barn, og spesielt nevrologiske sykdommer, er forbundet med økt risiko for å utvikle psykiske og sosiale vansker. Samtidig tilstedeværelse av lavt evnenivå kan bidra til å øke denne risikoen. Formålet med disse studiene var å få bedre kunnskap om hvordan kronisk sykdom og evnenivå påvirker barns psykiske helse og sosiale funksjon.

- Kronisk sykdom hos barn er forbundet med risiko for å utvikle psykiske og sosiale vansker.
- Lavt evnenivå bidrar til å øke denne risikoen.
- Kronisk sykdom gir en fordoblet risiko for å utvikle en psykisk lidelse, og nevrologisk sykdom gir en særlig økt risiko for sosiale vansker.
- Evnenivå er nært knyttet til psykisk helse og sosial funksjon hos barn.

Resultatene viser at kronisk sykdom gir økt risiko for å utvikle en psykisk lidelse og bekrefter at evnenivå er nært knyttet til psykisk helse og sosial funksjon hos barn. Høyere evnenivå er forbundet med mindre forekomst av psykiske lidelser og sosiale vansker, både for barn med og uten kronisk sykdom.

Funnene understreker betydningen av å ta kognitiv funksjon i betraktning når en vurderer psykisk helse og sosial funksjon hos barn. Studien understøtter også et bredt og tverrfaglig perspektiv når en undersøker og behandler barn, ikke minst i møte med barn som har en kronisk sykdom.

Disse funnene er hentet fra doktoravhandlingen til Hilde Katrin Ryland, som disputerte for PhD-graden ved Universitetet i Bergen i 2015 med avhandlingen: «Social functioning and mental health in children: the influence of chronic illness and intellectual function».

Referanser:
Ryland, H. K., Lundervold, A., Elgen, I. B., Hysing, M. (2010): Is there a protective effect of normal to high intellectual function on mental health in children with chronic illness? Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health. Rland, H. K., Hysing, M., Posserud, M. B., Gillberg, C., Lundervold, A. (2012): Autism Spectrum Symptoms in Children with Neurological Disorders. Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health
Ryland, H. K., Hysing, M., Posserud, M. B., Gillberg, C., Lundervold, A. (2014): Autistic features in school age children: IQ and gender effects in a population-based cohort. Research in Autism Spectrum Disorders

Sosiale vansker hos barn med Cerebral Parese (CP)

R1

+

R2

CP er en samlebetegnelse på tilstander med endret motorisk funksjon, som skyldes en skade de to første leveårene. Den siste tiden har det vært økt fokus på den sosiale funksjonen til barn med CP. Formålet med studien var å se på omfang av autismspektersymptomer hos barn med CP. Foreldre til 47 barn med CP ble kartlagt gjen- nom en populasjonsbasert studie av CP, og Barn i Bergen var benyttet som kontrollgruppe.

- Barn med CP hadde økt forekomst av autismsymptomer sammenlignet med jevnaldrende.
- Barn med CP hadde også mer autismsymptomer sammenlignet med barn med andre kroniske sykdommer, og noe økt når man sammenlignet med andre med nevrologiske tilstander.
- Det var en stor overlapp mellom autisme- og ADHD- symptomer hos barna med CP.

Barn med CP har en økt risiko for sosiale vansker og autismsymptomer. For noen er vanskene omfattende og en diagnostisk vurdering av autisme kan vurderes. For de barna som har sosiale vansker kan god støtte i sosialt samspill både på skole og hjemme være avgjørende, og bør inkluderes i oppfølgingen.

Referanse:
Björgås, H. M., Elgen, I. B., Ryland H. K., Hysing, M. (2014): Autism spectrum symptoms in children with cerebral palsy: Prevalence and co-occurring conditions. Research in Autism Spectrum Disorders

PREMATURITET

Ekstremt for tidlig fødte barn har økt risiko for psykiske vansker

R2

Barn født ekstremt prematurt (før 28 svangerskapsuke) og/eller med ekstremt lav fødselsvekt (under 1000 gram) har økt risiko for alvorlige nevrologiske utfall. Omfanget av psykiske vansker blant ekstremt premature barn uten slike alvorlige nevrologiske funksjonshemninger har vært usikre.

- Blant ekstremt for tidlig fødte barn hadde 37 % foreldrerapporterte symptomer på en eller flere psykiske vansker, sammenlignet med 16 % av barna i kontrollgruppen.
- 19 % av de ekstremt premature barna hadde oppmerksomhetsvansker sammenlignet med 4 % av kontrollgruppen.
- Sosiale vansker var utbredt. 18 % blant de ekstremt premature barna hadde autismesyntomer versus 3 % blant kontrollgruppen.
- Symptomer på angst og tvangslidelser hos premature barn var mer en doblet i forhold til kontrollgruppen.

Resultatene bekrefter en økt risiko for psykiske vansker hos ekstremt premature barn. Tidlig identifisering og tilstrekkelig oppfølging i skole og hjemme er viktig for barna og deres familier.

Referanse:
Fevang, S. K. E., Hysing, M., Markestad, T., Sommerfelt, K. (2016):
Mental health in children born extremely preterm without severe
neurodevelopmental disabilities. Pediatrics

Autismesyntomer hos barn født ekstremt prematurt

R2

Barn født ekstremt prematurt eller med ekstremt lav fødselsvekt (PEP prosjektet) ble sammenlignet med barn fra Barn i Bergen ved 11 års alder.

- Barn født ekstremt prematurt hadde høyere forekomst av autismespekter symptomer rapportert av både lærere og foreldre.
- Forskjellene var til stede på de ulike domene av autismesyntomer: sosiale vansker, kommunikasjon og repeterende atferd.
- Psykiske vansker ved fem års alder var en risikoindikator for autismesyntomer ved 11 år.

Resultatene viser viktigheten av å være oppmerksom på sosiale vansker og autismespektersyntomer hos barn født ekstremt prematurt.

Referanse:
Fevang, S.K.E., Røiseland, M.A., Bircow, E.I. et al. (2022): Symptoms and antecedents of autism in children born extremely premature: a national population-based study.
Eur Child Adolesc Psychiatry

HELSEPLAGER

Ungdom med diabetes har like god psykisk helse som andre

R4

Tidligere studier har vist at ungdommer med diabetes kan ha en økt sårbarhet for å utvikle psykiske helsevaner. Denne studien ønsket å undersøke hvorvidt en slik sammenheng var gjeldende for norske ungdommer med diabetes

1. Forekomsten av diabetes blant deltakerne var tilsvarende det man vanligvis finner blant norske ungdommer.

- Ungdommer svarte på en rekke spørreskjema knyttet til psykisk helse, herunder om depresjon, angst, tvangsatferd, hyperaktivitet og søvnvaner.
- Ungdommene med diabetes 1 viste ikke forhøyede symptomer på noen av de psykiske vanskene sammenlignet med jevnaldrende.

Denne studien viser at ungdommer med diabetes 1 ikke viser økt risiko for psykiske vansker sammenlignet med jevnaldrende. Dette er i sterk kontrast til tidligere studier, som har påvist en sammenheng mellom diabetes og psykiske helsevaner blant unge.

Referanse:
Sivertsen, B., Petrie, K. J., Wilhelmsen-Langeland, A., Hysing, M. (2014): Mental health in adolescents with Type 1 diabetes: results from a large population-based study. BMC Endocrine Disorders

Smerter, aktiviteter på skjerm, fysisk aktivitet og depresjon blant ungdommer

R4

Nakke- og skuldersmerter er vanlig blant voksne i Norge og kan ha uheldige konsekvenser som nedsatt livskvalitet og sykemeldinger. Denne studien ville undersøke om slike smerter også har sammenheng med psykisk helse, fysisk aktivitet og skjermbaserte aktiviteter blant norske ungdommer.

- 1 av 5 ungdommer rapporterte nakke- og skuldersmerter flere ganger i uken.
- Ungdommer med depressive symptomer hadde oftere vondt i nakke og skuldre.
- Videre var skjermbaserte aktiviteter over 2 timer per dag forbundet med økt risiko for nakke- og skuldersmerter.
- Ungdommer med nakke- og skuldersmerter oppsøkte fastlege (47 %) og skolehelsetjeneste (25 %) oftere enn jevnaldrende.
- Ungdommer som var fysisk aktive viste mindre plager med nakke- og skuldersmerter.

Resultatene viser en høy forekomst av nakke- og skuldersmerter, og at slike smerter har sammenheng med funksjon i dagliglivet. Ungdommer med slike smerter var ofte i kontakt med fastlege og skolehelsetjenesten, som kan sette i gang forebygging og behandling. For å kunne fange opp og hjelpe disse ungdommene best mulig bør helsepersonell ta opp både depresjon og fritidsaktiviteter, herunder bruk av tid på skjerm og fysisk aktivitet.

Referanse:
Myrtveit, S. M., Sivertsen, B., Skogen, J. C., Frostholt, L., Stormark, K. M., Hysing, M. (2014): Adolescent neck and shoulder pain – the association with depression, physical activity, screen-based activities, and use of health care services. Journal of Adolescent Health

Helseplager blant ungdommer har sammenheng med sosioøkonomisk status

R4

Denne studien ønsket å undersøke selvrapporterte helseplager blant ungdommer som deltok i ung@hordaland. Helseplagene ble også analysert i sammenheng med demografiske faktorer som kjønn og sosioøkonomisk status.

- Resultatene viste at plager som vondt i mage, hode og rygg var svært vanlig blant ungdommene.
- Blant 17-19 åringer i Hordaland var smerte i nakke/skulder og mage de vanligste plagene. Mer enn en av tre ungdommer opplevde minst en helseplage hver uke, og en av fem opplevde minst to plager i uken.
- I tråd med tidligere studier rapporterte jenter mer plager enn gutter, og mer enn dobbelt så mange jenter som gutter opplevde minst en helseplage i uken.
- Videre viser studien at ungdommer med mor eller far med lav utdanning, eller som opplevde sin familieøkonomi som dårligere enn økonomien til andre, hadde mer helseplager.

Studien viser at helseplager er relativt vanlig i ungdomstiden, særlig blant jenter, og at unge fra familier med lav sosioøkonomisk status opplever mer plager enn andre. Vi kan ikke fastslå hvorfor familier med lav sosioøkonomisk status har flere helseplager, men sammenhengen kan være knyttet til dårligere helsevaner.

Ungdommer som opplever smerter og andre plager skal bli tatt på alvor. Likevel, når så mange som 1/3 opplever plager hver eneste uke, kan det se ut som om plager er en vanlig del av livet også i ungdomsårene, og ikke alltid et tegn på sykdom. Overdreven bruk av helsetjenester for å finne forklaring på plager kan føre til mer heller enn mindre bekymring og angst, og gjøre plagene mer forstyrrende. Det «vanlige og ufarlige» med plager bør kommuniseres bedre til ungdom, samtidig som ungdommer med uheldige helsevaner bør få veiledning og støtte.

Referanse:
Myrtveit, S. M., Sivertsen, B., Haugland, S., Bøe, T., Hysing, M. (2017): Health complaints in late adolescence; Frequency, factor structure and the association with socioeconomic status. Scandinavian Journal of Public Health

Ungdommer med høyt skolefravær har også mange helseplager

R4

Denne studien ønsket å kartlegge skolefravær blant ungdommer i lys av selvrapporterte helseplager og foreldrenes deltakelse i arbeidslivet. I studien blir foreldre som er arbeidsledig, sykemeldt, ufør eller hjemmeværende regnet som utenfor arbeidslivet. Studenter ble regnet som om de er i arbeid. Elevenes skolefravær er fra offentlige registre i Hordaland fylkeskommune.

- Resultatene viste en gradert sammenheng mellom ungdommenes helseplager og skolefravær. Det vil si at jo mer plager eleven rapporterte, desto høyere var skolefraværet.
- Ungdommer med foreldre som står utenfor arbeidslivet rapporterte flere helseplager enn sine jevnaldrende. I de tilfellene hvor far eller mor stod utenfor arbeidslivet, var sannsynligheten større for at eleven hadde registrert fravær, både for fravær i enkelttimer og hele dager med registrert fravær.

Studien viser at helseplager hos ungdommer både er assosiert med forhøyet skolefravær og å ha foreldre som står utenfor arbeidslivet. Resultatene understreker viktigheten av å se både på elevens helsesituasjon og på familiesituasjonen dersom eleven har et høyt fravær.

Referanse:
Hysing, M., Petrie, K. J., Bøe, T., Sivertsen, B. (2017): Parental work absenteeism is associated with increased symptom complaints and school absence in adolescent children. BMC Public Health

Psyriske vansker hos hjemmeboende barn i kontakt med barnevernstjenesten

R2

Hensikten med denne studien var å sammenligne psykisk helse blant hjemmeboende barn som var i kontakt med barnevernstjeneste, med en kontrollgruppe med barn som ikke var i kontakt med denne tjenesten.

Man kartla psykisk helse hos barn i 5.-7. klasse basert på selv- og foreldrerapport.

- Hjemmeboende barn med tiltak fra barnevernstjenesten hadde mer emosjonelle vansker, hyperaktivitet og oppmerksomhetsvansker, samt atferdsvansker og problemer i vennerelasjoner, sammenlignet med kontrollgruppen.
- Sammenhengen mellom å være i kontakt med barnevernstjenesten og psykiske vansker generelt var også tilstede når man tok høyde for sosioøkonomiske forhold.

Funnene indikerer høyere psykisk belastning i gruppen av barn som mottar hjelp fra barnevernstjenesten, og mer kontakt med andre hjelpetjenester. Dette understøtter behovet for samarbeid mellom ulike hjelpetjenester for barn og unge med en helhetlig tilnærming til tiltak i tillegg til økonomisk støtte ved behov.

Referanse:
Iversen, A. C., Jakobsen, R., Havik, T., Hysing, M., Stormark, K. M. (2008): Mental Health Problems among Child Welfare Clients Living at Home. Child Care in Practice

TRAUMER

Innvandrerungdom hardest rammet av 22.juli

R4

Denne studien har undersøkt reaksjoner etter terrorren 22. juli 2011 blant norske ungdommer. Reaksjonene ble kartlagt syv måneder etter hendelsen som en del av ung@hordaland og fokuserte dermed på en generell ungdomsbefolkning heller enn en utvalgt gruppe som hadde deltatt på Utøya.

- Over halvparten av ungdommene opplevde terrorren som personlig livstruende, til tross for at de færreste selv hadde vært involvert eller kjente noen som var det.
- Fire av fem oppgav at deres syn på verden rundt dem hadde endret seg på grunn av hendelsene. For de færreste var dette en endring til et mer negativt verdensbilde.
- Heldigvis hadde kun et mindretall betydelige psykiske plager på grunn av terrorren, men de som kjente noen som var der og overlevde eller som omkom slet mer.
- •Innvandrerungdom viste de sterkeste reaksjonene etter hendelsen, både med tanke på opplevelsen av situasjonen som truende, et mer negativt verdensbilde samt mer psykiske etterreaksjoner som uro og plagsomme minner fra terrorhendelsene.

Denne studien viser at terrorhandlingene 22. juli har gjort et dypt inntrykk på norske ungdommer. At innvandrerung-

dom viste sterkeste reaksjoner kan ha flere årsaker. De kommer ofte fra områder preget av krig, og for mange kan det som skjedde ha vekket til live vonde minner. Forskningen viser at påkjenninger fra tidligere i livet kan føre til at man blir mer følsom for nye påkjenninger senere. Når man har flyktet til Norge for å komme bort fra vold og terror, kan det også ha vært et sjokk at noe slikt kunne skje her.

I tillegg kan hendelsene ha blitt opplevd som spesielt skremmende for innvandrerungdom på grunn av at mistanken først ble rettet mot muslimske terrorgrupper. Mange innvandrere ble i løpet av 22. juli utsatt for alvorlig trakassering. Samlet sett kan dette forklare tilleggsbelastningen for innvandrerungdom ved denne hendelsen.

Referanse:
Nordanger, D., Hysing, M., Posserud, M. B., Lundervold, A., Jakobsen, R. Olff, M., Stormark, K. M. (2013): Posttraumatic Responses to the July 22, 2011 Oslo Terror Among Norwegian High School Students. Journal of traumatic stress

Tidlige traumer og unges reaksjoner på terror

R4

Mens nærhet til alvorlige hendelser øker sårbarheten for posttraumatisk stress, har forskere visst lite om hvordan unge reagerer som ikke selv er direkte rammet, eller har nære relasjoner til noen av ofrene. Denne studien undersøkte posttraumatiske stressreaksjoner blant ungdommer i Hordaland som ikke var direkte berørt av terrorhandlingen 22. juli 2011 på Utøya. Man undersøkte også om det var en sammenheng mellom slike reaksjoner og tidligere traumer i oppveksten.

- Resultatene viste at ungdommer kan få post-traumatiske stressreaksjoner selv om de ikke var direkte berørt av terrorangrepet 22.juli.
- Risikoen for slike reaksjoner øker betydelig hvis ungdommene selv har opplevd vold eller overgrep tidlig i livet.

Studien viser at ungdom kan få posttraumatiske stressreaksjoner selv om de ikke berøres direkte av terrorangrep som 22. juli-tragedien, og de som har opplevd vold eller overgrep tidligere i livet har en betydelig høyere risiko for å utvikle slike reaksjoner.

Ved alvorlige hendelser som en terroraksjon er det således viktig at helsearbeidere og andre som møter ungdommer, tar hensyn til at personer med tidligere traumer kan få reaksjoner selv om de ikke er direkte berørt av situasjonen. Resultatene er også viktige fordi de forteller oss at forebygging av vold og overgrep i oppveksten, også er forebygging av reaksjoner på større hendelser som inntreffer senere i livet.

Referanse:
Nordanger, D., Breivik, K., Storm Haugland, B., Lehmann, S., Mæhle, M., Braarud, H. C., Hysing, M. (2014): Prior adversities predict posttraumatic stress reactions in adolescents following the Oslo Terror events 2011. European Journal of Psychotraumatology

Mobbing hos ungdom og søvnvansker, psykiske vansker og skolefungering

R4

I denne studien ville vi se på forekomst av mobbing og hvordan det å være involvert i mobbing er relatert til søvn-

vansker, psykisk helse og skolefungering. Ungdommene rapporterte selv om søvnvansker og psykisk helse, mens informasjon om karakterer er basert på skolenes egne register.

- Forekomsten av mobbing var lav blant ungdommene i videregående skole. 1,7 % av ungdommene oppga å være utsatt for mobbing, 1 % rapporterte at de hadde mobbet andre, mens 0,5 % sa at de hadde både blitt utsatt for mobbing og mobbet andre.
- Uavhengig av rolle, var det høyere risiko for psykiske vansker og søvnvansker hos dem som var involvert i mobbing. De som var utsatt for mobbing hadde mer angst og depresjon enn sine jevnaldrende, mens de som utsatte andre for mobbing hadde mer atferdsvansker.
- Kortere søvntid og høyere forekomst av insomni, samt dårligere skolekarakterer, var også karakteristisk for gruppene som var involvert i mobbing sammenlignet med jevnaldrende.

Til tross for at mobbing blant eldre ungdommer ikke er særlig utbredt, understreker resultatene viktigheten av å være oppmerksom på mobbing i videregående skole. For å kunne sikre elevene en best mulig tilpasset oppfølging, er det viktig at skolen anvender en bred tilnærming der man kartlegger skolefungering, psykisk helse og søvn.

Referanse:
Hysing, M., Askeland, K. G., La Greca, A. M., Solberg, M. E., Breivik, K., Sivertsen, B. (2019). Bullying Involvement in Adolescence: Implications for Sleep, Mental Health, and Academic Outcomes. Journal of Interpersonal Violence

Traumer og posttraumatisk stress symptomatologi hos barn

R2

I dette studiet ønsket vi å undersøke sammenhenger mellom potensielt traumatiserende livserfaringer (PTEer) og posttraumatiske stress (PTS) symptomer hos barn i alderen 11-13 år. PTEer ble rapportert av foreldre og definert som å ha vært utsatt for en hendelse som innebærer en reell eller opplevd trussel mot en selv, en de er glad i eller noen rundt dem, eks., fysisk eller psykologisk vold, seksuelle overgrep, eller ulykker/katastrofale hendelser.

Resultatene fra studien viste at:

- Litt under 5% av barna hadde blitt utsatt for potensielt traumatiserende livserfaringer i løpet av livet.
- Av barna som hadde vært utsatt for potensielt traumatiserende livserfaringer hadde 31 % posttraumatiske stress symptomer.
- Ingen av foreldrene rapporterte posttraumatisk stress symptomer over diagnoseterskel for posttraumatisk stress lidelse (PTSD) hos barna.
- Den mest hyppige PTSD-symptomkategorien var økt aktivering (90%), etterfulgt av negative endringer i tanker og følelser (80%). Den minst prevalente symptomkategorien var unngåelse (60%) etterfulgt av gjenopplevelser (63%)
- Barn med posttraumatiske symptomer hadde flere familierelaterte stressorer i sitt liv, da særlig konflikt mellom forelder og deres eks-partner, og økonomisk stress.
- Barn med posttraumatiske symptomer hadde benyttet seg av flere hjelpetjenester enn barn uten posttraumatiske symptomer. Den største forskjellen mellom barn med og uten posttraumatiske symptomer viste seg i form av hjelp fra barnevernstjenesten, BUP og hjelp fra familie og venner.

For å redusere sannsynlighet for posttraumatiske symptomer etter potensielt traumatiserende livserfaringer anbefales det i kartlegging av hjelpebehov å være oppmerksom på de barna som lever i miljøer med flere/spesifikke stressorer og de barna som har behov for eller allerede mottar hjelpetiltak. Når en kartlegger barn for potensielt traumatiserende livserfaringer og posttraumatiske symptomer anbefales det å være oppmerksom på begrensninger ved å bare bruke foreldre som informanter og man bør også tilstrebe å innhente informasjon direkte fra barnet.

Referanse:

Skandsen, A., Sand, L., Teicher, M.H., Heradstveit, O. & Bøe, T. (2023). Exposure to potentially traumatic events and PTSD symptomatology in Norwegian 11–13-year-olds: results from the Bergen Child Study. *Child Adolesc Psychiatry Ment Health*

Traumer og bruk av helsehjelp i ungdomstiden

R4

I denne studien ønsket vi å undersøke om potensielt traumatiserende livserfaringer (PTEer) varierte mellom diagnosegrupper hos ungdom i kontakt med psykisk helsevern for barn og unge. PTE baserte seg på selv-rapport fra ung@hordaland studien. Kliniske diagnoser ble hentet fra Norsk Pasientregister som har informasjon fra psykisk helsevern for barn og unge.

Resultatene fra studien viste at:

- Ungdom som hadde vært i kontakt med psykisk helsevern for barn og unge rapporterte om flere potensielt traumatiserende livserfaringer enn ungdom som ikke hadde vært i kontakt, i gjennomsnitt dobbelt så mange PTEer.
- Ungdommene som var diagnostisert med traumerelaterte lidelser, atferdsforstyrrelser, depresjon eller ADHD rapporterte flest potensielt traumatiserende livserfaringer.

For å fange opp ungdom med behov for helsehjelp i etterkant av PTE eksponering, anbefales det å være ekstra oppmerksom på ungdommer som har opplevd flere PTEer. PTEer kan forstås som en transdiagnostisk risikofaktor, samtidig som en er oppmerksom på at forekomsten av PTEer er høyere blant noen diagnoser. Behandlere anbefales å være ekstra oppmerksomme på PTE eksponering hos ungdommer diagnostisert med traumerelaterte lidelser, atferdsforstyrrelse, depresjon og ADHD for å kunne avdekke pågående PTEer i ungdommens liv og for å kunne adressere ubearbeidede traumatiserende livserfaringer.

Referanse:

Skandsen, A., Hysing, M., Askeland, K. G., Teicher, M. H., Sand, L., & Bøe, T. (2023). Using Norwegian National Patient Registry data to understand associations between potentially traumatic life experiences and mental health care use in adolescence. *Journal of Traumatic Stress*

Ulike mønster av potensielt traumatiserende livserfaringer og kontakt med psykisk helsevern i ungdomstiden

R4

Ulike potensielt traumatiserende livserfaringer (PTEer) kan opptre samtidig. I denne studien undersøkte vi om det fremkom bestemte mønster eller klasser av PTEer, og om slike klasser varierte mellom diagnosegrupper hos ungdom som hadde vært i kontakt med psykisk helsevern for barn og unge. PTEene var målt med selv-rapport, og diagnoser ble hentet fra Norsk Pasientregister, og baserer seg på informasjon fra psykisk helsevern for barn og unge.

Resultatene fra studien viste at:

- Tre PTE-klasser ble identifisert: Lav PTE forekomst; Tilfeldige PTEer og Relasjonelle PTEer. Den Tilfeldige PTE-klassen var karakterisert av ungdommer som hadde erfart mange ulykker og dødsfall. Den Relasjonelle PTE-klassen bestod av ungdommer som hadde erfart høy grad av vold.
- Ungdom i de Tilfeldige- og Relasjonelle PTE-klassene hadde større sannsynlighet for å være i kontakt med psykisk helsevern for barn og unge sammenlignet med ungdom med Lav PTE forekomst. Ungdom utsatt for Relasjonelle PTEer hadde høyest sannsynlighet for kontakt med psykisk helsevern.
- Psykiske lidelser på hele det diagnostiske spekteret var mer utbredt hos ungdom i de Tilfeldige- og Relasjonelle PTE-klassene sammenlignet med ungdom i klassen med Lav PTE forekomst. Ungdom utsatt for Relasjonelle PTEer hadde høyest forekomst av psykiske lidelser.
- Det var flere ungdommer diagnostisert med ADHD i den Relasjonelle PTE-klassen sammenlignet med de andre PTE-klassene.

I møte med ungdom eksponert for PTEer, anbefales det å være oppmerksom på at PTEer ofte opptrer samtidig og kan danne distinkte eksponeringsmønstre. Ved identifisering av PTE hos ungdom, anbefales det å systematisk kartlegge ytterligere PTEer og å være ekstra oppmerksom på eksponeringsmønster, i tillegg til en bred psykologisk kartlegging. Eksponeringsmønster kan være en indikator på ungdommens grad av sårbarhet, psykiske vansker og kontakt med psykisk helsevern.

Referanse:
Skandsen, A., Nilsen, S.A., Hysing, M., Teicher, M. H., Sand, L., Bøe, T. (2024): Associations Between Distinct Trauma Classes and Mental Health Care Utilization in Norwegian Adolescents: A National Registry Study. Child Psychiatry & Human Development

Psykisk helse hos barn og unge utsatt for overgrep

R1 + R2 + R3 + R4

Studien har undersøkt den psykiske helsen hos barn i alderen 5 til 18 år som har blitt utsatt for overgrep, og sammenlignet dem med jevnaldrende fra normalbefolkningen. Artikkelen er en del av Trippel-S-undersøkelsen, og deltakerne i studien deltok på et mestringskurs ved Stine Sofie Senteret. Barn i Bergen og ung@hordaland ble brukt som sammenligningsgruppe.

- Barn og unge som har opplevd overgrep har flere psykiske helseplager enn sammenligningsgruppen. Dette gjelder spesielt emosjonelle vansker, hyperaktivitet og problemer med jevnaldrende.
- Studien fant støtte for en dose-respons-sammenheng, hvor deltakerne som hadde opplevd flere typer overgrep hadde større psykiske helseplager.
- Den økte forekomsten av psykiske helseplager påvirket også deltakernes daglige fungering betydelig.

Resultatene tyder på at barn og unge utsatt for overgrep er mer sårbare for psykiske helseplager enn jevnaldrende fra normalbefolkningen. Disse utfordringene øker med antallet overgrep de har opplevd. Funnene understreker viktigheten av å kartlegge psykisk helse hos barn som har opplevd overgrep og å tilby tilrettelagt behandling der det er nødvendig.

Referanse:
Schønning, V., Dovran, A., Hysing, M., Hafstad, G. S., Nilsen, S. A., Aarø, L. E., & Sivertsen, B. (2024): Mental health in Norwegian children and adolescents exposed to childhood maltreatment: a comparison to a general population sample. Nordic Psychology

FORELDREFORHOLD

Ungdommer med delt bosted etter skilsmisse viste mindre psykiske helsevansker

R4

Denne studien ønsket å kartlegge psykisk helse blant ungdommer med ulike bostedsordninger etter skilsmisse hos foreldrene. Totalt 7700 ungdommer fra ung@hordaland svarte på detaljerte spørsmål om foreldrenes skilsmisse, familiens økonomiske ressurser, og hvordan og hvem de bodde med etter skilsmissen. Deres psykiske helse ble også kartlagt. Dette er den største norske studien som har undersøkt ungdommers tilpasning i ulike bostedsordninger etter foreldrenes skilsmisse.

- Resultatene viste at ungdommer med delt bosted etter skilsmissen rapporterte mindre psykiske plager enn de som bodde mest hos en enslig forelder eller i en stefamilie.
- Videre fant vi at ungdommer med delt bosted ikke hadde mer psykiske plager enn ungdommer som bodde med ikke-skilte foreldre.

Denne studien viser at ungdommene som hadde delt bosted hadde mindre psykiske vansker enn ungdommer med andre bostedsordninger etter skilsmisse. De siste ti årene har det vært en stor økning av foreldre som velger en delt bostedsordning for sine barn etter en skilsmisse, hvor barnet bor omtrent like mye hos mor som hos far. Oppdatert kunnskap på dette feltet er viktig for veiledning av familier etter skilsmisse med tanke på hensiktsmessige bostedsordninger for foreldre og barn.

Referanse:
Nilsen, S. A., Breivik, K., Wold, B, Bøe, T. (2017): Divorce and family structure in Norway: Associations with adolescent mental health. Journal of Divorce and Remarriage

Sammenhengen mellom foreldres samlivsbrudd og skolekarakterer hos ungdom varierer med foreldres utdanningsnivå

R4

Hensikten med studien var å undersøke i hvilken grad sammenhengen mellom skilsmisse hos foreldre og skolekarakterer hos ungdom varierer med av utdanningsnivået til foreldrene.

- Ungdom med skilte foreldre hadde 0.3 poeng lavere karaktergjennomsnitt enn ungdommer med to samboende foreldre.
- Den negative sammenhengen mellom skilsmisse og skolekarakterer var sterkere blant ungdom med foreldre med middels til høy utdanning, sammenlignet med de som hadde foreldre med lav utdanning.

- Mors utdanningsnivå drev dette mønsteret, hvor den negative sammenhengen mellom skilsmisse og skolekarakterer var sterkere blant ungdom med middels til høyt utdannede mødre, sammenlignet med lavt utdannede mødre, uavhengig av fars utdanningsnivå.

Resultatene tyder på at foreldres utdanningsnivå modererer sammenhengen mellom foreldres skilsmisse og skolekarakterer hos ungdom. Hos ungdom med lavt utdannede foreldre, virker en skilsmisse å i liten grad samvarierte med ungdommers skolekarakterer. Dette antyder at den uavhengige påvirkningen av et samlivsbrudd er liten på disse ungdommenes skolekarakterer.

Referanser:
Nilsen, S.A., Breivik, K., Wold, B., Askeland, K. G., Sivertsen, B., Hysing, M., & Bøe, T. (2020): Divorce and adolescent academic achievement: Heterogeneity in the associations by parental education. PloS one

Ungdommer med delt bosted rapporterer færre helseplager

R4

Hensikten med denne studien var å undersøke nivåer av helseplager blant ungdommer i ulike familiestrukturer, etter den store økningen av familier som velger delt bosted etter en skilsmisse i Norge. Videre ønsket vi å undersøke hvorvidt tilstedeværelsen av biologiske søsken, halvsøsken, og stesøsken, var assosiert med nivåer av helseplager hos ungdommer.

- Ungdommer med delt bosted rapporterte lavere nivåer av helseplager enn ungdommer som bodde mest hos en enslig forelder eller i en stefamilie.
- Det var ingen statistisk signifikant forskjell i nivåer av helseplager mellom ungdommer med delt bosted sammenlignet med ungdommer som bodde med sine to biologiske foreldre.
- Uavhengig av bosted, var tilstedeværelsen av biologiske søsken assosiert med lavere nivåer av helseplager. Å bo med stesøsken var assosiert med høyere nivåer av helseplager, men kun hos jenter.
- Det ble tatt høyde for foreldres utdanningsnivå og ungdommenes opplevde familieøkonomi i analysene.

Funnene fra studien er i tråd med flere nyere studier som finner mindre helseplager hos ungdommer med delt bosted sammenlignet med ungdommer i andre bostedsordninger etter en skilsmisse. Studien peker videre på viktigheten av å inkludere informasjon om søsken, da helseplager hos ungdom ikke bare var assosiert med hvilke foreldre de bodde sammen med, men også tilstedeværelsen av biologiske søsken og stesøsken.

Referanse:
Nilsen SA, Hysing M, Breivik K, et al. (2019): Complex families and health complaints among adolescents: A population-based cross-sectional study. Scand J Public Health

Psykiske lidelser hos ungdom som har foreldre med en psykisk lidelse

R4

Å ha en forelder med en psykisk lidelse er en kjent risikofaktor for psykiske problemer hos barn og unge, men det finnes få studier som har undersøkt denne sammenhengen blant ungdom som får hjelp i psykisk helsevern for barn og unge (PBU).

Denne studien tok i bruk et koblet datasett som kombinerte informasjon fra ung@hordaland-undersøkelsen og Norsk Pasientregister. Målet var å beskrive kliniske kjennetegn hos ungdom med foreldre med psykisk lidelse sammenlignet med andre ungdom som får hjelp i PBU.

- Omtrent 9% av ungdom som fikk hjelp i PBU var registrert med at de har en forelder med psykisk lidelse.
- Denne gruppen skilte seg fra annen ungdom i PBU ved at de oftere var jenter, hadde en dårligere familieøkonomi, og oftere hadde skilte foreldre.
- I tillegg var gruppen kjennetegnet av at en høyere grad av psykiatrisk komorbiditet, som vil si at de hadde flere samtidige psykiske lidelser enn andre ungdom i PBU.
- Det mest robuste funnet var at denne gruppen oftere hadde depresjons- og atferdsforstyrrelsesdiagnoser sammenlignet med andre ungdom i PBU.

Samlet tyder resultatene på at ungdom som har foreldre med psykisk lidelse utgjør en særlig risikogruppe blant unge som får hjelp i PBU. De skiller seg ut fra andre ungdom i PBU både med tanke på sosiodemografiske og kliniske kjennetegn. Det ser også ut til at PBU underregistrerer antallet barn og unge som har foreldre med psykisk lidelse. Studien understøtter behovet for å sette fokus på psykiske lidelser hos foreldre blant unge som søker hjelp i PBU.

Referanse:
Heradstveit, O., Haugland, B. S. M., Nilsen, S. A., Bøe, T., Sivertsen, B., Hysing, M. (2021): Parental mental illness as a risk factor for adolescent psychiatric disorders: A registry-based study of specialized child and adolescent health services. Child & Youth ServicesUngdom med delt bosted har noe bedre skolekarakterer

Ungdom med delt bosted har noe bedre skolekarakterer

R4

Hensikten med studien var å undersøke sammenhengen mellom ulike bostedsordninger og skolekarakterer hos ungdommer i videregående skole, og i hvilken grad foreldres utdanningsnivå, inntekt, søskensammensetning (biologiske søsken, halvsøsken/stesøsken), og familiesamhold påvirket sammenhengen.

Vi fant at:

- Ungdom med delt bosted etter foreldres samlivsbrudd hadde noe bedre skolekarakterer enn ungdommer som bodde mest hos mor eller far eller i en stefamilie.
- Forskjellen i skolekarakterer ble redusert med 30 – 55 % i analyser som tok høyde for foreldres utdanningsnivå, og noe mindre redusert i analyser som tok høyde for foreldres inntekt.
- Familiesamhold og søskensammensetning påvirket i liten grad sammenhengen mellom bostedsordninger og skolekarakterer.

Resultatene viser at ungdom med delt bosted etter foreldres samlivsbrudd har noe bedre skolekarakterer enn ungdom i andre bostedsordninger etter foreldres samlivsbrudd. En merkbar andel av forskjellen kunne forklares av at ungdom med delt bosted, i gjennomsnitt, hadde foreldre med høyere utdanning enn ungdom i andre bostedsordninger. Fordi foreldres utdanningsnivå som oftest etableres før foreldre får barn og opplever samlivsbrudd, antyder dette at noe av sammenhengen mellom bostedsordning og skolekarakterer stammer fra forskjeller i foreldres utdanningsnivå. Samtidig utelukker ikke funnene at delt bosted i seg selv, også kan ha en direkte påvirkning på ungdommers skolekarakterer.

Referanse:

Nilsen, S. A., Askeland, K. G., Bøe, T., Sivertsen, B., Heradstveit, O., & Hysing, M. (2022): Joint physical custody and academic achievement among youth: A population-based study with registry linkage. *Journal of Family Psychology*

Familiestruktur henger sammen med søvn mønstre og søvn problemer i ungdomstiden

R4

Hensikten med studien var å undersøke sammenhengen mellom moderne familiestrukturer og søvn i sen ungdomstid.

Vi fant at:

- Ungdom med delt bosted etter foreldres samlivsbrudd hadde lignende søvn mønstre på hverdager og i helger (som leggetid og søvn lengde) som ungdom som bodde med sine to samboende foreldre.
- Ungdom som bodde med en enslig mor eller far, eller i en stefamilie, la seg noe senere om kvelden og hadde kortere søvn lengde (ca. 15 min) på hverdager enn ungdommer som bodde med sine to samboende foreldre. De brukte også noe lenger tid på å sovne etter å ha lagt seg, og var noe mer våken i løpet av natten.
- Forekomsten av søvn problemer, som insomni og forsinket søvn fase-syndrom, var jevnt over noe høyere blant ungdom som bodde med en enslig forelder eller i en stefamilie sammenlignet med ungdom som bodde med sine to samboende foreldre.
- Få forskjeller i søvn problemer blant ungdom med delt bosted og de som bodde med sine to samboende foreldre ble funnet. Men, ungdom med delt bosted hadde en høyere risiko for forsinket søvn fase-syndrom og for å forsove seg.
- Resultatene holdt seg relativt stabile i analyser som tok høyde for forskjeller i sosioøkonomiske ressurser og symptomer på depresjon på tvers av familiestruktur.

Resultatene viser at familiestruktur henger sammen med søvn mønstre og søvn problemer i ungdomstiden. Ungdom som bor med en enslig mor, enslig far, eller i en stefamilie etter foreldres samlivsbrudd har noe dårligere søvn mønstre og høyere risiko for søvn problemer enn ungdom som bor med sine to samboende foreldre. Ungdom med delt bosted kan ha en noe høyere risiko for forsinket søvn fase og forsovelser. Funnene viser at familiestruktur er en markør, og kan være av betydning, for hvordan ungdom sover.

Referanse:

Nilsen, S. A., Bergström, M., Sivertsen, B., Stormark, K. M., & Hysing, M. (2022): Sleep in adolescence: Considering family structure and family complexity. *Journal of Marriage and Family*

Psykisk helse som målt ved Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ) hos enslige mindreårige flyktninger sammenlignet med norske ungdommer

R4

Hensikten med studien var å undersøke indikatorer på psykisk helse hos 81 enslige mindreårige flyktninger bosatt i Bergen som deltok i Veien til Selvstendighet prosjektet. Deres svar ble sammenlignet med en kjønns- og alders-matchet kontrollgruppe av ungdommer fra ung@hordaland studien. Studien undersøkte også psykometriske egenskaper ved SDQ når utfylt av enslige mindreårige flyktninger.

Vi fant at:

- Enslige mindreårige flyktninger rapporterte i større grad å føle seg bekymret, redd og ulykkelige enn norske ungdommer. De rapporterte også å i større grad å føle seg ensomme, oppleve å bli mobbet, og å mangle en eller flere gode venner.
- Samtidig rapporterte de enslige mindreårige flyktningene å i større grad hjelpe andre, dele med andre, og å bry seg om andre enn norske ungdommer.
- Svake psykometriske egenskaper ved SDQ-subskalaene ble oppdaget når utfylt av enslige mindreårige flyktninger.

Resultatene viser at enslige mindreårige flyktninger i større grad rapporterer om symptomer som kan være forenlig med angst og depresjon enn norske ungdommer. De opplever også å i mindre grad ha god kontakt med jevnaldrende, selv om de i større grad opplever seg selv om hjelpsomme og snille enn norske ungdommer. Svake psykometriske egenskaper ble oppdaget ved SDQ når utfylt av enslige mindreårige flyktninger. Dette indikerer at bruk av summeskårer fra SDQ-subskalaene til å måle grad av underliggende psykiske problemer, som for eksempel atferdsproblemer, ikke støttes av funnene våre. SDQ bør derfor bli brukt med forsiktighet dersom administrert til enslige mindreårige flyktninger. Det trengs flere og større studier for å undersøke psykometriske kvaliteter til SDQ og andre spørreskjemaer som søker å måle psykiske problemer hos enslige mindreårige flyktninger.

Referanse:

Nilsen, S. A., Kvestad, I., Randal, S. B., Hysing, M., Sayyad, N., & Bøe, T. (2022): Mental health among unaccompanied refugee minors after settling in Norway: A matched cross-sectional study. Scandinavian Journal of Public Health

Samlivsbrudd hos foreldre og skolefravall hos ungdommer

R4

Denne studien ønsket å kartlegge sammenhengen mellom foreldres samlivsbrudd og skolefravall hos ungdommer, og undersøke mulige årsaker til denne sammenhengen.

Resultatene viste at:

- Skolefravall, definert som ikke fullført VGS fem år etter påbegynt utdanning, var mer vanlig hos ungdom med skilte/separerte foreldre sammenlignet med ungdom med samboende foreldre.
- Av den forklarte forskjellen i skolefravall mellom gruppene, kunne mest tilskrives forskjeller i foreldres utdanningsnivå, etterfulgt av husholdningsinntekt og helseplager. Familiesamhold og venneproblemer forklarte en mindre del av forskjellen.
- Disse faktorene kunne til sammen forklare rundt en tredjedel av den høyere oddsen for skolefravall hos ungdom med skilte/separerte foreldre.

Siden foreldres utdanningsnivå ofte er etablert før foreldrene rekker få barn og skille seg, tyder resultatene på at noe av den høyere forekomsten av skolefravall blant ungdom med separerte foreldre kan skyldes at de har foreldre med lavere utdanningsnivå, heller enn samlivsbruddet i seg selv. Da omlag 31% av forskjellene i skolefravall kunne forklares av variablene inkludert i denne studien, fremhever funnene også at sammenhengen mellom foreldres samlivsbrudd og skolefravall i ungdomstiden er kompleks og sannsynlig påvirket av et samspill av flere faktorer enn de undersøkt i denne studien.

Referanse:

Karhina K, Bøe T, Hysing M, Askeland KG, Nilsen SA. (2023). Parental separation and school dropout in adolescence. Scandinavian Journal of Public Health

Samlivsbrudd, negative livshendelser, og psykisk helse hos ungdommer

R4

Denne studien ønsket å kartlegge negative livshendelser hos ungdommer med skilte foreldre, og undersøke i hvilken grad sammenhengen mellom foreldes skilsmisse og psykisk helse hos ungdommer påvirkes av negative livshendelser.

Resultatene viste at:

- Ungdom med skilte foreldre hadde mer symptomer på depresjon, angst, ADHD, og atferdsvansker enn ungdommer med ikke-skilte foreldre.
- Forekomsten av negative livshendelser, slik som å ha opplevd en alvorlig ulykke, vold fra en voksen, eller dødsfall av nære venner og familie, var høyere blant ungdom med skilte foreldre enn blant de med ikke-skilte foreldre.
- Sammenhengen mellom foreldres samlivsbrudd og psykisk helse ble svakere når justert for forekomst av negative livshendelser.
- Det var ingen tydelig forskjell i sammenhengen mellom negative livshendelser og psykisk helse mellom ungdommer med skilte sammenliknet med ikke-skilte foreldre.

Funnene antyder at høyere eksponering negative livshendelser kan være en del av forklaringen på hvorfor ungdom med skilte foreldre har mer symptomer på psykiske problemer enn de med ikke-skilte foreldre. Det ble derimot ikke funnet tegn til at foreldres skilsmisse øker sårbarheten for psykiske problemer etter eksponering for negative livshendelser. Samlet viser funnene at foreldres skilsmisse og andre negative livshendelser henger sammen, og at begge er betydningsfulle for ungdommers psykiske helse. Dette kan være nyttig informasjon for de som jobber med psykiske helsetjenester til ungdommer.

Referanse:

Karhina, K., Bøe, T., Hysing, M. et al. (2023) Parental separation, negative life events and mental health problems in adolescence. BMC Public Health

Psykiske vansker, negative livsopplevelser og resiliens blant ungdommer i kontakt med barnevernet

R4

Ungdommer i kontakt med barnevernet opplever flere negative livsopplevelser og psykiske vansker enn den generelle befolkningen. I tillegg opplever de færre beskyttende faktorer relatert til resiliens. Det er imidlertid begrenset kunnskap om forholdet mellom negative livsopplevelser, psykisk helse og resiliens blant ungdom i kontakt med det norske barnevernet, spesielt blant de som får tiltak i hjemmet. Formålet med denne studien var å undersøke denne sammenhengen blant ungdom som mottar tiltak i hjemmet og de som bor i fosterhjem sammenliknet med den generelle ungdomspopulasjonen. Utvalget bestod av 9492 ungdommer mellom 16 og 19 år, der 138 bekreftet å motta tiltak i hjemmet og 145 rapporterte å bo i fosterhjem.

- Resultatene viste at barnevernsgruppene opplevde flere negative livsopplevelser, hadde signifikant mer psykiske vansker og færre beskyttende faktorer sammenliknet med den generelle befolkningen.
- Ungdommer som mottok tiltak i hjemmet, rapporterte konsekvent mest utfordringer sammenliknet med den generelle populasjonsutvalget.
- Omtrent 30% av sammenhengen mellom å ha kontakt med barnevernet og psykiske vansker kunne forklares av negative livsopplevelser.
- Høyere skårer på beskyttende faktorer hang sammen med lavere nivåer av psykiske vansker.
- Både faktorer i personen selv, familien og det sosiale nettverket hadde en beskyttende effekt på psykisk helse, uavhengig av antall negative livsopplevelser.

Disse funnene indikerer et behov for å identifisere negative livsopplevelser og legge til rette for å fremme beskyttelsesfaktorer i barnevernsgruppene.

Referanse:

Furuhaug, R. A., Markussen, V. E. J., Hysing, M., Nilsen, S. A., Heradstveit, O., Askeland, K. G. (2024): Mental health, negative life events and resilience among adolescents in contact with the child welfare services. Children and Youth Services Review

Beskyttende faktorer hos enslige mindreårige flyktninger

R4

Hensikten med studien var å få mer kunnskap om selv-rapporterte beskyttende faktorer hos en gruppe enslige mindreårige flyktninger i alderen 15-20 år bosatt i Bergen kommune, og sammenligne med en kontrollgruppe bestående av jevnaldrende ungdommer. Videre undersøktes også sammenhengen mellom beskyttende faktorer hos ungdommene og kjennetegn som i tidligere studier har vist seg å henge sammen med bedre psykisk helse. De enslige mindreårige var rekruttert gjennom forskningsprosjektet Veien til selvstendighet, og kontrollgruppen bestod av deltagere fra ung@hordaland studien.

Funnene fra studien viser at:

- Enslige mindreårige rapporterte om færre beskyttende faktorer enn jevnaldrende i kontrollgruppen.
- Enslige mindreårige gutter rapportere lavere skåre på faktorene målorientering og sosial støtte enn enslige mindreårige jenter.
- Å ha hyppig kontakt med familie i hjemland viste en sammenheng med alle målene på beskyttende faktorer blant de enslige mindreårige.
- Antall fritidsaktiviteter, graden av støtte i bomiljøet og hyppigheten av kontakt med kontaktpersonen i barnevernet viste liten sammenheng med beskyttende faktorer blant deltagerne.

Resultatene tyder på at enslige mindreårige har færre beskyttende faktorer i livene sine enn sine jevnaldrende fra den generelle befolkningen. Blant enslige mindreårige var det sammenheng mellom det å ha kontakt med familie i hjemlandet og beskyttende faktorer.

Referanse:

Heimli, O. M., Kvestad, I., Bøe, T., Sayyad, N., Nilsen, S. A., Randal, S., Askeland, K. G. (2024): Protective factors associated with resilience among unaccompanied refugee minors after settling in Norway: a matched cross-sectional study. *European Child & Adolescent Psychiatry*

Foreldre utenfor arbeidslivet og skolefungering blant ungdom – hvilken betydning har samhold i familien, foreldres utdanning og familiens inntekt?

R4

I denne studien undersøkte vi sammenhengen mellom foreldre som står utenfor arbeidslivet og karakterer og gjennomføring av videregående skole i ungdomstiden. Vi undersøkte videre betydningen av samhold i familien, familiens inntekt og foreldrenes utdanning for denne sammenhengen.

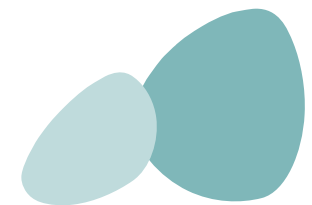
Resultatene fra studien viste at:

- Ungdom med en forelder utenfor arbeid hadde lavere gjennomsnittskarakterer og gjennomføringsgrad av videregående skole sammenliknet med ungdommer med begge foreldrene i arbeid.
- Sammenhengene kunne delvis forklares av samhold i familien, foreldres utdanning og familiens inntekt.
- Foreldres utdanning hadde den sterkeste dempende effekten på sammenhengen mellom foreldre utenfor arbeid og gjennomsnittskarakterer. For gjennomføring av videregående var foreldres utdanning og samhold i familien av omtrent like stor betydning.
- Høyere nivåer av samhold i familien var assosiert med en større økning i gjennomsnittskarakterer for ungdommer med begge foreldrene i arbeid.

Funnene tyder på at ungdom med foreldre utenfor arbeidslivet har høyere risiko for dårlig skolefungering enn jevnaldrende med begge foreldrene i arbeid. Sett i sammenheng med de positive sammenhengene mellom foreldres utdanning, inntekt, samhold i familien og skoleutfallene, understreker studien viktigheten av foreldrene og familien for skolefungering i ungdomsårene.

Referanse:

Askeland, K. G., Radlick, R. L., Bøe, T., Hysing, M., La Greca, A. M., Nilsen, S. A. (2024): Parental unemployment and educational outcomes in late adolescence: the importance of family cohesion, parental education, and family income in a Norwegian study. *Scandinavian Journal of Public Health*

ADOPSJON

Adopterte ungdommer har mer psykiske vansker

R4

Denne studien ønsket å undersøke psykisk helse hos adopterte ungdommer i sammenheng med beskyttende faktorer i form av resiliens. Resiliens ble i denne sammenheng definert som personlig kompetanse, sosial kompetanse, sosial støtte, samhold i familien og personlig struktur.

- Ungdom med bakgrunn som internasjonalt adopterte rapporterte flere symptomer på depresjon, ADHD, OCD og perfeksjonisme enn ikke-adoptert ungdom.
- Det var derimot ingen forskjeller i beskyttende faktorer ved resiliens mellom adoptert og ikke-adoptert ungdom.
- Ungdom som hadde høyere resiliensskårer rapporterte færre psykiske vansker.

Resultatene viser at internasjonalt adoptert ungdom i Norge rapporterer høyere forekomst av psykiske helsevansker enn ikke-adoptert ungdom, samtidig som de viser samme nivå av beskyttende faktorer i form av resiliens. Dette er viktig informasjon både for adoptivforeldre og for helsepersonell siden kunnskap om slike beskyttende faktorer kan danne grunnlaget for forebyggende arbeid rettet mot adoptert ungdom.

Referanse:

Askeland, K. G., Hysing, M., Aarø, L. E., Tell, G. S., Sivertsen, B. (2015): Mental health problems and resilience in international adoptees: Results from a population-based study of Norwegian adolescents aged 16–19 years. *Journal of Adolescence*

Større risiko for problematisk rusbruk blant internasjonalt adopterte ungdommer

R4

Tidligere studier har vist at internasjonalt adopterte ungdommer har økt risiko for psykiske vansker, men man vet lite om problematisk alkohol og stoffbruk, som er viktige indikatorer på skjevutvikling i ungdomstiden. Denne studien undersøkte

bruksmønster og grad av problematisk rusbruk blant adopterte og ikke-adopterte ungdommer som deltok i ung@hordaland.

- En stor andel av ungdommene hadde prøvd alkohol eller illegale stoffer, og det var ingen forskjeller mellom andelen adopterte og ikke-adopterte ungdom som hadde prøvd rus.
- Det var heller ingen forskjeller i bruksmønster, herunder hvor mye alkohol ungdommene drakk og hvor mange ganger de hadde drukket seg fulle.
- Likevel hadde de internasjonalt adopterte ungdommene høyere skåre på problematisk rus- og alkoholbruk, målt ved spørreskjemaet CRAFFT. De rapporterte blant annet oftere at de brukte alkohol eller rusmidler til å slappe av eller føle seg bedre, når de var alene samt at foreldre eller venner var bekymret for deres rusbruk.

Disse funnene tyder på at ungdomstiden kan være spesielt utfordrende for internasjonalt adoptert ungdom, og at problematisk alkohol og rusbruk kan utvikles i disse årene. Forskjellene i problematisk alkohol og rusbruk kunne i stor grad forklares av at de internasjonalt adopterte ungdommene rapporterte flere symptom på psykiske vansker. Det er derfor viktig at adopterte ungdommer som opplever vansker har tilgang på hjelpetjenester.

Referanse:

Askeland, K. G., Sivertsen, B., Skogen, J. C., La Greca, A. M., Tell, G. S., Aarø, L. E., Hysing, M. (2018): Alcohol and drug use among internationally adopted adolescents: Results from a Norwegian population-based study. *American Journal of Orthopsychiatry*

Adopterte ungdommer sover kortere og har økt forekomst av insomni

R4

Hensikten med denne studien var å sammenlikne søvnmonster og insomni blant internasjonalt adoptert ungdom og ikke-adopterte jevnaldrende. I tillegg ble betydningen av alder ved adopsjon undersøkt.

- Adopterte ungdommer sov kortere enn ikke-adopterte jevnaldrende, hovedsakelig fordi de våknet igjen etter innsovning.
- De rapporterte også økt forekomst av insomni, noe som delvis kunne forklares av symptomer på depresjon.
- Ungdom som ble adoptert etter de var ett år gamle rapporterte større søvnvansker enn de som ble adoptert før de var ett år gamle.

Disse funnene tyder på at søvnvansker er hyppige blant internasjonalt adopterte ungdommer, som rapporterer om betydelig kortere søvntid enn det som er anbefalt for denne aldersgruppen.

Referanse:

Askeland, K. G., Sivertsen, B., Hysing, M. (2020): Sleep patterns and insomnia among internationally adopted adolescents. Sleep Health.

SOSIOØKONOMISK STATUS

Lav sosioøkonomisk status henger sammen med psykiske vansker

R4

Å vokse opp i en familie med lav sosioøkonomisk status er forbundet med risiko for å utvikle psykiske helsevansker. I disse studiene ønsket vi å undersøke hvordan familiers økonomiske situasjon og foreldres utdanningsnivå hang sammen med psykiske vansker blant norske barn. Vi ville også identifisere mekanismer som kunne forklare sammenhengen mellom sosioøkonomisk status og psykisk helse.

- ▶ Lav sosioøkonomisk status var forbundet med flere symptomer på atferdsvansker, hyperaktivitet og oppmerksomhetsvansker, emosjonelle vansker og utfordringer i vennerelasjoner hos barna.
- ▶ Søvnvansker i form av problemer med innsoving og hyppig oppvåkning bidro til å forklare sammenhengen mellom sosioøkonomisk status og psykiske vansker blant barna.
- ▶ Negative oppdragelsesstrategier ved bruk av straff og kjeft var også hyppigere blant foreldre med lav sosioøkonomisk status.

Studiene bekrefter at familiers økonomiske situasjon og foreldres utdanningsnivå påvirker barns psykiske helse. Mekanismer som kan forklare sammenhengen mellom sosioøkonomisk status og psykiske helsevansker, herunder søvnkvalitet og oppdragelsesstrategier, er viktig å inkludere i behandling slik at barnas vansker blir forstått i en helhet.

Resultatene er en del av doktoravhandlingen til Tormod Bøe, som disputerte for PhD-graden ved Universitetet i Bergen i 2014 med avhandlingen: «Socioeconomic status and mental health in children and adolescents».

Referanser:

Bøe, T., Nygaard, S. N., Øverland, Lundervold, A., Hysing, M. (2012): Socioeconomic status and children's mental health: results from the Bergen Child Study. Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology

Bøe, T., Hysing, M., Stormark, K. M., Lundervold, A., Sivertsen, B. (2012): Sleep problems as a mediator of the association between parental education levels, perceived family economy and poor mental health in children. Journal of Psychosomatic Research

Bøe, T., Heiervang, Sivertsen, B., Heiervang, E., Goodman, R., Lundervold, A., Hysing, M. (2014): Socioeconomic status and child mental health: the role of parental emotional well-being and parenting practices. Journal of Abnormal Child Psychology

Opplevelse av fattigdom kan føre til psykiske vansker blant ungdommer

R4

Denne studien ønsket å kartlegge hvorvidt den subjektive opplevelsen av fattigdom påvirket den psykiske helsen til ungdommer som deltok i ung@hordaland. Totalt 9166 svarte på spørsmål om psykisk helse og hvordan de opplevde sin families økonomiske situasjon. Disse dataene ble knyttet sammen med informasjon om familieinntekt fra skatteetaten.

- Resultatene viste at ungdommer som opplevde at de hadde dårligere familieøkonomi enn andre viste flere symptomer på depresjon og ADHD.
- Forskerne fant også at opplevelsen av å ha dårligere økonomi enn andre var mest vanlig hos ungdommer i husholdninger som faktisk hadde lav inntekt. Disse ungdommene hadde også foreldre som ikke var i arbeid, hadde lavt utdanningsnivå, samt at de bodde med bare en av foreldrene.
- Dette viser at ungdommenes oppfatning av familiens sosiale posisjon samsvarer relativt godt med de faktiske sosioøkonomiske forholdene i familiene.

Resultatene fra studien tyder på at familienes inntekt er indirekte knyttet til symptomer på psykiske helseproblemer gjennom ungdommens opplevelse av familiens økonomi. Å forbedre familiens økonomiske situasjon, kan derfor ha indirekte positive effekter på psykisk helse.

Referanse:

Bøe, T., Dearing, E., Stormark, K.M., Zachrisson, H. D. (2017): Subjective Economic Status in Adolescence: Determinants and Associations with Mental Health in the Norwegian Youth@Hordaland Study. Journal of family and economic issues

Lav inntekt i barndommen henger sammen med flere psykiske vansker i ungdomstiden

R4

Denne studien ønsket å undersøke sammenheng mellom familieinntekt i barndommen og psykiske vansker i ungdomstiden. Forskerne undersøkte en gruppe ungdommer som aldri hadde hatt lavinntekt, og en gruppe som hadde hatt lavinntekt hele barndommen. I tillegg undersøkte de to grupper som hadde hatt lavinntekt i deler av barndommen, enten tidlig eller seint i barndommen.

Symptomer på emosjonelle problemer, symptomer på depresjon, atferdsproblemer, venneproblemer, hyperaktivitet/uopmerksomhet (ADHD) og generelle psykiske vansker ble kartlagt.

- Resultatene viste at ungdommer som har vokst opp i en familie med lav inntekt har flere symptomer på psykiske problemer enn de som aldri har opplevd lavinntekt.
- Ungdommene som aldri hadde opplevd lavinntekt rapporterte færre symptomer på depresjon, enn dem som hadde hatt dårlig økonomi tidlig i barndommen og hele barndommen.
- Ungdommene som aldri hadde opplevd lavinntekt rapporterte også færre venneproblemer enn dem som hadde hatt lavinntekt tidlig i barndommen og hele barndommen. Men her fant forskerne at ungdommene som hadde hatt lavinntekt i deler av barndommen hadde mindre venneproblemer enn dem som hadde hatt dette hele barndommen.
- De som hadde lavinntekt sent i barndommen hadde mer emosjonelle problemer og atferdsproblemer enn dem som aldri hadde hatt lavinntekt.
- Symptomer på ADHD hadde ikke sammenheng med familiens inntektshistorikk.

Generelt sett tyder funnene i denne studien på at ungdommer som aldri har opplevd lavinntekt i barndommen har mindre symptomer på de fleste psykiske vansker i ungdomsårene. Resultatene viser også at det å oppleve lavinntekt tidlig i barndommen er spesielt betydningsfullt i forhold til utvikling av symptomer på depresjon. Videre så man at langsiktig, snarere enn forbigående lavinntekt, hadde betydning for utvikling av venneproblemer. Det var også mer atferdsvansker blant dem som hadde opplevd dårlig økonomi sent i barndommen sammenlignet med dem som hadde lavinntekt i hele barndommen. I kontrast til tidligere forskning var det imidlertid ikke sammenheng mellom inntektshistorikk og symptomer på ADHD i denne studien.

Referanse:

Bøe, T., Skogen, J. C., Sivertsen, B., Hysing, M., Petrie, K. J., Dearing, E., Zachrisson, H. D. (2017): Economic volatility in childhood and subsequent adolescent mental health problems: a longitudinal population-based study of adolescents. *BMJ Open*

Ungdommer fra familier med lav sosioøkonomisk status har mer søvnvansker

R4

Denne studien ønsket å kartlegge sosial gradient i søvnvansker og faktorer som kunne forklare dette som familiesamhold og psykisk helse.

- Resultatene viste at ungdommer fra familier med lavere sosioøkonomisk status hadde gjennomsnittlig kortere søvntid, større grad av søvnunderskudd og større forskjell i søvntid mellom hverdag og helg. Blant disse ungdommene var det også høyere forekomst av insomni.

- Dette kan sees på som forsterket mønster av det som er typisk for søvn i ungdomstiden; de sover lite og det er stor grad av forskyvning av søvntid mellom hverdag og helg. Depressive symptomer og lavere grad av familiesamhold kunne forklare noe av forskjellen i søvnvansker.

Resultatene fra denne studien viser at søvnvansker er mer utbredt hos ungdom fra familier med lav sosioøkonomisk status. Resultatene indikerer at man bør være spesielt oppmerksom på søvnvansker i denne gruppen og sette inn forebyggende tiltak. Det kan være hensiktsmessig med en bred tilnærming, der både familieforhold og psykisk helse sees i sammenheng med søvnvanskene.

Referanse:

Hysing, M., Petrie, K. J., Bøe, T., Lallukka, T., Sivertsen, B. (2019): The social gradient of sleep in adolescence: Results from the youth@hordaland survey. *European Journal of Public Health*

Viktig å vurdere familiebelastninger og livshendelser blant ungdommer fra familier med lav sosioøkonomisk status

R4

Denne studien undersøkte opplevd familiebelastning og negative livshendelser sammen med sosioøkonomisk status og psykisk helse, blant 2043 barn i alderen 11-13 år som deltok i Barn i Bergen.

- Resultatene viste at familier med lav sosioøkonomisk status også beskrev hyppigere familiebelastninger og erfaring med negative livshendelser, og at dette bidro til økte psykiske vansker hos barna.
- Forskerne fant at enkelte livshendelser og familiestressorer forekom hyppigere i familier med lavere sosioøkonomisk status. Summen av risikofaktorer var forbundet med flere symptomer på psykiske helseproblemer.

Denne studien bekrefter sammenhengen mellom sosioøkonomisk status, negative livshendelser og psykiske vansker blant barn. Sammenhengene mellom familiebelastninger, negative livshendelser og psykiske vansker var svakere enn det som er funnet i tidligere undersøkelser. En forklaring på dette kan være at det sosiale sikkerhetsnettet i Norge kan virke beskyttende.

Referanse:

Bøe, T., Serlachius, A. S., Sivertsen, B., Petrie, K. J., Hysing, M. (2017): Cumulative effects of negative life events and family stress on children's mental health: the Bergen Child Study. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*

Økende fattigdom i barndommen har sammenheng med senere søvnvansker

R4

Det er tidligere funnet en sosial gradient i søvnmonster, men få studier har undersøkt sammenhengen mellom sosioøkonomisk status og søvn over tid og ved bruk av registerdata for familieøkonomi.

- Det ble funnet fire grupper med ulik sosioøkonomisk status: alltid fattig, inn i fattigdom, ut av fattigdom og aldri fattig.
- Gruppen av barn som viste en utvikling inn i fattigdom viste oftere søvnvansker enn de som aldri var fattige.
- Søvnvanskene viste seg både ved kortere søvnlengthe og oppvåkninger om natten.

Studien viser at barn som vokser opp i familier som får dårligere økonomi over tid er ekstra sårbare for søvnvansker i ungdomstiden, og dette bør integreres i forebyggende tiltak for familier med ustabil økonomi.

Referanse:
Sivertsen, B., Bøe, T., Skogen, J. C., Petrie, K. J., Hysing, M. (2017): Moving into poverty during childhood is associated with later sleep problems. Sleep Medicine

Sammenhengen mellom familieøkonomi gjennom barndommen og bruk av rusmidler i ungdomstiden

R4

Sosioøkonomisk status er en av flere faktorer som har innvirkning på ungdoms rusbruk, men sammenhengene er komplekse. Målet med denne studien var å undersøke hvordan longitudinelle data om familieinntekt gjennom barndommen hang sammen med rusbruk i ungdomstiden. Studien brukte data fra en kobling mellom ung@hordaland-undersøkelsen og opplysninger om husholdningsinntekt fra Skatteetaten.

Studien inkluderte 8983 ungdommer i alderen 16 til 19 år.

Fire grupper ble identifisert basert på hvordan husholdningsinntekt utviklet seg gjennom barneårene:

(1) De som aldri hadde lav inntekt, (2) de som hadde vedvarende lav inntekt, og henholdsvis (3) de som fikk økning i inntekt og (4) de som fikk redusert inntekt.

- De som vokste opp med vedvarende lav husholdningsinntekt skilte seg ut fra de andre gruppene ved å ha en generelt lavere bruk av rusmidler.

- Unntaket var daglig røyking, som var lavest hos ungdommene som aldri hadde lav inntekt i barndommen.

Denne studien fant en redusert bruk av rusmidler som alkohol og narkotika blant barn som har generelt levd med dårlig familieøkonomi gjennom barndommen. Ungdom som hadde gjennomlevd en «overgang» i familiens økonomi – enten inn i eller ut av fattigdom – framstod som en potensiell sårbar gruppe med tanke på rusbruk i ungdomsårene.

Referanse:
Skogen, J. C., Sivertsen, B., Hysing, M., Heradstveit, O., Bøe, T. (2019): Economic circumstances in childhood and subsequent substance use in adolescence—a latent class analysis: The youth@ hordaland study. Frontiers in psychology

Sammenhengen mellom perfeksjonisme og demografiske variabler hos ungdommer

R4

Perfeksjonisme kan defineres som en tendens til å sette overdrevent strenge krav til seg selv og et ønske om å gjøre ting feilfritt. Utviklingen av perfeksjonisme i ungdomstiden har fått økt oppmerksomhet i lys av et kulturelt fokus på prestasjoner og høye standarder. Likevel er det få studier som har undersøkt perfeksjonistiske trekk blant ungdommer fra den generelle befolkningen.

Hensikten med dette studiet var å kartlegge selv-rapportert perfeksjonisme hos ungdommer ved dimensjonene selvorientert og sosialt orientert perfeksjonisme, og undersøke om det var forskjeller i perfeksjonisme på tvers av kjønn, alder og sosioøkonomisk status (SES) målt ved opplevd familieøkonomi og foreldres utdanning

- Det var få kjønns- og aldersforskjeller i gjennomsnittlige skårer på perfeksjonisme
- Det var imidlertid signifikant flere jenter enn gutter i utvalget som viste høye skårer på alle dimensjonene av perfeksjonisme
- Høye skårer på perfeksjonisme var relatert til opplevd familieøkonomi, men ikke foreldres utdanning

Resultatene viser mindre kjønns- og aldersforskjeller for perfeksjonisme enn forventet og nyanserer sammenhengen mellom perfeksjonistiske trekk og SES blant ungdommer fra den generelle befolkningen.

Referanse:
Sand, L., Bøe, T., Shafan, R., Stormark, K. M., Hysing, M. (2021): Perfectionism in Adolescence: Associations With Gender, Age, and Socioeconomic Status in a Norwegian Sample. Front. Public Health

KARTLEGGINGSVERKTØY

Spørreskjemaet SDQ kan underestimere kjønnsforskjeller i atferdsvansker

R1

SDQ (Strengths and Difficulties Questionnaire) er hyppig i bruk i norske studier for å kartlegge psykisk helse, og måler fem problemområder: emosjonelle vansker, atferdsvansker, hyperaktivitet, oppmerksomhetsvansker og sosiale vansker. I denne studien ønsket vi å undersøke hvordan skjemaet SDQ målte atferdsvansker blant ungdommer i alderen 16 til 19 år.

- Studiet bekreftet at SDQ måler de fem problemområdene som det er utformet for å kartlegge hos barn og unge.
- Det ble imidlertid funnet at jenters atferdsvansker kan overestimeres av SDQ, noe som kan bidra til at kjønnsforskjellene i atferdsvansker blir kunstig lave blant ungdommene.
- Dette kan forklares med at noen av spørsmålene om atferdsvansker også måler emosjonelle vansker, som er mer hyppig blant jenter.

Resultatene viser at SDQ måler fem ulike psykiske helsevansker blant barn og unge. Det er imidlertid en fare for at atferdsvansker blir forhøyet blant jenter og at kjønnsforskjellene på dette området dermed kan underestimeres. Dette bør tas hensyn til dette ved undersøkelser av atferdsvansker blant unge.

Referanse:

Bøe, T., Hysing, M., Skogen, J. C., Breivik, K. (2016): The Strength and Difficulties Questionnaire (SDQ): Factor structure and gender equivalence in Norwegian adolescents. PLoS One

Spørreskjema om resiliens (READ) kan kartlegge beskyttende faktorer i ungdomstiden

R1

Utvikling i ungdomstiden påvirkes av både risikofaktorer som kan føre til negativ utvikling, og beskyttende faktorer som fremmer positiv utvikling. Resiliens handler om evne til å håndtere motstand, og kan beskrives som prosessen der beskyttende faktorer motvirker, eller reduserer den negative påvirkningen risiko har på senere utvikling.

I ung@hordaland-undersøkelsen ble det inkludert et mål på beskyttende faktorer knyttet til resiliens som er utviklet sp-

esielt for bruk blant ungdom, Resilience Scale for Adolescents (READ). Denne studien ønsket å evaluere bruken av READ blant ungdommene i utvalget.

- Vi fant at READ består av fem faktorer som måler: 'Målorientering,' 'Tro på seg selv,' 'Sosial kompetanse,' 'Sosial støtte' og 'Samhold i familien.'
- Med denne inndelingen fungerer READ godt som et mål på resiliensfaktorer blant ungdom, både for gutter og jenter. Gutter skåret høyere enn jenter på 'Tro på seg selv,' mens jenter skåret høyere på 'Sosial støtte.'
- Videre fant vi at høyere skårer på de ulike READ faktorene hang sammen med lavere skårer på psykiske vansker målt ved Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ).

Denne studien understøtter bruken av READ blant norske ungdommer som mål på resiliens, med fem klare underskalaer. En fordel med READ er at det inkluderer beskyttende faktorer både i personen selv, i familien og i det sosiale nettverket, som ansees som de viktigste domenene innen resiliensteori. Samtidig er det noen viktige områder som ikke er med, for eksempel effektive skoler og trygge nabolag.

Referanse:
Askeland, K. G., Hysing, M., Sivertsen, B., Breivik, K. (2019): Factor structure and psychometric properties of the resilience scale for adolescents (READ). Assessment

Valg av kartleggingsmetode påvirker forekomst av ADHD

Det finnes ulike instrumenter for å kartlegge symptomer på ADHD. Denne studien sammenlig- net fire etablerte metoder for å estimere forekomst av ADHD. To spørreskjema: herunder DSM-IV ADHD symptomskala og Strength and Difficulties Questionnaire (SDQ), og to diagnostiske intervju: Development and Well-Being Assessment (DAWBA) og Schedule for Affective Disorders and Schizophrenia for School Aged Children (K-SADS).

- Det var relativt god overensstemmelse mellom de ulike kartleggingsinstrumentene for ADHD.
- DAWBA viste noe lavere forekomst av ADHD sammenlignet de andre instrumentene.

Resultatene viser at selv om instrumentene viser samsvar i resultater, varierer estimer for forekomst av ADHD som et resultat av hvilket kartleggingsverktøy som velges. Dette bør tas med i betraktning når slike symptomer skal undersøkes blant barn og unge.

Referanse:
Posserud, M. B., Ullebø, A. K., von Plessen, K. J., Stormark, K. M., Gillberg, C., Lundervold, A. (2014): Influence of assessment instrument on ADHD diagnosis. European Child & Adolescent Psychiatry

Stroop-testen som mål på inhibering hos barn med ADHD

«Stroop Interference Test» er en etablert test for evne til inhibering, som vil si å kunne stoppe egne impulser, dempe og regulere egen atferd. Testen har imidlertid vist ulike resultater i studier av barn med ADHD. Denne studien ut- førte Stroop-testen på gutter med ADHD sammenlignet med barn med andre psykiske vansker og uten psykiske vansker. Både responstid og antall feil ble målt i studien.

- Barn med ADHD viste svakere evne til inhibering enn barna uten ADHD.
- Kun grad av feilsvar på testen predikerte foreldres rapportering av inhibering.

Studien viser at Stroop-testen er sensitiv for å måle evne til inhibering hos barn med ADHD, men at mål på feilsvar heller enn responstid bør benyttes.

Referanse:
Sørensen, L., Plessen, K. J., Adolfsdottir, S., Lundervold, A. (2014): The specificity of the Stroop interference score of errors to ADHD in boys. Child Neuropsychology, A Journal on Normal and Abnormal Development in Childhood and Adolescence

Spørreskjemaet SDQ er godt egnet til å kartlegge psykiske vansker over tid

I denne studien har forskerne undersøkt i hvilken grad det er overensstemmelse mellom foreldre og lærere i deres beskriv- elser av barna på SDQ. Det er også undersøkt i hvilken grad SDQ måler de samme symptomene over tid for de som deltok både i runde en og runde to av Barn i Bergen studien.

- Resultatene viste stor grad av samsvar mellom foreldre og lærere, samtidig som det også var områder med variasjon mellom hvordan lærere og foreldre beskrev barna.
- Videre tydet resultatene også på at instrumentet i stor grad målte de samme symptomene over tid.

Studien understøtter at det mye benyttede kartleggingsinstrumentet for psykisk helse, SDQ, er godt egnet til å se på ut- vikling av psykiske symptomer over tid. Resultatene tilsier også at summeskårene kan brukes for gjentatte målinger, f.eks. i klinisk praksis.

Der det er mulig, anbefales det å samle inn informasjon fra både foreldre og lærere for å få mer pålitelig og gyldig infor- masjon om barnet som undersøkes. Forskerne anbefaler også at skalaene behandles som latente skårer heller enn sum-

meskårer, dersom de skal brukes i longitudinelle analyser hvor man ønsker å kombinere svar fra foreldre og lærere.

Referanse:
Smid, S. C., Hox, J. J., Heiervang, E. R., Stormark, K. M., Hysing, M., Bøe, T. (2018): Measurement equivalence and convergent validity of a mental health rating scale. Assessment

Faktoranalyse av spørreskjemaet SDQ bekreftet etablert modell

R1

Hensikten med dette studiet var å teste en 5-faktormodell ved bruk av SDQ blant barn i alderen 7-9 år. Data-materialet besto av rapporter fra foreldre og lærere.

- Den etablerte 5-faktormodellen viste god overensstemmelse med faktorstrukturen i utvalget, og ingen av de alternative modellene fikk støtte i datamaterialet.

Resultatene understøtter en noe tilpasset 5-faktormodell i det gjeldende utvalget basert på både foreldrerapporterte og lærerrapporterte skårer.

Referanse:
Sanne, B., Torsheim, T., Heiervang, E., Stormark, K. M. (2009): The Strengths and Difficulties Questionnaire in the Bergen Child Study: A conceptually and methodically structural analyses. Psychological Assessment

Estimater for psykiske helsevansker i Norden basert på SDQ

R1 + R2

Hensikten med denne studien var å gi en gjennomgang av bruken av SDQ i Norden og sammenligne estimater for psykiske vansker i Norge, Sverige, Finland, Danmark og Island. Dataene er basert på foreldre-rapport for barn på 7, 9 og 11 år, og selvrappport for barn på 13 og 15 år.

- Fordelingen av skårer på SDQ var relativt lik for de Nordiske landene basert på foreldrerapport for barn på 7, 9 og 11 år, og selvrappport for barn på 13 og 15 år.

Resultatene understøtter bruken av SDQ i Norden, og man anbefaler videre studier for å etablere validiteten til spørreskjemaet som screening for psykiske vansker blant barn og unge.

Referanse:
Odel, C., Heiervang, E., Rodriguez, A., Heyerdahl, S., Smedje, H., Sourander, A., Guethmundsson, O. O., Clench-Aas, J., Christensen, E., Heian, F., Mathiesen, K. S., Magnússon, P., Njarethvik, U., Koskelainen, M., Rønning, J. A., Stormark, K. M., Olsen, J. (2004): The Strengths and Difficulties Questionnaire in the Nordic countries. European Child and Adolescent Psychiatry

Betydningen av manglende svar i spørreundersøkelse

R1

Hensikten med denne studien av å undersøke betydningen av manglende svar (nonrespons) på forekomst av psykiske vansker blant barn i alderen 7-9 år basert på lærerrapport.

- Barn med tegn til psykiske vansker beskrevet av lærer hadde noe lavere sannsynlighet for å delta basert på samtykke fra foreldre.
- Denne tendensen var mest uttalt for både barn med moderate vansker, og barn med høyt nivå av oppmerksomhetsvansker, hyperaktivitet, emosjonelle og sosiale vansker.

Resultatene indikerer at manglende svar kan påvirke estimater for psykiske vansker ved at noen symptomnivå og -typer ser ut til å minke sannsynlighet for deltakelse i spørreundersøkelse. Dette kan kompenseres for ved egnede statistiske analyser.

Referanse:
Stormark, K. M., Heiervang, E., Lndervold, A., Gillberg, C. (2008): Predicting nonresponse bias from teacher ratings of mental health in primary school children. *Journal of Abnormal Child Psychology*

Fordeler og ulemper med nettbaserte spørreundersøkelser

R1 + R2

Nettbaserte spørreundersøkelser har fordeler ved å kunne samle inn data effektivt, men kan ha utfordringer med lav og selektiv oppslutning. Denne studien ville undersøke hvordan innsamlingsmetode påvirket estimater for forekomst på psykiske lidelser. Data omfattet foreldrerapporterte vansker på to tidspunkt basert på klinisk intervju ansikt til ansikt, og deretter ved nettbasert løsning. Ved begge tidspunkt fylte også foreldrene ut et spørreskjema om karakteristika ved barnet og familien.

- Selv om oppslutningen var relativt lik på de kliniske intervjuene, var det flere foreldre som fullførte hele intervjuet ansikt til ansikt enn ved den nettbaserte løsningen.
- Familieforhold viste seg også å påvirke grad av fullføring blant foreldrene.
- Ujevn deltakelse påvirket forekomst av psykiske lidelser i utvalget, men ikke sammenhenger mellom psykisk helse og risikofaktorer.

Funnene indikerer at det var færre foreldre som gjennomførte hele det kliniske intervjuet ved en nettbasert løsning enn ved ansikt til ansikt. Samtidig var den nettbaserte løsningen betydelig mindre tids- og ressurskrevende. Dette viser at nettbasert datainnsamling har fordeler og ulemper som bør tas i betraktning ved planlegging av forekomststudier.

Referanse:
Heiervang, E., Goodman, R. (2011): Advantages and limitations of web-based surveys: Evidence from a child mental health survey. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*

Design og layout: NORCE
Figur side 5: Datainnsamling ved Barn i Bergen
Bilder: unsplash.com og colourbox.no